حکومه تا هه ریّما کوردستانی - عیراق وهزاره تا پهروهردی ریّقه به ریا گشتی یا پروّگرام و چاپهمهنییا

دەستىيىكىن كۆمە ئىناسى بۆپۆلا دەھى ئامادەيى ويژەيى

ئامادەكرنا

د. قــادر محمد پشدهری د. محمد صالح طیب زیباری د. زرار صـدیق تـوفیق

هاتييه كرمانجيكرن ژ لايي

سفر اسماعیل عبدالله کا طم سلمان عبدالله ابراهیم خالد محمود

قیـــس صباح حمید کروان مصطفی مصطفی فواز عبدالقهار عبدالله

پێداچوونا زانستی نشکر حاجی محمد طاهر پيداچوونا زمانی محمد عبدالله أحمد

چاپا چوارێ

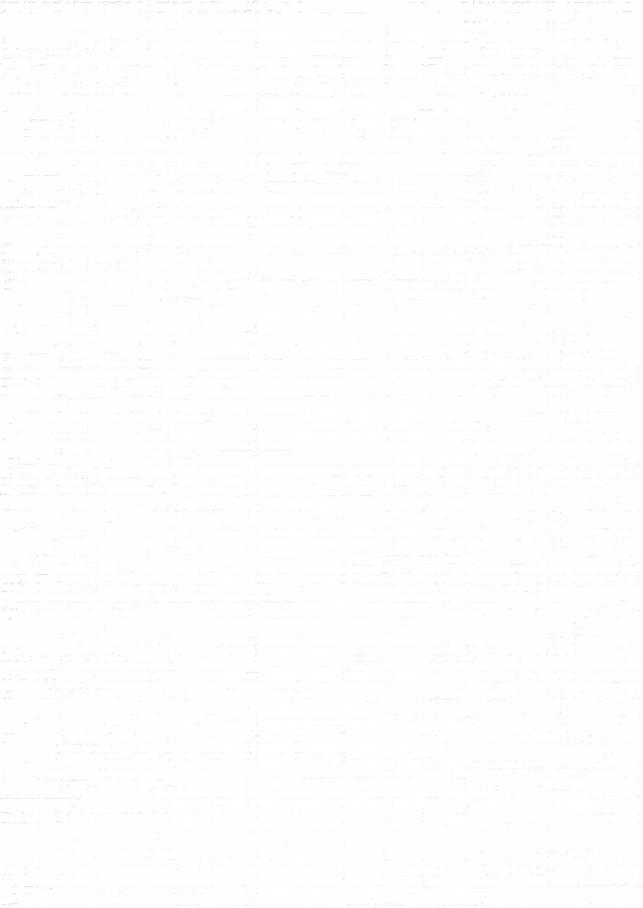
سهرپهرشتی زانستی یی چاپی: قیس صباح حمید

سهرپهرشتی هونهری یی چاپی: عثمان پیرداود کواز - سعد محمد شریف صالح

تایپکرن و دیزاین: هالال عابد رمضان

بهرگ: زاگروس محمود عرب

بەرپەر	نــاڨهڕۆك	پشک
٧	تێگهه و پهيدابوون و ئارمانجێن وێ	پشکا ئیکی:
٣٤	پروگرام بیاقین کومه لناسیی و پهیوهندی ب زانستین دی قه	پشکا دووی:
01	دەزگەھێن كۆمەلايەتى	پشکا سێيێ:
٧٣	كيْشَيْن كۆمەلايەتى	پشکا چوارێ:
1.4	رێککارييا کۆمەلايەتى	پشکا پینجی:
170	گوهۆرينا كۆمەلايەتى	پشکا شهشی:
١٤٨		فەرھەنگ:

ييشگوتن:

کومهلناسی ئیکه ژوان زانستین گرنگ کو جفاکین گهشه کری و پیشکه فتی پیدفی پی ههیه، ژ بهر کاریگه ریا فی بابه تی ل تیگه هشتنا سروشتی پهیوه ندیین کومه لایه تی و ره فتارا کومه لایه تی و وان داموده زگه هان کو مروّف ئه ندامه تیدا و تیکه لی وانا دبیت، بو قه کولینا کیشه یین کومه لایه تی و شروّفه کرنا وانا ب وی شیّوی کو ئه گهر و ئه نجام و رینکین چاره سه رکرنا وان ده ستنیشان بکه ت هه تا مروّفی و جفاکی ژ گرفتین وان رزگاربکه ت.

کومهلناس پهیوهندییه کا ب هیز ب زانیاریین کومهلایه تیین دیتر قه ههیه وه ک نابووری و دیروناسی لهورا ژی گرنگه قوتابی دقوناغا ئاماده یی دا د هه می پشکین ئه قی بابه تی بگه هیت.

خواندنا بابهتی (کومهلناسیی) دسی بیاقاندا بو قوتابی یا ب مفایه:

یا ئیکی : داکو ل سروشتی راسته قینه یی جفاکی و بزاف و لفین و رهوشت و تیتال و کیشین جفاکی ئاگههدار بیت.

یا دووی: گرنگیدان ب هنده ک بابه تین کومه لناسیی کو دبیت ئه ف زانیاریه دزانکو یی دا مفادار بن بو قوتابی، ئه گهر هات و دفی بابه تی دا تایبه تمه ندبوو.

یا سیی: تیکههشتنا لایهنی هزروبیرین ژیانا کومهلایهتی و زانیاری ژی وهل قوتابی دکهن کو دناف جفاکی دا رابیت و بشیت ب ئارامی خو ب گونجینیت.

ئەف پەرتوكە شەش بەندان دئيخىتە بەر قەكولىنى، يى ئىكى كومەلناسىى ددەتە نىاسىن و پەيدابوون و سەربخۆبوونا وى ژ زانياريين دىتر جودا دكەت، بەندى دووى ژى.

به حسی پرو گرام و بیافین کومه لناسیی دکه ت و پهیوهندیا کومه لناسی ب زانیاریین دیترقه وه که دهروونناسی و میژوو و ئابووری و ئه نتروپولوژیا و یاسا قه دکولیت.

بهلی بهندی سیی یی تایبهته ب قهکولینا ده رگههین کومهلایهتی و چهوانیا پیکهاتنا وان و ئهرکین سهرهکیین وان کو بهردهوامی و مانی ددته جقاکی.

و بهره ف پیشقه دبه ت، و د به ندی چواری دا گرنگی ب شروقه کرنا کیشین کومه لایه تی ده ت، کو توشی مروقی و جقاکی هه قچه رخ بووینه، ئه ش شروقه کرنه ژی ئاماژه بو تیگه هی کیشین کومه لایه تی دکه ت. و ل هوکارین بابه تی و خویه تی و ساخله تین وان و چه وانیا چاره سه رکرنا و انا قه دکولیت.

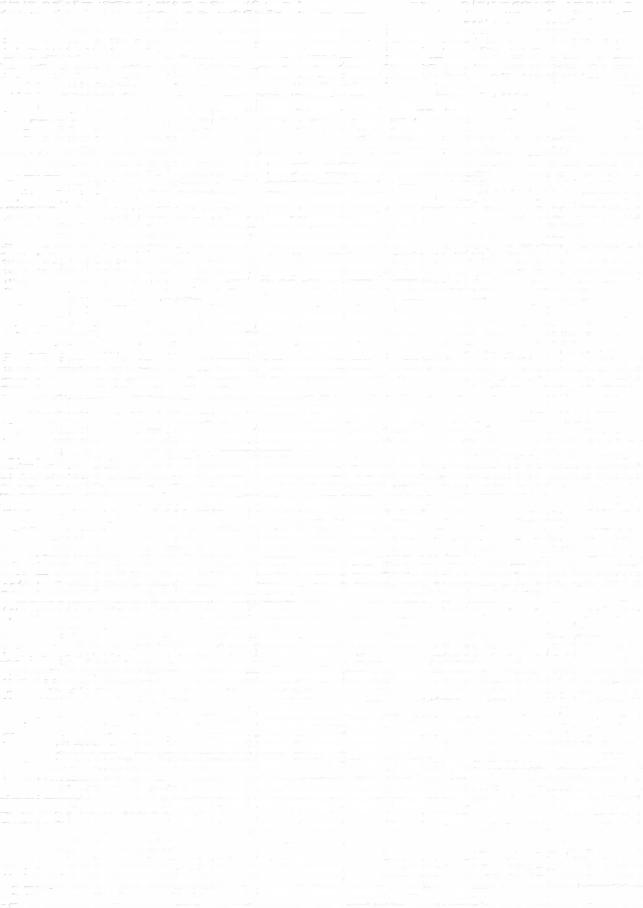
بهندی پینجی قهکولینی ل دور دابینکاریا کومهلایه ی و روّلی وی د پیگیریبوونا تاکه کهسی دا و دویرکه فتنا وی ژ لادانی و گونه هباریی دکه ت، ههروه سا بابه ت به حسی گرنگیا شیّوازین نافخو و دهره کی یین دابینکاریا کومهلایه تی دکه ت دگه شه پیّدانا که ساتیا مروّقی و گرنگترین ریّبازین وی دهستنیشان دکه ت، ههروه سا کار و روّلی وی دباردکه ت.

د دوایی دا بهندی شهشی و دوماهیی یی تایبهته ب قهکولینا گوهورینین کومهلایهتی دهربارهی تیکهه و جور و ئهگهر و ئهنجامین ب سهرتاك و جڤاكی دا تایبهتمهند دبیت.

هیقی خوازین بابهتین قی پهرتوکی ب سوود و مفابن بو قوتابیین پولا دههی ویژهیی و دگهل هزر و بیرو شیانین وان بگونجن.

پشکا ئیکی:

کۆمەلناسى تێگەھ و پەيدابوون و ئارمانجێن وێ

كومه لناسى: تيكه ه و يهيدابوون و ئارمانجين وي

أ- تيْكُه ه و يهيدابوونا كومه لناسيّ:

تیگه هی کومه لناسیی: ئه و زانسته کو قه کولینی ل دوّر جقاکی و پهیوهندیین کومه لایه تی دناف جقاکیین مروّقی دا دکه ت و پیکولا پشکنین و شروّقه کرنا کاروبار و کیشین گرنگین ژیانا کومه لایه تی دکه ت.

ئەقى زانستى گرنگيەكا مەزن ژ لايى جڤاكێن پێشكەفتى قە ھەيە، چونكى ل سروشتى پەيوەنديا كومەلايەتى و دەزگەھێن كومەلايەتى و دياردێن كومەلايەتى قە دكوليت و ھەڤركى و جوداھى و ململانا تەخاتى لێكددەتەڤە، و بەحسى نەوەكھەڤيێن كومەلايەتى و جۆرێن لادانا كومەلايەتى و گوھۆرينێن كومەلايەتى دكەت.

زاراقی کومه لناسی (Sociologic) بو ئیکهم جار ژ لایی ئوگست کونت قه ب کارهاتی یه و چهندین پیناسینین جورا و جور بو قی زاراقی کرینه، ئوگست کونت ب زانستی شروقه کرنا دیاردین ژیانا کومه لایه تی دهیته دانان.

ئهو بابهتین کومهلایهتیین د چهرخین که قندا پهیدابووین تیکهلی فهلسه فی و ویژه و دیروّ و درامیاری و ئایینی کربوون و مادده و بابهتین وان ژی ل قیره و ل ویراهه دبه لاقهبوون و بهرنامی وی ژی نه روونی و نه تایبهتمهندی پیقه یا دیار بوو. چارچووقی بیردوّزیی و ب جهئینانین وان ژی دبی شیان و نهددیاربوون، ئه قه و زیدهباری هندی کو ئهو قهکولین و بهحسین کومهلایهتی کو ل دهمه کی زوی دهرکه فتین، کومهلناسی چ بسپوران نه نقیسی بوو، بهلکو چهند کهسانین ویژه نقیس و فهیلهسوّف و دیروّ نقیس و کهسانین ئایینی نقیسی بوون، بهلی ئهو بابهتین کومهلایهتی ژی کو وان نقیسه ران نقیسین پیکهات بوون ژ فهرمانین جقاکی مروّقی و سروشتی وی و ئاریشه پین سهرده م و چهوانیا رووی ب رووی بوونا ته خین

جڤاکی و ئهو هو کارین کاردکهنه سهر ههبوونا وان تهخان و روّلی رامیاری و ئایینی د ژیانا ئابووری و کومهلایهتی دا... هتد.

ئەقجا ژ بەر كو نقیسهر و هزرمەندین كومه لایهتی دبیاقی جقاكی دا و ب كارئینانا بیردۆزان و هونهرین قه كولینی دبابهتین خودا دبسپور نه بوون، ئه قه ژی ژ بهر نهتهمامی و نهسهربخویا بابهتین كومه لایهتی دچارچوقی زانسته كی دیاركری دا، نقیسینین وان پینج سالوخه تین بنه ره تی پیقه ددیاربوون كو ئه قه نه:

۱- زانیاریین کومهلایه تی تیکه لی دیاردین جفاکی و کریار و کارلیککرنین میژوویی
 و رامیاری و ثایینی و ویژهیی کربوون.

۲- ئەو راستىين نڤيسەر دنڤيسىت، دگەل وان حوكمين بها دار دەردبرىت ژيك جودا
 نەكربوون دەمى بابەت يان كېشەيىن كومەلايەتى دئىخستنە بەرچاڤ.

۳- فه کوله ریان نقیسه ریّن جقاکی پشتا خوّ ب وان بیردوّزیّن جقاکی نه گریّدابوون ییّن کو ئاراسته ی نقیسینیّن وان دکهن د چارچوقه کی دیارکری دا کو ئاماژه ب شروّقه کرنا بابه تی دکهن و ئارمانج و به رنامه ییّن خوّ روون دکهن.

3- پشت نه گریدانا قه کولهری یان نقیسه ری کومه لایه تی به رنامه کی یان ریبازه کا قه کولینی یا کو شیانا هندی همبیت زانیاری و راستیا کوم بکه ت و وانا ریز ریز بکهت، و بیردوزهیا تایبه ت بو وانا ب دانیت.

٥- تايبه تمه ند نهبوونا نقيسه ران، يان هزرمه ندين كومه لايه تى ين وى دهمى دبيا قى كومه لزانى دا شيانين هندى نهبوون كو زيده هيه كى بيخنه سهر گهشه يا زانستى كومه لايه تى و به ره ف پيشقه به ن.

_ ئەگەرى لاوازىيا بابەتان:

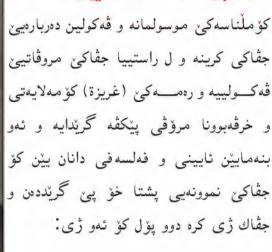
وان بارودوّخ و کیّم و کاسییّن کو قه کولینیّن کومهلایهتی ب خوّقه دیتین ژ نقیسین و بابهتیّن کومهلایهتی دلاوازو دبی شیان بوون و زالبوونا حهزیّن ئازریای و حوکمیّن بهادار ل سهروان و لاوازیا وان نقیسین و قه کولینیّن کومهلایهتی، نهشیان پشکداریی د گهشه پیدانا مروّقی و بهره ف پیش برنا ژینگههیّن کومهلایهتی و ره فتارو به ها و دهرز گههیّن میری. لهورا پهیدابوونا کومهلناسیی وه وی زانسته کی سهربه خو تایبه ت پاشکه فت و بابهتیّن ژیک قه قهتیایی و بهربه لاق چهند مهیدانیّن قه کولینی دا ما بوده قه.

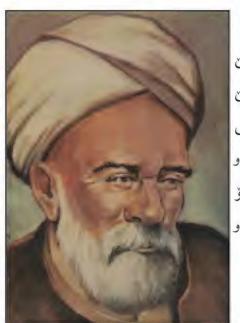
رۆلئ هزرمەندین عەرەب و موسلمان د سەرهلدانا كومەلناسیی دا:

زانا یین عهرهب و موسلمان گرنگی ب قه کولینا دورهیکلی (واقعی) جقاکی مرؤقاتیی و پهیوهندی ب سروشتی مرؤقی و پیدانین ژینگههی ووان هو کارین کاری تیدکهن و پیکهاتین ئاقه دانیا مرؤقاتیی وهسف کریه و سروشتی کاروکار دانه قه یا دناقبه را وان دا شرؤقه کریه و نه و هو کار دیارکرینه کو ب بورینا ده می دبنه نه گهری گوهورینا جقاکی ژشیوه کی بو شیوه کی دی و وان نه و هو کار ژی دهستنیشان کرینه کو دبنه نه گهرین تمام و جیگیربوونا وی. ههروه سال ساخله تین جقاکی نمونه یی و کارتیکرنا سهرکردایه تیی ل گهشه کرن و به ره ف پیشقه چوون و جیگیربوونا وی ئاخفیتنه و به حسی نیشانین سهرکرداتیی و رول و فرمانین وی دئیکگرتنا جقاکی و ژیکقه بوونا وی داکریه.

ئه قا د قیریدا گرنگ ئه وه کو دقیت بیژین قه کولینین کومه لایه تی ژ لایی عهره بان قه ل دوّر رواله تین سهره کی سهرهلداینه، ئه و ژی رواله تی فه لسه فییا ئایینی کو (فارابی و ئیخوان ئه لسه فا و غه زالی و ئبن روشد) نوینه رین وینه، و رواله تی کومه لایه تی و ئه نتروبولوژی کو (ئبن خه لدون و ماوه ردی و ئبن به توته و جاحز) نوینه رین وی نه.

* فارابی (۸۷۰ – ۹۵۰) زایینی:

۱- جڤاكێن تمام: ئهو جڤاكێن كۆ بهختياريێ بۆ ئهندامێن خۆ ب دەستڤه د دئينن.
 ۲- جڤاكێن نه تمام: ئهو جڤاكێن كۆ نهشێن ژ بهر هندەك ئه گهرێن پهيوەنديدار بسروشتى و بنياتى و سهرۆكاتيێ ڤه ئهوێ بهختياريێ ب دەستڤه بينن.

زیدهباری وی فارابی دبابهتی فهرمانین سهرکرده ی و سالو خهتین ویدا، روّلی سهرکرده ی د دابینکرنا بهختیاریی و خوّش ژیاریی بوّ وی جقاکی کو حوکمی لی دکهت قهکولییه، گرنگی ژی ب بابهتی هلبژاردنا سهرکرده ی دایه و وی ههلبژاردنی ژی ژ لایی وی قه، سالوخه ته که ههیه کو پیدقییه د سهرکرده یدا هه بیت، یان ئه و جقاکی سهرکردایه تیا وی دکهت و ئه و مهترسی و ئاسته نگین تووش دبن بهینه دیارکرن.

* غهزالی (۱۰۵۸ – ۱۱۱۱) زایینی:

* ئبن خەلدوون (١٣٣٢ - ١٤٠٦) زايينى:

ئیّك ژ كۆمەلناسین هەرە مەزن و ب ناڤودەنگین موسولمانانه، ب دامەزریننەری كومەلناسیی د هیته هژمارتن چونكی كۆمەلزانی پیشقهبریه و قهكولین و رینبازا بهحسكرنی و پیزانینن وی بهرەف پیشقهبرن و دۆرهیلی جڤاكی مروقی و بنهمایین ئاكنجیبوونا وی شروقه كرینه، ئهقه زیدهباری قهكولین دهربارهی

دیاردیّن ئارامیی و بزاقا کومهلایهتی و دانانا یاساییّن بزاقا جقاکی دگهل قهکولینا پهیوهندی ییّن دناقبهرا دوّرهیّلی کوّمهلایهتی و شارستانی و ئهو بیروباوهریّن کو د جڤاکیدا دەردکهڤن، ئهڤه ژ بلی هندی کو ئیبن خهلدوون ژ بهر ئهگهری عهشائیری و هوٚزایه تی کو ئهندامیّن ئیّك تیره پیٚکڤه گریدده ت و جڤاکی مروٚڤی کریه چهند تهخهکیّن دیارکری وهك کوٚچهر (بدو) و ئاکنجییّن گوندان و ئاکنجییّن باژیّران.

_ چەوائىا سەرھلدانا كۆمەنناسىي:

ئەو ھزروبىروباوەر و بىردۆزىن كومەلايتى يىن كۆ كۆمەلناسىن عەرەب د بن سىبەرا ئيسلاميدا ئيخستينه بهرچاڤ، ب بهري بنياتي يي يهيدابوونا كۆمەلناسي ژ لايي عهرهب و موسولمانانقه د ئنته هژمارتن. ئهو پنزانیننن کو ژ لایم پنشهنگنن هزری و تنگهه و بیردوزنن وان گوتین بناغه و تایبه تمهندیا خو ههبوو کو گهلهك روناکبیرنن کومهلایه تبی یین ئهورو پی وهك (هوٚبزولوْك و روٚسوٚ و هیْگُلْ و کوٚنت و دوٚرکهایم) یشت یع دبهست. بهلع ل ئهوروپا به حس و قه کولینین کو مهلایه تی ب شیوه کع دیار و ئاشكرا بهرهف ينشقه چوون، ب تايبهتي پشتي چهرخي رايهرينا ئهورويي كو بزاقًا ساغكرنا ييرانينين كهڤن قه ديتنين جوگرافي هاتنه ديتن و هزرا خهلكي ژ ئاستەنگ و گفاشتننن ئايىنى (لاھوتى) رزگاربوو كو كەنىسى ب سەردا سەياندبوون و نوینه راتیا چهندیین قوتابخانین هزری و فهلسه فی دکر کو تووشی بی تهنجامیی و ياشكه فتنا سهدين ناڤهراست دبوون. بهلي ئهوان قوتابخانا ژ بهر وي بارودوخي تازهيي يهيدابووي يي جڤاكي وي دهمي، خو ڤهگوهاستييه بو پيشكه فتنا چهرخي تازه و کاربگهریا نوی گرنگترین ئهو قوتابخانه ژی: قوتابخانا دهروونی و قوتابخانا یهیمانا کو مهلایهتی و قوتابخانا بایولوژی و قوتابخانا دیروکی و قوتابخانا (ماددی) بوون.

_ ئەگرىن سەرھلدانا كۆمەنناسىي وەك زانستەكى سەربخۆ:

۱- خرابکاریین کو مهلایه تی ژ ئه نجامی شورشا پیشه سازی بوو کو د سهدی هه ژدیدا ل ئهورویا یه یدایبو.

۲- تیکدان و هه قرکیا رامیاری پشتی شورشا فهره نسی کو هه می ئه وروپا قه گرتبوو
 و کاریگهریه کا زور ل سهر دکر.

۳- زالبوونا بیروباوهریّن دهست تیّوهردانا دهولهتی دریّکخستنا جقاکی و پارستنا جقاکی و پارستنا جقاکی و پارستنا جقاکی و پارستنا وی ژ چهوساندنی و قوّرخکرن و چاقدیّریا بورصی (بازاری گهوّرینا دراقی).

ئه ف خالین سهری دهوره کی کاریگهر د پهیدابوونا کو مهلناسی و سهربخویا وی دا ههبوو ههتا ئهو ژی دگهل پیزانینین دیتردا دهوری خو ههبت د نهخشه کیشانا جقاکی و گهشه پیدانا وی و نههیلانا گیروگرفتین مروقی و ئهو خرابکاریین تووشی دبوون ژ ئهنجامی ئه و گوهورینین نابووری و رامیاری و کو مهلایه تی یین ب لهز کو د سهدی نوزدی زایینی ب سهر جقاکی ئهوروپیدا دهاتن. ئه و رویدان و گهورینین ب لهز کو کیشوه ری نهوروپا ل سهدی هه ژدی و نوزدی بخوقه ددیتن هاندانا گهشه پیدان و بهره ف پیشقه برنا به حس و قه کولینین کو مهلایه تی ژ لایی روناکبیرین ئهوروپی ب هه دوو جورانقه، ب بیر دوزو ب جهئینان، و گهشه پیدانا وان به حس و قه کولینان ژی هانده ره کی نیکسه ر بوو بو پهیدابوونا کو مه گذاسیی ب شیوی زانیارییه کی سه ربخو ژ فه لسه فی و میژو و و نایین و ویژه و زانیاریین (زانستین) دی، پشتی سه ربخویا کو مه گناسی

ئه ش زانسته شییا پیشقه بچیت و ب لهز و شیانتر بهینت بو لینکدانا دیاردین کومه لایه تی و شروقه کرنا ره گهزین وی یین بنه ره تی و چاره سه رکرنا ئه و گیروگرفتین مروقایه تی یین تاکه که س و کومه ل د جقاکی مروقایه تی د اور شی دبوون. گرنگترین ئه و کومه ل ناسین ئه و روی ی کو پشگداری د سه ربخو بوون و گهشه کرنی و پیشقه برنا کومه لناسی دا د کر ئه قه بوون:

* ئۆگست كونت (۱۷۹۸ – ۱۸۵۷) زايينى:

کۆمه لناسه کی فهرهنسی یه و ل ریزا پیشیی یا هزرمه ندین کۆمه لناسین ئهورۆپی دهیته هژمارتن و یی تایبه تمه ندبوو ب قه کولینا پهیوه ندیین دناقبه را تاکه که سی و جفاکی. ئۆگست کونت ژ که سین ئیکییه کو هه ست ب پیدفی بوونا وی کر بۆ ئینانا زانسته کی تایبه ت ب کاروبارین کۆمه لایه تی و نافی (فیزییا کۆمه لایه تی) بۆ هه لبژارد.

کونت باوهریا وی ئهو بوو کو بابهتی سهره کی یی کو مه لناسیی ... سیسته م و ریخ کستنا کو مه لایه تی یه کو مه لایه تی فه د کولیت به هیز یین سسته می کو مه لایه تی فه د کولیت ب وی به لگه ی کو هه ر گوهورینه ک و پشکین سیسته می کو مه لایه تی کارد که ته سه ر پشکین دی ل قوناغه کی بو قوناغه کا دی تر د گوهوریت.

ئە ش زانستە دكارو كاردانە قەيين تايبەت ب پشكين جودا جودايين ريكخستنا كۆمەلايەتى قەدكوليت، لەورا ژى كۆمەلناسى ب كارەكى ريكخستنا گشتى يا كۆمەلايەتى دھيتە ھژمارتن. ل دىف بۆ چوونين (كۆنت)ى كۆمەلناسى دووبابەتين سەرەكى قە دكوليت:

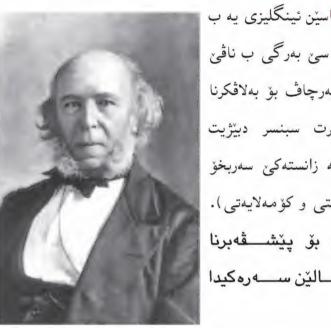
۱- ستاتیکا کومهلایهتی (جهگیری): Social Static

پیکهاتییه ژ قهکولینی ل سهر جقاکین مروقایهتیی دحالهتی جهگیر و تهنادا و تیدا بارودوخی یان دهزگه و ریکخستنین کومهلایهتی ل دهم وهخته کی تایبهتدا قهدکولیت، و بابهتین وان ژی زمان و ئایین و خیزانه. ههروهسا دهربارهی سیستهمی کومهلایهتی و پهیوهندیین وی دناقبهرا پشکین وی سیستهمی دا، دگهل دهستنیشانکرنا شیوین تهبایا گشتی یا پشکان قه دکولیت، ههروهسا روّلی ههر پشکه کی ژ پشکین ریخستنی قه د کولیت ههتا بهردهوامیی بدهته ب کاری ئاقاکرنا گشتی بو جقاکی و ئهنجام دبیته ئهگهری ئاسوده یی و جهگیریاتیی.

۲- دینامیکا کومه لایه تی (گوهۆرین): Social Dynamic

ئهف بابهته ل سهر گوهورینین کو مهلایهتی و پشکین سیستهمی و ریخخراوین کو مهلایهتی و کارتیکرنا دهره کی و نافخو قه د کولیت، ههروه سا جقاك ژی ژ بارودو خه کی بی بارودو خه کی دی ب دریژیا قوناغین میژوویا شارستانی د گوهوریت، بوی چهندی کو جقاك ژ قوناغا غهیبی بی قوناغا لاهوتی دهیته گوهورین د قوناغا میتا فیزیقیادا دبورت ههتا د گههته داوی قوناغ کو قوناغا سهرهلدانا زانیارییه.

* هربرت سبنسر (۱۸۲۰- ۱۹۰۳) زایینی:

ئیکه ژ هزرمهندین کو مه لناسین ئینگلیزی یه ب ریکا به لافکرنا پهرتووکه کا سی به رگی ب نافی (کو مه لناسی) خزمه ته کا به رچاف بو به لافکرنا کو مه لناسیی کریه، هربرت سبنسر دبیژیت (گرنگه کو مه لناسی ببیته زانسته کی سه ربخو و دویربیت ژ زانستین رهوشتی و کو مه لایه تی). پیکولین سبنسه ری بو پیششفه برنا کومه لناسیی د دوو خالین سه ره کیدا دهینه پوخته کرن.

١- بيردوزا ئەندامەتى (النظرية العضوية):

ئه ش بیردوزه فه کولینین کو مه لایه تی په سه ند دکه ت و ل پشکین چفاکی فه دکولیت دگه ل سه رجه می گیانداران هه قبه ر (به روارد) دکه ت و کو د ئه نجام دا ئه فان پشکان دی پیک فه گریده ن و پیک فه جفاکی دی پیک دئینن، وه کی چاوا گشت ئه ندامین له شی وه راری دکه ن ل دوی پاسایا وه راری سبنسر ئاماژه ژی بو پهیوه ندیا ل نافیه را سیسته می سه ربازی و لاوازیا کاریگه ریا ئافره تی دجفاکی دا کریه و دوی باوه ریی دابوو کو هزر و بیرین سیاسی و ئابووری ل گه ل سه رهلدانا داهینانین زانستی پیکفه گریداینه.

٧- بيردوزا گهشه ييدانا كومهلايهتى:

ئه ش بیردوزه رووناهیی د ئیخیته سهر بابهتی شین بوون و گهشهبوونا کومهلایهتی، ئه ش زانسته ژ زانستی زیندهوهرزانیی ههلکولایه. داروین د پهرتووکا خودا ل ژیر ناف و نیشانی (بنیاتی جوران - اصل الانواع) به حسی گهشه پیدانا فیزیولوژیایا گیانهوهران ب دریژیا چهرخان ژ شیوین ساده هه تا شیوین وان یین ئالوز و ژ شیوین پاش که فتی یین وان بو بارین وان بین پیشکه فتی دکهت ئه ش گوهورینه مروقان ژی قه دگریت. سبنسری جقاکی مروقایه تیی بو سی ته خان دابه ش کریه، جقاکی ساده و چقاکی تیکه ل و چقاکی ئالوز.

* ئەمىل دۆركھايم (١٨٥٨ – ١٩١٧):

کومهلناسه کی فهرهنسیه پشتی (ئۆگست کۆنت) کهسی دوویی یه کو گوهۆرین دبنه مایین کوملناسیندا کرینه ب دانه ری کۆمهلناسیا نوی دبیاف و بنیاتی بهرنامی زانستی دهیته دانان، بهرهه مین دورکهایم یین گرنگ پیکهاتینه ژ (پیسایین پرو گرامی د کومهلناسیی دا) (دابه شکرنا کاری کوم لایه تی) (خو گوشتن) (فهلسه فه و کومهلناسی) (شیوین دهستینکی یین ژیانا ئایینی).

دۆركهايم وەسا هزر دكەت كو كۆمەلناسى زانستەكى سەر بخۆيە و دياردىن كومەلايەتى دياردىن سەر بخۆنە.

ههروهسا دەربارەى دىاردىن كومەلايەتى يى تايبەتمەندبوويە و بقى جۆرى لىك دايەقە:

۱- دیاردین کومهلایه تی دیاردین مروقایه تینه و دگهل پهیدابوونا جڤاکی مروقایه تین سهرهلداینه.

۲- دياردين كومهلايهتي ههلكۆلاين بير و باوهرين مرؤڤايهتيينه.

۳- دیاردین (تشتانه) ئانکو به حسی تشتین سه ربخق دکه ت کو دشیّین هه ست پی بکهین.

٤- خاسله تا دەرەكى هەيە ئانكو دكەڤيتە دەرقەى هەستى كەسان كو دكەڤن دا
 هەبوون و د ئەڤرۆ و پاشەرۆژى ژى دا ھەردى ھەبيت.

0- دیارده ب روالهت ینن تاکه که سینه (وه کی خو کوشتن) به لی کومه کا هو کارین کومه لایه تی کومه کا هو کارین کومه لایه تی ل بشت راهه نه، ب شیوه کی ئیك ل دویف ئیك ژ ئه نجامی تیکه لبوونا کومه لایه تی سه ری خو هه لدایه.

۲- دیاردین کومهلایهتی دیاردین سهپاندینه ئانکو ب زوری ب سهر مروقی و جقاکی سهپاندیینه لهورا ژی دهستههلاتا خو ب هیزا جقاکی ب سهر کهسان دا دسهیینیت.

دۆركهايم جڤاكى ب سەر دوو بشكان دابەش دكەت:

ئيّك: جڤاكيّ (لڤينهر) ميكانيكي:

جڤاکهکێ سادهیه پشت ب سیستهمێ کار دابهشکرنا تایبهت ناگریدهت، پسپوریا ههمه جوری تیدا نینه، ههمی ئهندامین جڤاکی ژ لایێ پیشهی ڤه وهکی ئیٚکن.

دوو: جڤاكي ئەندامەتى:

جڤاکه کی ئالوّزه ب هویری پشت ب سیٚسته می دابه شکرنا کاری گریدده ت، دوّرکهایم دوی باوه ریی دا بوو کو جڤاکی مروٚڤایه تی ژ جڤاکه کی میکانیکی پشتی زیده بوونا هژمارا ئاکنجیین سهر رویی ئهردی بو جڤاکی ئهندامه تی دی هیّته گوهوّرین.

ب- يەيوەندىين كومەلايەتى:

زانستی کومه لناسیی ژ سروشتی پهیوهندیین کومه لایه تی و نه گهر و نه نجامین و ان قه دکولیت، ناستی نه قان پهیوهندیین ژیک جودا و پهیوهندیین ناقبه را که سان و کومین بچوویک و مهزن قه د گریت کومه لناس نه قان پهیوهندییان وه سا پیناسه دکه ن کو بیکهاتیینه ژ:

(كارتيكرن دكار و كاردانه قه د ناڤبهرا كهسان و كومان ب مهرهما دابينكرنا پيدڤيين كهسان و بجهئينانا ئوميدين وان و پيكئينانا ژيانه كا كومه لايه تى ير ژ ئاراميى و د ئيك گههشتنى).

وه کی پهیوهندیا د ناقبه را بکر و فرو شیاری و پهیوهندیا د ناقبه را قوتابی و ماموّستای و پهیوهندیا د ناقبه را نوشداری و نهخو شی و د ناقبه را کارکه ری و ئهندازیاری و د ناقبه را کور و بابا دناقبه را دادوه ری و گونه هباری دا، ئه قه چهند جوّره کین جودا جودایین پهیوهندیین کومه لایه تی بوون. ژ لایی فه رمانان قه چهند جوّره پهیوهندیه کا قه د گربت وه کی:

- ١- پەيوەندىين ھەڤكارىيى و ھەڤركىيى
- ۲- پهیوهندیین دهمی و پهیوهندیین بهردهوام
 - ۳- پهیوهندیین ئاسۆیی و ستوینی
 - ٤- يەيوەندىين فەرمى و نەفەرمى

- پهوهنديين ههڤكاريين: ئهڤ جوري پهيوهنديان كو كهس و كوم بشكداريين بوّ بدهستڤهئينانا ئوميدين خويين دوير و نزيك تيّدا دكهن ب ريّكا تيّگههشتن و كاري ههڤكار و ههڤبشكدار، بڤي چهندي كهس و كوم بوّ هندي بگههنه ئوميّديّن خوّ پيّكڤه هاريكاريين دكهن وهكي هاريكاريا د ناڤبهرا قوتابي و ماموّستاي بوّ دابينكرنا ئاستهكي زانستي يي بلند ل قوتابخاني دبياڤي پهروهردي و فيركرني دا.
- پهیوهندیین هه قرکیی: جوره پهیوهندیه که س و کوم بریکا وی دسه لمینن کو ب ریکا به ریکانی و هه قرکیی کو د ناقبه را خو دا نه نجام دده ن و مفای دگه هینته جقاکی.
- پهیوهندیین بهردهوام: ئه صحوره پهیوهندییه ل ناقبهرا که سانین جقاکی رویددهن شیری بهردهوامیی به خوقه دبینیت، وه کی پهیوهندیا د ناقبهرا ئهندامین ئیك خیزان دا کو هه تا داویا ژبیی وان دریژدبیت.
- پهیوهندیین دهمی: پهیوهندیه کا ژی کورته، بو دهمه کی دیار کری قهد کیشیت و ب نهمانا هو کاری وی ب داوی دهیت وه کی پهیوهندیا د ناقبه را بکی و فروشیاری دا.
- پهیوهندیین ستوینی: ئهقه کار و کاردانهقهیا د ناقبهرا دو کهسان دا یان زیدهتر کو ههر ئیّك ژ وان سهر ب ئاسته کی کومه لایه تییه. وه کی ریقه بهر و فهرمانبهری وی یان پهیوهندیا د ناقبهرا ئهندازیار و کارکهری دا.
- پهیوهندیین ئاسۆیی: پهیوهندییه که د نافبهرا دو کهسان دا یان زیدهتر و ههمی د ئیک ئاستی کوم لایه تینه و وه کی پهیوهندیا نافبهرا ماموستای

دگهل مامو ستایه کی دی، یان پهیوه ندی دنا قبه را قوتابیاندا... هتد. نه وا ژ هه ژی به حسکرنی یه پهیوه ندیین کومه لایه تی کومه کا نه گهر و نه نجامان هه نه.

ئەگەرىن يەيوەندىين كومەلايەتى:

پهیوهندیین کومهلایه تی ئه گهرین وان قهد گهرنه قه بو کومه کا هاندهر و پالدهرین جودا کو هاندانا که سان دده ت بو گریدانا یهیوهندیان، ههر وه کو:

پالدهری ئابوری کریکارا پالددهت دا کو ل کارگههان کار بکهن و پهیوهندییا دگهل کریکاران و خودانین کاری گریدهت.

پالدهری پهروهردهیی وهل قوتابی دکهت کو ل قوتابخانا خو بخوینیت و چهندین پهیوهندییا دگهل قوتابیان و مامو ستایان پهیدا بکهت.

پالدهری له شکری شهرقانان هانا ددهت داکو بچنه دناف دهزگههین له شکریدا و پهیوهندییان دگهل شهرقاناندا گریدهت.

پالدهری ساخله میی پهیوه ندییا دناقبه را نه خوش و نوژ داران دا موکم دکهت. ئانکو چهند پالدهره ک که سان پالددهن، هه تا پهیوه ندیین کومه لایه تی دگه ل ئیك و دو پهیدا بکهن، ئه ش جوره پهیوه ندییه ب هه می ئاستین خوقه هیقی و پید قیین وان که سین

کو دپیشه دپیکیرن دابین دکهت و ب یاسا و بریارین وانقه دپیکیرن.

يناسه يه کا دی بو کومه لناسي هه يه دبيريت:

((ئەو زانستەيى كو رەفتارىن كومەلايەتى تىدگەھىت و شرۆۋەدكەت))

ههر لقینه کا که سه ک ب مهرهم بکه ت و د دهمه کی دا دناف که سین دیدا بیت و دبیت ژینگه ه و بارودو خ نه گهرین وی ره فتاری بن.

رەفتاركرن پشت ب سى بنەمايىن سەرەكى گرىددەت:

أ- دو كهس يان زيدهتر كارتيكرني ل ئيك و دو دكهن و ئهو رهفتار و رويدان دهينه گوري يين كو بو خاندني و قهكوليني دييدڤي نه.

ب- همبوونا چهند روّله کیّن وه که هف یان یین جودا دناقبه را وان که سیّن کو ره فتاران ئه نجامد دهن و پی رادبن.

ج- ههبوونا چهند پهیوهندییه کین کومه لایه تی کو دهه ف دهمن دگهل کریارین ره فتاران.

جۆرین رەفتارکرنی: رەفتارا تاکه کهسی ژ دەمه کی بۆ دەمه کی دی دهینته گوهۆرین لدویث سروشت و گرنگییا رۆلین ویین کومه لایه تی و ئهوین کو دگهل رۆلی کریارا وی کارتیکرنی ل ئینك دکهن و گوهۆریت. رەفتارا زارۆکی دەربارهی ئاخقتن و بزاقین وی بدرامبهر زارۆکه کی دی جودایه ژ وی رەفتار کرنی کو دگهل دایك و بابان دکهت، ههروهسا ژی رەفتارا قوتابیه کی دگهل قوتابیه کی دی ههر ئهو رەفتار نینه کو دگهل مامۆستایی خۆ پهیرهو دکهت. ئانکو رەفتارا کومه لایه تی یا گریدایه ب سروشتی وان رۆلین کو وه که فهرمانبه ره که دگیریت.

دشیّین د ریّکا روّلیّ کاریّ تاکه کهسی پیشوهخت پیشبینیا رهفتارا وی بکهن. بوّ نموونه پیشوهخت دشیّین رهفتارا نوژداری و رهفتارا نهخوّشی و رهفتارا شهرقانی چ لهشکربیت یان ئهفسهر د ریّکا روّلیّ وان دا پیشبینییّ بکهین.

ئەگەرين يالدەر بۆ رەفتاركرنى:

دبیت ره فتارا کومه لایه تی سوز (العاطفة) یان تورهبوون یان رهمه کی (غریزة) بیت وه کو حه زژیکرنا دایکی بو زارو کین وی و هه مبیز کرنا وان، یان ژی ئه گه ری وی فه د گه ریت بو داب و نه ریت و تیتالین کومه لایه تی وه کو ری و ره سمین ژن ئینانی یان ب ری ئیخستن و قه شارتنا ته رمی مری یان ئه و ریو ره سمین ل ئاهه نگ گیرانین نشتیمانی و ئاینی دهینه پهیره و کرن، هنده ک جارا ئه گه رین ره فتاری قه دگه رن بو ژیریی و هشیاریا نیرینی و هه ستی ژیراتیی وه کو ره فتارا وی قوتابی کو دقیت بریکا خواندنی و زیره کیی و سه رکه فتنی د ئه زموونان دا بگه هیته پله و پایه کی بلند دناف جقا کی دا.

• بابهتین کومهلناسین:

ژ ههمی پیناسین بهربه لاقتر و هویرتر بو کومه لناسیی نه و پیناسه یه کو یا تایبه تمه نده ب قه کولینا جقاکی یه کو نه و ب قه کولینا جقاکی یه کو نه و تاکه که سین سه رب کومین مروقایه تینه و هه رئیك ژی ژ وانا ده رباره ی پهیوه ندیکرن ب ئیك و تیکه ل بوون دگه ل ئیك و دو پیک دهینت. هه رئیک ژ وان کوما ژی پهیکه ر و فه رمان و ئارمانجین خویین تایبه ته نه کو ب زوری دگه ل سروشتی پهیکه ر و فه رمان و ئارمانجین خویین تایبه ته نه کو ب زوری دگه ل سروشتی جقاکی مه زنی واندا دگونجن و ب هیلا گشتی یا خودا دچیت و فه لسه فه و ریبازین ژیانی بخوقه دگرن. ئه و کومین کومه لایه تی ژی کو جقاک ژی پیک دهینت کومه لناسان ناقی ریک خراوان بو دانایه، وه کو خیزان و مزگه فت و که نیسه و

پارتین رامیاری و قوتابخانه و زهنی (شووف) و کارگهه و دام و دهزگه یان نقیسینگههنن کارگنری و کومهلایهتی... هند. قهدگرن.

ههروهسا جقاک ژوان نیمچه کۆما پیک دهیت کو یین وهکو کومهکا جهماوهری دهیته دانان بۆ بدهست قهئینانا چهند ئارمانج و هیقیین دیارکری خهباتی دکهت، وهکو ئهو تهخین کومهلایهتی کو ژ تاکه کهسین وهسا پیک دهین یین کو د بارودوخهکی ئابوری و کومهلایهتی را دبورن. وه کو وان کریکارین دقین سهندیکا یان جقاتین کریکاران یین تایبهت ب خوقه پیک بینن، بو هندی بهرپرساتیا دو پاتکرنا ژ مافین کومهلایهتی و پیشهیی و ئابوری و رهوشهنبیری ب ستوخوقه بگریت، و ئهو وهرزشقانین کو دقین یانهکا وهرزشی دروست بکهن بو بجهئینانا مهشق و یاریین وهرزشیین خو... هند. بهلی دشیین ئهو کومین جقاک ژی پیک دهین لدویف پیشهره کی دیارکری ریزریز بکهین بو دهسته کین جودا جودا، بو نموونه لدویف قهباره یی یان دابه شکرنا جوگرافی یان پیشههی یان ئاستی رهوشهنبیری و زانستی یان گریدانین ته خایهتی. د قیره دا دشیین ئاماژی ب چهند خاله کا بکهین کو بابهتین سهره کیین ته خایهتی. د قیره دا دشیین ئاماژی ب چهند خاله کا بکهین کو بابهتین سهره کیین

١- سيستهمين گشتيين كومه لايه تي و گوهو رينين وان.

۲- پهیوهندیین گروپین کومهلایهتی و تایبهتمهندیین ههر ئیك ژ وانان، پشت ب کارتیکرنا رهفتار و رولی کومهلایهتیی وانان گریددهت. بقی دهربرینی ژی کومهلناسی زانستی قهکولینی یه لسهر پیشکهفتنا مروقی.

۳- پهیوهندیین جوداهیین هه قبهندین (منتدیات) کومهلایه تی کو دبیت گهله ك دنیزیك بن وه کو پهیوهندیین خیزانی یان دبیت فورمه کا فهرمی ههبیت، وه کو پهیوهندییا ئهندامین جقاکی ب حکومهای قه. بقی چهندی کومهاناسی

قه کولینه ل ره فتارین کومه لایه تیین تاکه که سی دسه ره ده ریکرنا وی دا دگهل که سین دی و هه لومه رجین کومه لایه تیین که س و کومان قه دگریت.

3- ئاستین جودا و سیمایین جورا و جورین ژیانا کومهلایه تی کو ههمان قه کولین و لینگهریانا ههمان لایهنا وان مهسهلایه کو دئیکهم روی ب ریبوونا د جقاکی دا بهرچاف دکه قن و دبیرنی زاراقی (کومهلناسیی مروف لوژی).

٥- پهيوهنديين دياردين كومهلايهتى و ڤهكولينا وان پهيوهنديين دناڤبهرا واندا
 ههين.

٦- تايبهتمهنديين سهركيين جڤاكين پيشهسازى و كارتيكرنا پيشكهفتنين ب لهزيين
 زانست و تهكنولوژيا لسهر ژيانا كومهلايهتى.

٧- بزاڤ و شۆرەشين كومەلايەتى و قەدىتنا ژيدەرين وان.

۸- بابهت و کیشین کومهلایهتی، ئابوری - سیاسی و پهروهردهیی و قه کولینا
 ئه گهرین وانان د جڤاکین کهلتور جودا دا.

جۆرىن كۆمەلگەھان:

دشیّین کو مهلگههان لدویت قهباره ی دابه ش بکه ین، ئه قبا ئه گهر کو مهلگه هدویت وی پیقه ری دابه ش بکه ین، ئه قه دی بینن کو کو مهلگه هیّن مهزن ژ لایی قاباره ی قه ییّن ههین، وه کو کارگه هو شووف و فهرمانگه هیان ریقه به ری کو ژ ژماره کا زورا ئه ندامان پیک دهیّن، ههروه سا کو مهلگه هیّن قهباری مام نافنجی یین ههین وه کو کارگه و و و نانه و کومپانی کو ژ ژماره کا ئه ندامان پیک دهیّن و ژمارا وانا هه تا راده یه کی دباشن و د کیّم نینن، دیسان کومهلگه هیّن قهباره بچیک ژی یین ههین وه کو و کوکو خیّزان، یان خرمایه تی، یان هه قالینی کو ژ چه ند هه قال و دوستان پیک دهیّن.

ئانکو ئهو جقاکی کومهلناس لی قهکولیت و شروقه دکهت و دوباره ریّك د ئیخیت رُ جقاك و پشکین وی ییّن جودا جودا پیکهاتیه کو تاکه کهس چهند ههقبهندییّن کومهلایهتییّن ههردهمی، یان دهمکی پیکقه گریدده ت کو پشتی ب بهرژهوهندی و ئارمانجیّن ههقپشك گریدده ت، ئهو بهرژهوهندی و ئارمانجیّن کو ئهو بنهما و رهوشت و ههلسهنگاندنیّن جقاك بریاری ل سهر دده ت و دان پیدانی پیدکه ت و دیاردکه ن دقیّت ئهوی بزانین کو جقاکی مروقایه تی یی پشتا خو ب چهند بنهمایه کان و وی زمانی گریدده ت یی کو خهلکی وی پی دئاقیت، ههروه سا ب وی دیروکی یا کو ئیکه تیا وان موکم دکه ت و ب ئیکو دوقه گریدده ت و ب وی چارهنقیسی ههقبه شی یی کو جوری کاری تاکه که سیّن جقاکی ریک دئیخنیت و رفتارا وان بهره هی هیله کا دیارکری ئاراسته دکه ت و ئهو رهوشت و تیتالیّن جقاکیّن مروقایه تی یی ریّك دئیخنیت و کاردکه ته سهر دکه ت و نه و رهوشت و تیتالیّن جقاکیّن مروقایه تی یی ریّك دئیخنیت و کاردکه ته سهر دهست و نهستیّن وان و ههقکاری و تهناهی یی و قیانیی د ناف به را وان دا ب دهست قهدئنت.

جڤاكي مهدهني:

ئه ش زاراقه هه تا راده کی ب زاراقه کی تازه و نوی د جقاکی روژهه لاتی دا دهی ته نیاسن، ههر چه نده د راستیدا ئه ش زاراقه ژمیژه ژلایی هزرمه ند و زانایین بیاقی کومه لناسی یی قه هاتیه شروقه کرن و پیکولا ئه وی چه ندی دایه کو جوداهیین بنه ره تی دناف به را زاراقین جوره و جورین وه کی که لتور و شارستانی و ژیاری دیار بکه ن.

ههمی نهو زاراقه ژی ب مهرهما پیشقهبرنی ب بیاقین جوّره و جوّرین جقاکی و نهو قوناغ ژی یین کو جقاک ژ ژیانا نهزانین و پاشقهمانی قه گوهاستی یه بوّ ژیانا مروّقایهتی بهرنیاسه، هنده گ ژ هزرمهندیّن

كومه لناسيي ببير و بووچونين وان د وهسانه شارستانيه ت وه كو تيْگه ه گرندايه ب ژیانا ئاکنجینن باژیری و ئهو کهسنن کو ل ناف جهرگی باژیری ئاکنجی، بهلی ئەف بووچوونە ھەتا دەمەكى بەربەلاقى ھەبوويە بەلىي دويقدا داكۆكى ل سەر لايەنىي سهرهدهری و رفتارین شارستانی کرییه و گرنگی ب دامو دهزگههین مهدهنی دایه، ههروهسا گرنگی ب ریکخستنا ژیان و مافع تاکه کهسان و ریکخراو سهندیکا و ر نکخراونن نه حکومی و ئاماژه پندا بو رنکخستنا ژیان و ب دهست قهئینانا ئارمانجنن مه دهنی و روشه نبیری، د دهمی نهوژی دا زیده تر بو بدهست فه نینان و مسو گهر کرنا مافنن ئافرەتى و زارۆكان و سەرىخوبيا ھۆينن راگەھاندنى و ينشقەبرنى ب بياقى پهروهردي و چاسپاندنا ياسايي ژ دادپهروهري يا كومهلايهتي د ناف جڤاكي دا، ههروهسا گرنگی ب کیمکرنا توند و تیژیی یا دژی رهگهزی مروّقی و بو ب دیموکراتی کرنا جقاکی پیکولی دکهت. بو هندی کو سیستهمه کی کومه لایهتی یی نوی و جینگر سهر ههلبده ت نه فه ب تنی نه و به س نینه کو ب شیوه یه کی هه دی و گونجا و ژ تیْگەهی جڤاکی مەدەنی تیبگەهین، بەلکی دڤین خەلکی سادە ب حهزا خو بو چهسپاندنا قی سیستهمی پیکولی بکهن، ئه ش مهرجه ییدقی و فهره د دەمەكى دايه كو جڤاك بۆ ناڤ ژيانەكا نوى يێنگاڤا دھاڤێت، ب بى ڤى رژ دى يى جڤاك نهشێت ب سهر سستي و جێگري يا خو زالبيت و بهرهڤ گوهوٚريني بحيت و نه شینت ژی خو ل ئاسته نگین رهوشت و تیتالین پاشقه مایی رزگار بکهت.

ج- ئارمانجين كومهلناسيي:

کومه لناسی ژ روویی کار و ئارمانجان قه دکهنه پشکین سهره کی کو ئهو ژی ئهقهند:

١- كومهلناسي يا بيردۆزەيي.

٢- كومه لناسى يا ب جهئيناني.

كومەلناسى يا بيردۆزەيى:

ئه و زانسته یی کو گرنگی یی ب قه کولین و قه دیتن و بیردوز دانانی ژ که له کبوونا زانیارین تایبه ت ب جقاکی و رفتارین کومه لایه تی و شارستانی ب هه ردو لایه نین مادی و مه عنه وی دده ت.

كومه لناسى يا ب جهئيناني:

ئه و زانسته یی کو گرنگی یی ب بجهئینانا دهسپیک و بنه ماین بیردوزین کومه لناس دده ه تر چاره سه رکرن و قه کرنا وان گیر و گرفتین کومه لایه تیین تووشی مروقی و جقاکی دبن، بو نموونه بیردوزین پهروه رده یی بو موکم کرنا پهبوه ندین پهروه رده یین ناف به را قوتابی و ماموستایان ب کاردئینن و پیکولی دکه ته هاندانا هه می خیزانان بده ت بو هندی زاروکین خو بهنیرنه قوتابخانان و ده زگه هین فیرکاری ب مهره ما وه رگرتنا وان روشه نبیر و زانستین کو دشین بو خرمه تگه هاندن و گهشه کرنا جقاکی د سه رجه میافین ژیانی دا پستا خو پی گریده ن.

دقی بیاقی دا دشیّین گرنگترین وان ئارمانجان دیاربکهین ییّن کو کومهلناس ییّدقیّت بر مروّقان و کومهل و جقاکی ب دهست قهبینیت و دشیّین وان ئارمانجان لقان خالیّن خاری دیاربکهین:

۱- کومهلناسی ئارمانجا وی ئهوه کو پولینه کا تایبه ت ب پهیوهندیین کومهلایه تی دانیت، کو ئهرکی وی دابه شکرنا پهیوهندیین کومهلایه تی بیت، ئارمانج ژی ژ قی پولینکرنی ئهوه کو پهیوهندیین کومهلایه تی ژ پهیوهندیین (خراب) دوژمنکاری بگوهوریت بو پهیوهندی یه کا (باش) و ب مفا.

۲- کومه لناسی پیکولا روهنکرنا پشکین بنیاتی کومه لایه تی و شرو قه کرنا ره گه ز و پیکهاتین وی دکه ت، گرنگی یی ب ده زگه هین ئاینی و ئابوری و خیزانی و رامیاری و پهروه رده یی دده ت، ئه و ده زگه هه ژی پیک قه د گریداینه و تمامکه رین ئیک و دوونه و هه رگوه و رینه گری ب سه رئیکی ژوان دا بهیت ئه قی ژی بیگومان ره نگه قه دانا خو ل سه رده زگه هین دی دا بجهد هیلیت، بقی چهندی ژی دی بیژنی گوه و رینا کومه لایه تی .

۳- پیکولا قه کولینا جور و شیوین رفتارین کومهلایه تی و پالدهر و کارتیکرنین وان ل سهر تاکه کهسی و کومهلی دکهن و دقیت دگهل رفتارا ئازریانی د شهربچیت و رفتارا ژیری یانه موکم بکهت کولایه نین باشین وی ئیکبگرنه قه بو کاریگهری یا کومهلایه تی و جقاکی مهزن.

٤- پێكولا زانینا یاسایێن ئارامبوونێ و بزاڨا خوٚ ب خوٚی یان گوهوٚرینا كومهلایهتی
 دكهت.

۵- دقینت وان ئاستهنگین کومهلایه تیین جقاك ب گشتی تووش بوویی دهست نیشان بکهن و ئه گهرین بابه تی و خویاتی و کاریگه ربی یا دویر و نیزیکیا وان بزانن.
 ۲- قه کولینه کا کومهلایه تی و شروقه کاری و رهخنه گریا دیار دین کومهلایه تیین ئالوز ژ رویی سروشت و ئه گهر و ئه نجامین وی کو ژ زهمینا وان دیارده و بارو دوخ و ئالوزیان هه لکولاینه وه که قه کولین ل دور بزاقا کومه لایه تی و رامیاری و شوره ش و جهنگ و ته خین کومه لایه تی بکه ت.

۷- گریدانا دهزگهه و سیسته مین کومه لایه تی ژ رویی په یدابوونو وه راری ل ناف به را وی جفاکی کو تیدانه و کارتیکرنی ل ئیك و دو دکه ن، چونکی ئه ف ده زگه ه و رژیمه بو هندی هاتینه گوری دا جفاکی ریک بیخن و ئاسته نگ و دووبه ره کی یا چاره سه ر بکه ن و په یوه ندیین خو دگه د جفاکین دی دا موکم بکه ن.

پرسیارین پشکا ئیکی

پ١/ كومەلناسى چىيە؟ چەوا سەرھلدايه؟

پ٢/ پەيوەندىين كومەلايەتى چنە؟ جۆرين وى ژى چنە؟

پ٣/ ئه گهرين پهيوهندي يا كومهلايهتي چنه؟ ئارمانجين وان ژي كيژن؟

رون بکه و چهند نموونهینن زیندی دجڤاکی دا بوبینه.

پ٤/ رفتارا كومهلايهتي چييه و بنهماين پيكهاتنا رفتاري چنه؟

پ٥/ جۆرێن رفتارا كومهلايەتى بەحس بكه و بەرسڤا خۆ ب چەند نموونان ب سەلمىنە. پ٥/ بەحسى، قى دەستەواۋى بكە:

(كومهلناسي ينكهاتيه رُ زانستين قهكولينا جڤاكان (دراسة المجتمعات)

پ٧/ وان ساخلهتان روهن بكهيين كو نڤيسينين كهمهلايهتى بهرى سهر بخو بوونا كومهلناسى يع يع دهاتنه نياسين.

پ۸/ ل سهر گرنگترین وان هزر و بیردوزان باخله ینن کو ههر ئیك ژ (ابن خلدون و فارابی و غزالی) پیشکیش کرینه دهربارهی بهره ش پیشقه چوون و گهشه کرنا کومه لناسی یی دچه رخین نافین دا.

پ۹/ گرنگترین وان ئه گهران روهن بکه ینن کو بوینه ئه گهرین پویته پیدانا دهولهتین ئهوروپی ب کومهلناسیی دسهدی هه ژدی و نوزدی دا.

پ ۱۰ مزر و بۆچووننن ئۆگست كۆنت بۆ بەرەڤ پنشقەچوون و گەشەكرنا كومەلناسىيى يىن كو ينشكنش كرينه چنه؟

پ۱۱/ هربرت سبنسر بق بهره ش پیشقه چوون و گهشه کرنا کومه لناسی یی چ پیشکیش کرییه؟

پ۱۲/ ئەمىل دۆرگھام پويتەكى زۆر ب دياردىن كومەلايەتى دايە بەحسى وان بكە؟ پ۱۳/ ل دۆر جقاكى مەدەنى باخقە و ساخلەتىن وى چنە؟

پ ۱٤/ گرنگترين ئارمانجين كومه لناسيي ب هژميره؟

يشكا دووي:

پروگرام بیاقین کوّمه لناسیی و پهیوهندی ب زانستین دی قه

پروّگرام و بیاڤێن کوٚمه ڵناسیێ و یهیوهندی ب زانستێن دی ڤه

ئە ش پشكە ل بوار و بابەتين سەركى يين كۆمەلناسيى و پەيوەندىين وى ب زانستين دىقە قەدكولىت.

أ- بياڤێن كۆمەلناسيێ:

دشێین بیافێن کوٚمهلناسیێ بوٚ سێ پشکێن سهرهکی دابهش بکهین کو پێکهاتیه ژ: ۱- قُهکوٚلینا ساخلهتێن حِقاکی:

ئه ش بیافه گرنگی یی بقه کولینا پهیوهندیا دناف به را ژینگه ها جقاکی و ئاف و هه وایی وی دگهل ره وشت و تیتال و ره وشتین به هادار دده ت، هه روه سافه کولین ل دور دابه شبوونا جوگرافی و کاری ئاکنجیان دکه ت، پهیوهندی دناف به را ژمارا ئاکنجیان و قمباری ده رامه تی ناکنجیان دیارد که ت ل دور قهباری ئاکنجیان و سروشتی وان پیدفییان یین کول ژیانا روزانه یا کو ئاکنجیا پیدفی پی هه ی. ئه فه زیده باری گرنگی دانا ئه فی جوری فه کولینان ب تیگه هشتنا ئه گه رین بابه تی و خویی بو گه شه کرنا ئاکنجیان و هه فسه نگی یی و بزاقا وی دده ت، ئه ف فه کولینه جفاکین مروفایه تی دابه ش دکه ت بو چه ند جوره کین جودا لدویف پلا پیشکه فتنا شارستانیه تا وان دگه ل ئاماژه کرن بو بزاقا جفاکان و فه گوهاستنا وان ژ قوناغه کا شارستانیه تا دیار کری بو توناغه کا دی وه ک ریزبه ند کرنا جفاکان د جیهانی دا بو جفاکی گوندییاتی و جفاکی

باژیری و قه گوهاستنا بهردهوما وان ژ قوناغا گوندییاتی بو قوناغا باژیری یی یان دابه شکرنا وان بو جفاکی دهرهبه گی و سهرمایه داری و ئیشتراکی و گوهورینا وان ژ قوناغا دهربه گی قه بو سهرمایداری و پشتی ئهویژی بو سوسیالیزمی.

٢- قەكولىن و شرۆقەكرنا بنياتى كۆمەلايەتى:

ههر جقاکه کی بنیات، یان پهیکهره کی کومه لایه تیی خو هه یه و نه و ده زگه هین بنیاتی تیدانه کو جفاکی وان ژی پیک دهیت. نه ش قه کولینه ژی گرنگی ب تیگه هشتن و شرو قه کرنا جفاکی دده ت وه که ده زگه هین نابوری و رامیاری و نایینی و خیزانی و سه ربازی و په روه رده یی زیده باری وی کومه لناسیا گشتی دبیته چه ند لقه ک کو تاییه تمه ندن بقه کولین و شرو قه کرنا وان ده زگه هان. هه می نه و زانست لقه کن ژ کومه لناسیی، وه کومه لناسیا نابوری، کومه لناسیا رامیاری و کومه لناسیا خیزانی د به رروناهی یا گریمان و بیردوزان و یاسایین کومه لناسی دا، پیکولا تیگه هشتنا د روست بوونا جفاکی د که ن.

٣- كۆمەلناسيا گشتى:

ئه ش زانسته گرنگی یی بکو مکرن و پولینکرنا وان دهرئه نجامان دده تین کو زانستین کو مهلایه تیین تایبه تمه ند پی گه هشتین وه ک رامیاری و پهروهرده و یاسا و ئابوری و رهوشتزانی و ئایینی.

پشتی ئەنجامدانا ئەقى ئەركى، كۆمەلناسيا گشتى وان راستينن كۆمەلايەتى ينن ھەقپشكانە دەستنيشان دكەت ينن كو تندا و ئەو ياساينن گشتى كو دياردە و

کریارین کۆمهلایهتی بشیوه کی ژیرانه و زانستیانه راقه دکهن و لیکددن و ئاشکهرا دکهت.

پشتی قهکۆلینا پشکین سهرهکیین کومهلناسیی یین کو تیدا تایبهتمهنده بقهکولین و شروقهکرنا وان، ئهو ژی:

١- رامانا كۆمەلناسىم و سرۆشت و بياڤ و ئارمانجين وي.

۲- پهیوهندیا کو مهلناسیی بزانستین دی هه، وه پهیوهندیا کو مهلناسیی ب دهرووناسی و میژوو و ئابووری و (ئهنتروپولوژیا کو مهلایه تی) و یاسا و تاوانزانی
 (گهنه هباری) و جوگرافیا و زمان و فهلسه فه و ئایین و پهروه رده... هتد.

۳- قه کوّلین ل جڤاکیّن بهراهی یی (دهستپیّکی) و پیشکه فتی ژ روویی بنیات و دروستبوون و کار و پهیوهندی و هزر و ئارمانجیّن وان.

٤- قەكۆلىنا پەيوەندىين كۆمەلايەتى و چاواتيا دروستبوونا قان پەيوەنديان و مەرەما
 ئەنجامنن وان.

٥- قه كۆلىنا شێوازێن رەفتارا كۆمەلايەتى و رەگەزێن پێكهاتن و چەواتيا سەرھلدانا
 وێ ژ لايەكى قە، ھەروەسا بها نموونەيا ھەرا بلند و رەوشت ژ لايەكى دى قە.
 ٦- قەكۆلىنا گرفتێن كۆمەلايەتى و جۆر و ئەگەر و رێكێن چارەسەركرنا وان و

، خه توقیک فرفتین فوهمه یانی و جور و قه فار و ریانین چارهسارفرن وان و پهیوهندیا وان ب سروّشتی وی جڤاکی ژی پیّك دهیّت.

۷- دهربارهی وان دهزگههین بنیاتی ئهوین جفاك ژی پیك دهیت وهك دهزگههین ئایینی و سهربازی و خیزانی و ئابووری و رامیاری و پهروهردهیی... هتد قهدكولیت.

۸- قەكۆلىنا تەخنن كۆمەلايەتى و ھەقركىيا تەخايەتى و قەگوھاستنا كۆمەلايەتى، دگەل گرنگىدان ب ئەگەرنن خۆيەتى و ينن بابەتى سەر ب تەخان و تەخنن جقاكى و گوھۆرينا كۆمەلايەتى.

۹- ل ریکین دابینکرنا کو مهلایه تیا نا قخویی و دهرقه یی قه د کو لیت وه ك رایا گشتی و ئاسایش و ئایین و رهوشت و تیتال و بها و وژدان و داد گه ه و هیزین پولیس و ئاسایش و هیزین چه کدار.

ب- يهيوهنديا كۆمه لناسيى بزانستين دى قه:

زانستین کو مهلایه تی تمامکه رین ئیکن و ئه ف ته مامکه ریه ژی شیانا شرو قه کرنا دیاردین کو مهلایه تی و پیشبینیا پیشوه ختا روویدانین داها تی پیدبه خشیت، هه ر چه نده زانستین کو مهلایه تی تمامکه رین ئیکن، به لی پا هه ر ئیك ژقان زانستان شیایه پلهیه کا سه ر بخو بو خو دابین بکه ت و تاوچه قین خو ژی بده ن و گه ش و شین بکه ن دقی بواری دا پهیوه ندیین دناف به را کو مهلناسیی و زانستین کو مهلایه تی ده ستنیشان دکه ین وه که ده روونناسی و میژوو و ئابوری و ره گه ز ناسی و یاسا و ئایین و زانستین رامیاری و جوگرافی ... هند.

۱- پهیوهندی دناق بهرا کومهلناسیی و دهرووناسی یی دا:

کۆمەلناسى: (ئەو زانستە يى كول شيوه و كار و كارتيكرن و پەيوەندىيىن دناڤ بەرا كەسانىن ناڤ جھاكى قەدكولىت، زىدەبارى پەيوەندىيىن دناڤ بەرا كومان ژى كو جھاكى وان ژى پىك دھيت).

به لی دهرووناسی: (ئه و زانسته یی کو قه کو لینی ل کارتیکرنین دهروون و ههستیاری و ژیریاتیا که سیّن جقاکی دکهت کو ههست و هزرکرن و فیربوون و زیره کی و کاردانا پالدهران و پهیوهندییا وان ب کاریگه ریا ژینگه ها کو مه لایه تی دیارد که ت). ئانکو کو مه لناسی جقاکی قه دکو لیت و دهرووناسی ژی که سانا دئیخیته به رقه کو لینی، ئه قه ه ژی ده گومه لناسی ژ دهرووناسیی جودابیت و نه که س ژی ئه قه ه وی د گههینت کو نه کو مه لناسی ژ دهرووناسیی جودابیت و نه که س ژی ژ جقاکی دهیته دابرین که س پیدقی ب خزمه تگوزاریین جقاکییه بو بده ستقه ئینانا خواستین خو و بجه ئینانا هی قیین دویر و نزیکین خو، جقال ژی بی که سان پیک ناهیت، چونکی ئه قه به ری بناغی دروستبوونا جقاکی نه، هه رچ حه ز و هی قیین وان هه نه هم ردناف جقاکی دا بو وان دهینه دابین کرن کو خواست و ئومیدین وان یین مه زن.

٢- يەيوەندى يا ميزوويى ب كۆمەنناسىي قە:

میژوو و کو مهلناسی پهیوهندییه کا موکم وان پیکفه گریده ت، چونکی کومهلناس بهری خوده ته که تواری کو مهلایه تی و چاواتیا گهشه کرنا جفاکی ده می بوریدا، زیده باری زانینا ئهرکین وی و کاری بنیات دانانا وی د ده می بوریدا و ده سنیشانکرنا وان ره گهزین کو ژی پیکهاتیه، ئه فه ژی هه می بی فه گهریان بو به رپهرین دیروکی ناهیته گوری.

چونکی کۆمەلناس نەشیّت دویر ژ فهگەریانا دیرۆکی قهکۆلینیّن خۆ ئەنجام بدەت وان راستییّن دەربارهی جقاکی ل سەر بەرپەریّن دیرۆکی داریژتینه، کۆمەلناس دقیّت قهکۆلینیّن خو دوی باری دا بکهت و وان راستیان ییّن کو خزمهتا جقاکی و میژوییی دکهن قهوژیّرن.

کۆمه لناسیی پیدفی ب ههمی لقین دیرو کی ههیه بتایبه تی دیرو کا که له پووری شارستانی، چونکی روناهیی دئیخنه سهر میژوویا گهلان و رهوشت و تیتالان و شیوازی پهرستن و هزر و بیرین ئایینی مفای ژ بیردوزین جفاکی وهربگرن بو راستقه کرنا قه کولینین خو ل دور وان یاسایین کو دتایبه تن ب دیاردین جفاکی قه.

٣- يەيوەندىييا كۆمەلناسىي ب ئابوورى قە:

پرانیا کیشین ئابووری وه کی بینکاری و گرانی و ههلا وسان (بلندبوونا نرخان) و خراپیا باری ژین و ژیاری و داکیشانا ئابووری و هه شرکی و قورخکاری و گهنده لی، پهیوهندییه کا ئینکسه ر ب ئه گهرین جفاکی و شارستانیه تان قه ههیه، چونکی کاردانه قه و چاك و خرابیین وی دناف جفاکیدا به لاف دبن و کاریگهریه کا گرنگ لسه ر ژیانا تاکین جفاکی دکه ت.

کۆمه لناسی زانستی قه کۆلینی یه ل دام و ده زگه هین کۆمه لایه تی و نهرکین وی بگشتی دئیخیته به رقه کۆلینی و کاریگه ریین وی لسه رنافخو و ده رقه یا وان دام و ده زگه هان ئاشکرا دکه ت، ئانکو زانستی ئابووری یی تایبه تمه نده ب قه کولینان د سروشتی و چاواتیا درستبوونا سامانی گه لان دا، هه روه سا ئابووری ب وی زانستی دهیته نیاسین یی کو گرنگیی ب به رهه می و چاواتیا دابه شکرنا سامانی دده ت. پهیوه ندیه کا موکم کومه لناسیی ب ئابووری قه گرید ده ت و کومه لناس پیزانینین گرنگ ژ زانستی نابووری وه ردگریت و دده تی قه.

کومه لناسی ب وان پیزانینین بنهرهتی یین کو دهربارهی دیاردا ههین، هاریکاریا وان بیاقین ئابووری دکهت یین کو ئابووریناس پی تایبه تنمه نده و ههر دوی دهمیدا ژی

کاریگهریا کومه لایه تی و رهه ندین (أبعاد) هه می دیاردان و گوهو رینین ئابووری و دارایی یین دناف جفاکی دا دده ته ئابووریزانان.

٤- يەيوەندىيا كۆمە ئناسىي ب زانستى ئەنترۆپۆلۆژيا (مرۆڤناسى):

نمانترو پولوژیا نمو زانسته یی کو فهکولینا مروقی سهره تایی و چاواتیا پیگه هشتنا زمانی و هزرکرنا پیشه و رموشت و تیتال و ره فتارین پهیره وکریین پهیوه ندیین بنه مایین رموشه نبیریین وی دکه ت. هه روه سا پویته ب کارتیکرنا باری هه ریماتی و ژینگه هی و هه لومه رج و بارودو فرخی جفاکی لسه ر چالاکیین کو مه لایه تی و که لتووری و رموشه نبیری دکه ت و پهرده ی لسه ر هیرین کاریگه رین وه کتیك و نه وه کتیکین دنافیه را رموشه نبیری دکه ت و پهرده ی لسه ر هیرین کاریگه رین وه کتیك و نه وه کتیکین دنافیه را کیشوه ران و ژینگه هان هه لده ت و ل ریبازین کو مه لایه تی و پلا وه را را شیوین ساده بین بخفاکین ده ستی یکی هه تا دگه هیته شیوین ئالوز دناف جفاکین بلنددا فه دکولیت. به نتیجیری بخفاکی و هوزین ده ستی یکی یین کیم شارستانیه ت، نه وین پشت ب چاندنی و نیچیری و رافا ماسیان گرید دا و ده زگه ه و ئامیرین ساده دژیانا روژانه یا خودا بکاردئینان و ده زگه هین کومه لایه تین ساده و به رچاف و هه فه ندیین جفاکیین زور ساده و

ئانكو كۆمەلناس پويته و گرنگيئ ب جڤاكێن هەره بلند ددەت ئەوێن ئاستى ژين و ژيارا وان زۆر بلند و باشه و ژيانا جڤاكييا وان يا ئالۆزه و بزهحمهته و كێشێن شارستانى و مرۆڤايهتييا وان دزۆرن.

ئهنترۆپۆلۆژيا و كومه لناسى ههرئيك ژوان پشت ب ييديقه گريددهت؟ كۆمه لناسى دشيت ب هويرى پيزانينين سرۆشتى و كيشين قوناغين شارستانيا كۆمه لايه تى كو جڤاكى دەستپيكى تيدا دەربازبوويه پشتى گوهۆينين ماددى و شارستانى ب وى كهسى بگههينن كو تايبه تمهنده ب قه كۆلينا ئهنترۆپۆلۆجيا بهرامبهر ڤيرى، كومه لناسى پيزانينن ب مفا دەربارهى چاواتيا پهيدابوونا دەزگههين كۆمه لايه تى و بها و رەوشت و تيتالان و سهرهلدانا ئايينان ژ ئهنترۆپۆلۆژيا وەردگريت... ههتا كومه لناسى د سروشتى ژيانا ئالۆزا كومه لايه تى تيبگه هيت و بيخيته بهر شرۆقه كرن و قه كۆلينى.

٥- يەيوەندىا كومەنناسىي ب ياسايى قە:

(یاسا) زانسته که هزر و بیرین هه قپشکین کورین جفاکی د ده رحه قی داد په روه ریخ و و وه کهه قیی دا ده ردبریت و پیدقییه تاکین جفاکی هه می پیگیربن ب برگین وی و بجهبینن، ئه ف پیگیرییه ژی قه دگه ریت بو دارشتنا برگین یاسایی لگور یاسایین ره وشتی جفاکی، هه روه سایا ب وی دهینته نیاسین کو کومه له کا فه رمانایه لایه نی ده سه لاتداریا یاسا دانانی (په رله مان) بو هه قوه لاتیین خو ده رد که ت و ژلایی ده سه لاتا بجه ئینانی قه پشته قانی لی دهینته کرن، سزای بو وان که سین ژ ریده رکه فتی و خه مسارن د بجه ئینانا بریاران دادنیت.

پهیوهندی دناقبه را یاسایی و جقاکی دا یا گرنگه، چونکی جقاك ژیده ره کی سه ره کیی یاسایی یه یاساژی ل گور باری کومه لایه تی پیدانین وی پهیدا دبیت و گهشه دبیت گوهورینی ب خوقه دبینیت.

یاسا دهسهه لاتی بسه ر جقاکیدا دسه پینیت و شیوازی کو مه لی و ته قگه رین ریبازی دیارد که ت، چونکی هیچ جقاکه کی نابیت ناقی جقاکی لی بدانن نه گه ر که س و ره گه زین وی پویته ی بیاسایان نه که ن بو ریخ خستنا ره فتار و جوری کارتیکرنا وان دناقبه را ئیکودوودا، بقی جوری پهیوه ندییا دناقبه را وان هه ردوو زانستان تید گه هین و دشین بیژین هه ر زانسته ک دشین مفای ژ زانستین دی وه ربگریت. نه شین زانستی ماسایی و کو مه لناسیی ژیک جودا بکه ین، چونکی جقاک پیدقی بیاسایی هه یه و یاسایی و کو مه لناسیی شرق ایستین نابیت.

٦- يەيوەندىيا كومە ئناسىي ب خزمەتگۆزارىين كۆمەلايەتى قە:

کارگۆزارىيا كۆمەلايەتى يا تايبەتە ب چاكسازيا كەسان قە بۆ ھندى بشين خۆ دگەل بارودۆخ و ھەلويستين جقاكى بگونجينن كو رويبرويى وان دبيت و پيشەيەكە پيكۆلا بنيادنانا ھەقبەندىين باش دناقبەرا كەسان لگۆر چەند شەنگستنين راست و درست ب ستوخۆ دگريت و زۆر ب ھويرى و كويرى دەربارەى كەسين جقاكى قەدكۆليت بۆ قى مەرەمى مفا ژ جقاكى و كەس و دەزگەھين دەولەتى دھيته وەرگرتن، لەورا خزمەتگۆزاريين كۆمەلايەتى چارەسەرى و پينگاقا ژ بۆ پاراستنا پەيوەنديين كومەلايەتى و وەرارا وان دكەت و دھاڤيژيت.

ئانكو كۆمەلناسى پێكهاتىيە ژ وى زانستى يى كو رژێمێن دەزگەھان دناڤ جڤاكى ئاڵۆزدا دئێخىتە بەر ڤەكۆڵىنى. بۆ ھندى پتر ژ جوداھيا دناڤبەرا ڤان ھەردوو زانستان دا نزيك ببين، دى رێبازا ھەر ئێك ژوان سەبارەت چاواتيا ڤەكۆلينا وان دخێزانێدا وەكو دەزگەھەكى كۆمەلايەتى ئێخىنە بەرچاڤ..

دی بینین (کو مه لناسیا خیزانی) وه کو کو مه ک یان یه که یه کا کو مه لایه تی دنا قبه را که سان دا نه گهرین گوهورینا شروقه دکه ت و پیکو لا تیگه هشتنا کاریگه ریا وی دنا قبه را خیزانی و سیسته مین کو مه لایه تی هه را نیک ژوان لسه رایدی دکه ت. وه ک سیسته می نایینی، یان نابووری یان رامیاری. نانکو کار گوزاریین کو مه لایه تی کیشین خیزانی بگشتی و نه گه را و نه نجامین وی قه دکولیتن بمه ره ما گه هشتن براستیه کا گشتی هاریکاریی دکه ت بو دانانا پلانه کا سه رانسه ری یان دانانا پرو گرامه کی زانستی ژبو چاره سه رکونا کیشان و ژنا قبرنا وان.

رُوان کیشین خیزانی یین کو خزمه تگوزاریا کومه لایه تی دبیت بشین چاره سه ریا وان بکه ت، کیشا ب خودانکرنی یه دخیزانیدا ژ ئه گهری نه مانا به رپرساتییا خیزانی ژ لایی دایك و بابان قه ژبه ر ژیکجودابوونا وان. ههروه سا کیشا ژ ریده رکه فتنا زارو کان و لادان ژ ریکا راست.

خزمه تگوزاری دقی بابه تیدا ریبازا هونه ری بو چاره سه رکرنا کیشا بکاردئینیت و پرو گرام و شیره ت و چاککاری و قه کولینا پیزانینان ژبو قی مهره می پهیره ودکه ت، زیده باری چاواتییا مفا وه رگرتنی ژده زگه هین چاقدیریا ب هه می جورین وی قه.

ج- يروّگرامين كوّمه لناسى:

کۆمه لناسی پشت ب چهندین قه کۆ لینان گریدده ت بۆ کۆمکرنا بابه تین زانستی و پۆلیننکرن و شرۆ قه کرنا وان، له وراژی پر قرام ئامرازین سه ره کیین کۆمه لناسیی نه بۆ قه کۆلینا وان، ده رباره ی شینبوون و وه رارا کومه لایه تی.

ئه ش زانسته و هل کومه لناسیی دکه ت کو د هه می دیارده و کارین کومه لایه تی ب شیوه کی ژیر و زانیاری تیبگه هیت و پهیوه ندی دنا قبه را ئه گهر و ئه نجامین وی دکه ته بناغه بو قه کولینین خو، و گرنگترین ئه و پرو گرامین کومه لناسی ب کاردئینیت ئه قه نه:-

- ⊢ پرۆگرامێ ديرۆكى.
- ٣ يرۆگرامى ھەڤبەركرنى (بەراوردكرنى).
 - ٣ يرۆگرامى تەماشەكرنا ھەڤىشك.
 - ٤- پرۆگرامن روى پيڤانكرنن (المسح).
 - ٥- پرۆگرامى ئەنجام و دەرئەنجامان.

دێ به حسى ههر ئێك ژڤان پرۆگرامان كهين:

۱- يروْگرامي ديروکي:

ئه ق پرو گرامه پست ب بیر و باوهرا فهلسه فا میژوویی گریدده ت، نهو و دوهی و پاشهروژی ب شیوه کی زانیاری یی هه قسه نگ پیک قه گریدده ت، وه سا بو دچیت ئه گهر هاتو دباردو خی نهو و رابوری دا تیبگه هین وه سا دی شیین پیشبینا پاشهروژی ژی که ین، چه ند یا سایه کین زانیاری بو نه قرو و سبه هی بو ریبازا جقاکی ده ستنیشان که ین، نه ق پرو گرامه باوهریا وی وه سایه کو دشیان دانینه ل جقاکی یان خیزانی یان ل ده وله تی و ده زگه هین نایینی باش تیبگه هین، نه گهر به ریه رین بوری قه نه که ین و ب باشی لی تیبگه هین، هه ر ده می نه م ل بوری ژی تیگه هشتین هنگی دی ل نهو و نه قرو که ژی تیگه هین و پاشهروژ ژی دی به رچاف بیت، نه قجا دشیت هه ردو گه هه که یان زانیاریه کا کو مه لایه تی

بیّخیته بهرقه کوّلینه کا دیرو کی هه تا بناغه و رهوت و گوهوّینیّن سهر جڤاکی بهیّنه دیارکرن.

٢- پرۆگرامى ھەقبەركرنى:

ئه ش پرو گرامه ریبازه که کو مهلناسی پشتا خو پی گری دده ت بو قه کولینی دسیسته مین جفاکی و رهوشت و تیتالان و بهایان دا، زیدهباری هندی قه کولین ددیارده و ده زگه هین جفاکی دا ب ریبا هه قبه رکرنی دنافبه را نهو و بوری یان دناف ئیك جفاك دا، وه کو هه قبه رکرنا باری خیزانه کا عیراقی ل سالا (۱۹۵۰) ی دگه ل باری خیزانی دئه ش ساله دا، هه روه سا ب ریبا قان قه کولینان ئه ش پرو گرامه هه قبه رکرنی دنافبه را دیارده و ده زگه هین نافبه را چهندین جفاکین ژیک جودا دئیک دهم و وه خت دا دکه ت، وه کو هه قبه رکرن دنافبه را چهواتیا ئافاکرنا خیزانه کا جفاکی عیراقی و ئه رکین وی دگه ل خیزانه کا جفاکی مسری یان جفاکی بریتانی یان فره نسی دفی ده می و سه رده می دا.

پشتی هه قبه رکرنی کومه لناسی چه ند یا سایه کین گشتی بو شرو قه کرنا دیارده و ده زگه هان ب شیره کی گشتی نه نجام دده ت و هه می پهیوه ندیین گریدای ب خوقه روهن دکه ت وه کو تایبه تمه ندیین جفاکی و کیش و رهوتان، نه فجا پرو گرامی هه قبه رکرنی پرو گرامه کی گرنگی فه کولینا دیارده و ده زگه هانه ب شیره کی زانیاریه کا تایبه تمه ند، چونکی ب ریکا فی هه فبه رکرنی شاره زای ناستی پیشکه فتن و پاشکه فتنا جفاکی د بین، ولایه نین ژیانی دی دیارکه ن.

٣- پروّگرامي سه حكرن و تهماشه كرنا ههڤيشك:

پرو گرامی سه حکرنی گرنگترین ریبازا کومه لناسی یه بو قه کولینی ل سهر راستیان و تیکه هشتنی ژ جفاکی، چونکی ته ماشه کرن ریبازه کا گرنگه بو کومکرنا زانیاریا و گرنگیا وی دچافپیکه فتنا فه رمی و نه فه رمی یان دقه کولینا راستیان و زانیاریین تاکه که سی و جفاکی کیمتر نینه.

ئه ش ریبازه ریکی ل بهرامبهر قه کولهری جقاکی خوش دکه ت بو شروقه کرنا بارودوخی نهوه ئاسایی و نه دروستیا گهشه کرنا ناف جقاکی. ئیك ژ مهرجین ئه قی پرو گرامی ئه وه ئه و که سین دکه شنه بهر وی قه کولینی نابیت هه ست ب وی چهندی بکه ن کو ره فتار و پهیوه ندی و سهره ده ریا وان و باری ئاسای یی روز انه یی وان ئیخستی یه دبن چاقد یریی قه، له ورا ژی هه ردقین ئه و قه کوله رسهره ده ریا وی یا ئاسایی بیت و دویر بیت ژ ده ستکردیی و مه زناهیی .

ب قی چهندی ژی کهسی قه کولهر دشیّت دهربارهی ژیانا وانا ب قه کولیت و دویر ژ دهستیّوهردانا هیّزه کا دهرقه یی، نه ق قه کولینه پشت به ستنی ب ته ماشه کرنی و سهرنجراکیشانی ل دیاردا و کیشیّن وان به رچاف دکه ت، ته ماشه کرنا هه قپشك ژی ب پشکداریا قه کولهری د ژیانا خه لکی دا دهیّته گوری و قه کولهر دهستیید که ت بیبینی کرنا وانان ب شیّوه کی ده می پشکداریی ژی د چالاکیین وان دا دکه ت وه کو پشکداریکرن د چالاکیین ئاینی و کومه لایه تی دا.

دقی جۆری تهماشه کرنی دا دقیّت قه کوّله رئیك بیت ژ ئهندامیّن وی کومی کو قه کوّلین ل سهر دهیّته کرن بیّی کو ل بارودوّخی وانا ده ربازبیت ئانکو (ژیانه کا ئاسایی دگهل دا ببه ته سهر) و بکه قیته بن سیبه را کاریگه رییّن سهر وان و نابیت ناسناما خوّ وه ك قه كوّله ره ك ئاشكرا بكه ت هه تا وی کومی ب ئاسایی دویر ژ خودیتنی و

مهزناهیی ره فتاری بکهت، د ههمان دهم دا دقیت نهو کهسی ب قی قه کولینی راببیت یی ب بزاف و چهلهنگ و زیره ک بیت و وان تشتا تو مار کهت یین کو دگرنگن و دگهل خهلکی ب شیوه کی فهرمی ره فتاری نه کهت ههتا راستیین خویه تی و بابه تی یین وی کومی ب دهست که قیت.

٤- يروّگرامي روى ييڤانيّ (المسح):

ئه ش پرو گرامه نویترین ریبازا کو مهلزانی یه بو قه کولینی ددیارده و ده زگه هان و چه ند ریکه ک بو کومکرنا زانیاریان و شروقه کرنا وانا ب کاردئینیت و دهسته که کی بو قی مهره می دی هه لبژیریت و دلیسته کی دا زانیاریان دی تومارکه ت و چاقپیکه فتنین روی بروی و راسته و خو بو به رچاقکرنا زانیاریان و ئامارکرن و شروقه کرنا وان ب شیوه کی ئامارکاری دی پهیره و که ت.

قوناغين پەيرەوكرييين ئەقى پرۆگرامى ئەقەنە:

أ- دەستنىشانكرنا كۆشە و بابەتى ئەوى قەكۆلىنى.

ب- دیارکرنا تیکهه و زاراقین زانیاریین تایبهت ب قه کولینی.

ج- دیارکرنا دهستهیا ئامارکاری، ئهوژی ب ریکا دهستنیشانکرناجوّر و ئاست و قهبارهی وی دهقهری کو هاتیه دهستنیشانکرن.

د- بهرهه قکرنا فورما زانیاریان وه ئامرازه کی سهره کی یی قه کولینی و پیقانی. ه- ئه نجام دانا چاقیی که فتنین فهرمی و نه فهرمی.

و- كۆمكرنا زانياريين دناڤ وى فورمى دا ب شيوى هيمايان وهكى: ژمارهكى يان ب پيتهكى و پيكئينانا چهند ساخلهتهكان ژوان هيمايان ل شوينا ناڤى وى كهسى و جهى ئاكنجيبوونا وى، دشيت هيمايهكى دخشتين سهر ژميريين تايبهت دا دانيت. ز- کریارا شروقه کرنا سهر ژمیریی دقی قوناغی دا پیزانینین جفاکی کو دناف خانا دا تو مارکرینه دئیخنه بهر شروقه کرنی همتا رادده و ریژا وی قه کولینی بهیته دیارکرن ب ریکا ریژهیا سهدی و ناقه ندی و ژمیریاری.

ى- د داويى دا ئەنجامىن وى قەكۆلىنى دناڤ راپۆرتەكى دا دى ھىنە تۆماركرن.

٥- يروّگرامي ئەنجام و دەرئەنجام:

ئەف پرۆگرامە ژ گوھۆرىن و ھێزا كارتێكەران ب سەر جڤاكى وبنياتنانا جڤاكى قەدكولىت و ئەنجام ددەت.

يرۆگرامى ئەنجامدانى:

جۆرەكە ژ جۆرىن ھزر و بىرىن ژىرانە دەربارەى تىنبىنكرنا كۆمەكا راستىين سەربخۆ ژئىك جودايىن تايبەت ب بابەتەكى يان چەند بابەتەكىن جودا جودا قە.

دهمی قهکولهر دکوههکا راستین باری ئابووری و خیزانی و پهروهرده یی و ئایینی و جفاکی قهدکولیت، دشینت پشت بهستنی ب قان جوره پرو گرامان بکهت بو گههشتنا چهند زانیاریهکین گشتی، تایبهت ب جفاکی قه و ئهنجامی وی دشینت پرانیا کیشهیان شرو قه بکهت و پیشبینیا رویدانین داهاتیی باری جفاکی بکهت و راددی زیده بوونا گونه هباریی و دیاردا ژیک قهبوونا خیزانی و ژ ریده رچوونا لاوان و ژیک جودابوونا ژن و میران... هتد.

يروِّگرامي دەرئەنجامكرني:

پشت ب قه کولینا گشتی و ته قایی گریدده ت بو دهستنیشانکرنا وان راستین بتنی ین کو کاری ل گشت و ته قاییی دکهن و شیوازه کی تایبه ت پی دبه خشینن.

ئەقجا دەرئەنجام ژ گشتى بەرەف تايبەت دەستپيدكەت، بەلى پا ئەنجامى وى ژ تايبەت بەرەف گشتى قەدچىت.

پرسیارین پشکا دووی

پ۱/ گرنگترین پیقانین کومهلناسیی یین کو پیقه تایبهتمهنده دهستنیشان بکه؟

پ۲/ بهحسی پهیوهندیا دناقبه را کومهلناسی و دهرونناسی بکه؟

پ۳/ ئهری دشیّین کومهلناسیی ژ زانستیّن دیتر جودابکهین؟

پ٤/ چ پهیوهندیه که ههیه میژوویی ب کومهلناسیی قه گریددهت؟

پ٥/ بهحسی پهیوهندیا کارتیکرنی دناقبه را ئابووری و کومهلناسیی بکه؟

پ٦/ ئهنتروّبوّلوّژیا و کوّمهلناسیی جوداهی ههنه، ئهری پهیوهندی ب ئیک و دووق ههیه؟

پ۷/ بهحسی گرنگترین جوداهیین دناقبه را کومهلناسیی و خزمه تگوّزاریا کومهلایه تی

پ ۱۸ بۆچى كومەلناسى دقەكۆلىنىن خۆدا چەند پرۆگرامەكىن زانستى ب كاردئىنىت؟ پ ۱۸ گرنگترىن وان پرۆگرامان ب ھەژمىرە يىن كو كۆمەلناسى قەكولىنى ل سەردكەت و بەحسى ئىك ژوانا بكه؟

پ۱۱۰ پرۆگرامى مىز وويى چەوا جفاكى قەدكۆلىت؟

پ١١/ پرۆگرامىي ھەقبەركرنىي چەوا جڤاكى قەدكولىت؟

پ۱۲/ به حسی پرو گرامی به ریخودان و ته ماشه کرنی ب هه فیشکی بکه بو کو مکرنا ینزانینان وراستیان؟

پ۱۳/ به حسى گرنگترين قوناغين پرو گرامي رويپيڤانكرني بكه ئهوين كو ڤهكولهر ينڤه د ينگيرن؟

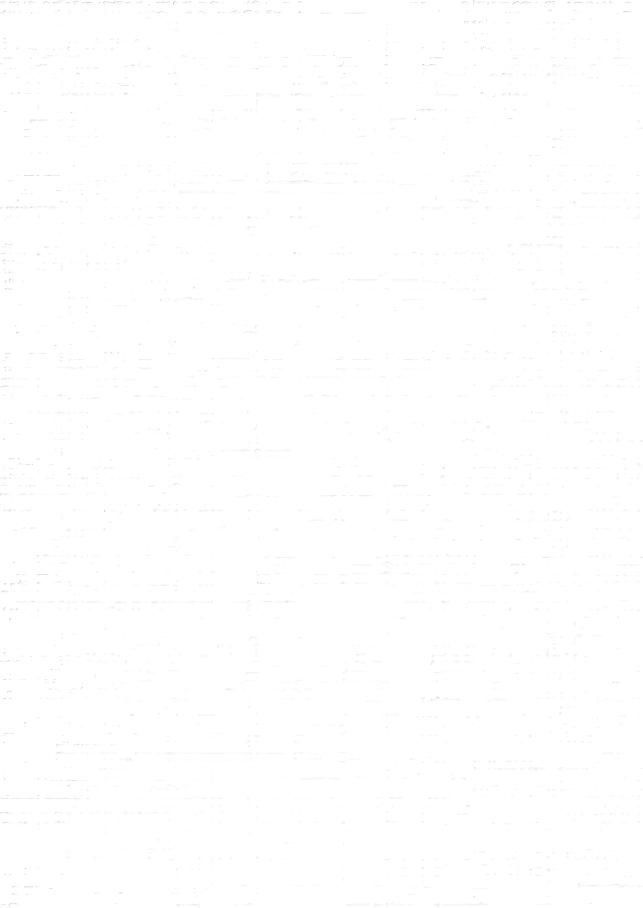
پ۱۱۶ پرو گرامیٰ ئەنجامدان و دەرئەنجامكرنیٰ چی يە؟

چالاكى:

((به حسى پرو گرامي روپيڤانكرني بهێته كرن و نمونه دڤي بارى دا بهێنه دياركرن))

پشکا سییی:

دەزگەھين كۆمەلايەتى

دەزگەھين كومەلايەتى

ههر جقاکه کی قهباره و چارچوقه کی کومه لایه تی هه یه کو ژ چه ند ده زگهه نن کومه لایه تی یین بنیاتگه ری پیکهاتی نه وان ده زگههان ژی مهرهم و ئارمانجین خو هه نه وه که ده زگههین ئایینی و خیزانی و پهروه رده یی و کومه لایه تی و رامیاری و سهربازی. ده زگههین کومه لایه تی ژ هنده ک ریسا و ریوشوین و بنه جهکه ران پیکهاتیه کو ره وشتی که سان و پهیوه ندیین کومه لایه تی دناف جقاکی یان ریکخراوان دا دیارد که تو وه که خیزان و له شکر و مزگه فت و کارگه و و و و فقی و بانه ... هند.

ههر ده زگههه کی کومه لایه تی ژ چه ند رؤله کین کومه لایه تی پیکدهیت و ههر ئیک ژوان سهباره ت ب پایه و گرنگیا وان و بهرپرساتیا ل سهرملین وان ژ ئیک و دو دجودانه و هنده ک ژوانا رؤلی رابه ربی یان نافبژیکرنی (الادوار الوسیطة) یان رؤلی سهره تایی ب خوقه دبینن: باب رؤلی ریقه به ربی د خیزانی دا دگیریت به لی کوری وی یی مهزن رؤلی نافنجی به ردکه فیت، کورین بچویکین وی رؤله کی ساده د خیزانی دا دبینن، ئهقه هه می ب ته قایی ته مامکه رین ئیکن و هه ر رؤله ک ته مامکه ری ئه وی دیتره چ درباره ی ئه رک و گرنگیا وان و چ ژی ده رباره ی ئه رکی ل سهر ملی وان بیت. هه رئیک ژ قان رؤلان ژیان و ما فی کومه لایه تیا خو هه یه دفیت بو دابینکرنا واندا دپه روه ریا کومه لایه تی دناف ده زگه هان دا و هه قسم نگی دنافیه را ئه رک و مفایان دا به پینه پهیره و کرن، چونکی هه رئه ندامه کی د ناف ده زگه هین کومه لایه تی دا چه ند ئه رکه ک یی ل سه ر و پیخه مه ت به به رامه به ژی دا پیدفی یه مافین وان بو به پینه دابینکرن. ژ پیخه مه ت به به رامه به رئی دا پیدفی یه مافین وان بو به پینه دابینکرن. ژ پیخه مه ت به به رامه به رئی دا پیدفی یه مافین وان بو به پینه دابینکرن. ژ پیخه مه ت به به رامه به رئی دا پیدفی یه مافین وان بو به پینه دابینکرن. ژ پیخه مه ت به به به رئی دا پیده کوره به به دا به بینه دابینکرن. ژ پیخه مه ت به به رامه به رئی دا پید فی پی به سه نین وان بو به پینه دابینکرن. ژ پیخه مه ت به به به دا بین دا به بینه دابین وان بو به پینه دابینکرن. ژ پیخه مه ت ب

دەستقەئىنانا قى مەرەمى دى قەكۆلىنى لسەر قان چەند دەزگەھان كەين.. ئىك: دەزگەھى خىزانى

خیزان پیکهاتیه ژ بچویکترین ده زگههی کومهلایه تی کو ژ چه ند که سه کان پیکهاتیه و پهیوه ندییه کا کو مهلایه تی و رهوشتی و خوینی و گیانی پیک هه گریداینه، هه و قان پهیوه ندییان خیزانا مروقایه تی ژ خیزانا ئاژه لی جوداکریه، خیزانا ئاژه لی چ جورین دیاردان و مه رجه کی رهوشتا تیدا نینه و پیگیرن بو هه رجوره کی خورستی یی (غریزة) و حه زه کا بایولوژی یا سروشتی . جوری پهیوه ندی یا دناف به را وان دا گهله ک یا ساده یه، به لی با خیزانا مروقایه تی یی یا سا و پهیوه ندی و رهوشت و تیتالین پیشکه فتی هه نه کو جقال بریاری ل سه رده ت و باوه ری یی هه یه.

ئه ش رهوشت و تیتال و پهیوهندیه ژی روّله کی بلند دگیریت د پیشکه فتنا مروّقی و ههمی دهسته و ته خین جقاکی دا. پیکوّلی ژی دکهت کو ئه وان خواستان بدهسته بین کو دداوییدا داخوازیا هه میانه بی جوداهیا جوّری ته خایه تی و نه ته وایه تیا وان. مروّقی سروّشته کی کوّمه لایه تی ههیه. چونکی به رده وام حه زا وی ئه وه دگه ل جقاکی دا بژیت و نه شیّت بتنی و دویر ژ خه لکی قه ده ربیت. حه زا ویژی ئه وه کو پهیوهندی یی دگه ل هه ر جوره که سه کی دا دروست بکه ت، بقی کاریژی دهسته و کوّمین جقاکی یین جودا وه کهه ف پیک دئینیت کو ساده ترینی وان ژ شیّوی خیّزانیه و به رفره هترینی وانژی خوّ ژ شیّوی مروّقایه تیه کا به ربه لاف و جودا دبینیت.

خیزان ئه قرو پله و پایه کی دیار و گرنگ د جفاکی دا ههیه و پشکه کا بنه ره تییه و شخه کا بنه ره تییه و همبوون و قهباری جفاکی نوی، بقی جوریژی هزر و ههست و هوشین که سانین جفاکی به رقره هدبن و به ره پیشکه فتنی پینگافا دهافیت، پشتی کو پیدانا کومه لایه تی پیش دکه قیت و گهشه دکه ت ب وی جوری کو پیدفی پی ههی،

بهره قانییّری ژ وان گرفت و دژواریان یین کو جقاکی ئالوّز تووش دبیت دکهت. خیّزان پیکهاتیه ژ یه که یه کا کوّمه لایه تیا موکم ل ناف جهرگی نه ته و جقاکی دروست بوویه، به لکی ب وی پهری بهیّز پهیوه ندی ب قوتابخانان و پهیمانگه هو کارگه هو و مزگه فت و یانه و ده زگه هیّن رامیاری و سهرجهم دهسته و تاقمیّن جقاکی قه ههیه، جقاکی مهزن به رپرسیاره به رامبه ر خیّزان و هه ر جوّری پهیوه ندییه کا موکم دگه ل وان ههیه. دو جوّریّن خیّزانی هه نه خیّزانا بچوك و خیّزانا مهزن، ل خواری دی به حسی وان کهین:

خيّزانا بچوک:

خیزانا بچوك پیکهاتیه ژ دایك و باب و زارو کین وان دماله کی دا پیک قه دژین، ژبهر پید قی و بارودو خی ئابوری و کو مهلایه تی و کیشین ئاکنجی بوونی بچوك دبنه قه ئه ق جوره خیزانه زیده تر د جقاکی شارستانیا نوی دا به رچاف د که قیت.

خيزانا مهزن:

ئه ش جوره خیزانه ژبلی دایك و باب و زارو کان، ژ داپیر و باپیر و زارو کین وان و کهسین دی پیک دهینت، ئه ش شیری خیزانی ژی زیده تر د جفاکی که قن و چاندنی دا به رچاف د که قیت، ب ئه گهری گرنگیا کار و کارکرنین وان و شیوازی ساده یی ژیارا وان.

ئە خالین خواری ژی چەند فەرمانە کن کو خیزان پیشکیشی کەسان و جھاکی دکەت:

١- دابينكرنا خاني و جهي حهواندني ب كهل و پهلين ييدڤيڤه.

۲- پیگههاندنا زارو کان ل سهر پهروهرده کا جقاکی و ئایینی و رهوشتی و بهایی پیروز و راهینانکرنا وان ل سهر وان کار و کریارین کو بریکا وان خزمه تا جقاکی پی دکهن.

۳- بهره قانیکرن ژ ئه ندامین خیزانی و پاراستنا وان ژ ههر جوّره مهترسیه کا دهرقه کو روی ب روی وان دبیت.

٤- رێکخستنا پهيوهنديێن ژنئينان و ههڦژينيێ حهتا زاروٚکێن وان ژ دايك ببن،
 چونکی ئهو هیڤیا ئهڦرو و یاشهروٚژا نهتهوهینه.

0- فیرکرنا ئهندامان ب رهوشت و تیتال و بهایین باش د دهمی پهروهردهکرنا زاروکان دا، بق هندی کو کهلتور و شارستانیهتا کومهلایهتی نههینته گوهورین و ژناف نهچیت.

۲- دڤێت خێزان ب ئەركێ ئابورى يێ زارۆكێن خۆ راببيت و مەزاختنێن رۆژانەيێن وان بۆ دابين بكەت، ژبلى وێژى خێزان كارى ددەتە ئەندامێن خۆ داكو پێدڤيێن خۆ يێن رۆژانه پێ دابين بكەت.

۷- خیزان و قوتابخانه ب دو قولی و مل ب ملی ههردوا د ئهرکی پهروهردی و فیرکرنی دا پشکداریی دکهن. ئهرکی خیزانی یه زارو کین خو ل قوتابخانی و خواندنگههان دابنن و ناقی وان تو ماربکهت بو فیربوونا خویندنی و نقیسینی، ژبلی وی ژی پیدقیین فیربوونین وان بو دابین بکهت و پالدانا وان بکهن بو فیربوونی.
 ۸- پیدقییه ئاگههداری باری ساخلهمییی یی زارو کین خو بیت، خوارن و قهخوارنین پاش بو ئاماده بکهت داکو باری ساخلهمی یی ووان بهردهوام د باشیی دابیت، ئهوژی ب بهرهه قکرنا جهین باش و پاقر بو نهخوشی ناف مالی و خزمه تکرنا وی.

۹- پیدڤییه خیزان کریار و چالاکیین باش بو زارو کین خو ئاماده بکهت، دا کو دهمی وان بی مفا نه چیت و فیری چاکیی و کارین باش ببن ب شیوه کی کو خزمه تا جڤاکی خو پی بکهن.

۱۰- دقینت خیزان ب ریکا زیده کرنی (التکاثر) ئهندامین پیدفی بو جقاکی دابین بکهت، چونکه ئهقه بهری بنیاتی سهرکییی جقاکی نه چ لدوّر بهرهه مئینانی یان پیشکیشکرنا خزمه تگوزاری یی و بهرقانیکرن ژ نیشتمان و نه ته وه و پاراستنا ئاخا خوّ.

دوو: دەزگەھين ئابورى:

دهزگههی ئابوری پیکهاتیه ژ: (کومه کا یاسا و جهه و چهسپینه (جهگیرکه ر) کو ره در گههی ئابوری پیکهاتیه ژ: (کومه کا یاسا و جهه و چهسپینه ر در نکخراوین به رهه مدار و ره وشتی کومه لایه تین مرفقی د ریک خراوین به رهه مدار و کارگهه و زه قیان و کومپانیان و جهین بازرگانی و بانك)... هند.

دهزگههین ئابوری ژ چار کهرتین سهره کی پیکدهین کو پیکهاتینه ژ (کهرتی چاندنی و کهرتی پیشهسازی یی و کهرتی بازرگانی و کهرتی کارگوزاری).

ئەف كەرتىن ھەۋى مولكى كەرتى گشتى، يان كەرتى سۆسيالىستى و كەرتى تىكەل و كەرتى تايبەتن.

دهولهت کو خودانی کهرتی گشتی یی ئابوورییه سهرپهرشتیا سهرجهم کهرتین دی دکهت و چاقدیریی ل چالاکیین ئابووری دکهت کو د خرمهتا جقاکی دا بیت و ئارمانجین سهره کی یین جقاکی بدهستهٔ بینت، بقی رامانی کو دهولهت گهلهك گرنگی یی ب دابینکرنا که ل و پهلین جوره و جور و باش و ههره باش ددهت، دهمان دهمری دا نرخی تشتان لدویف داهاتی هه قوه لاتین خو ب هه قسه نگی دیاردکه ت و چاقدیریی ل دهرامه تی دکه ت حه تا فند و فیل لی نه هی ته کهرن به ری وی بیخنه ناف بازاری زیده باری ئهوی چهندی دهوله ت کاری هه لگرتنا که رهستین ب ئه نقه ست ب مهره ما ته ماعی و قازانجی زیده تر قه ده غه دکه ت.

رهگهزین سهرهکی یین کارگهههکی د دهزگههین ئابووری دا ژقان پشکان پیکدهیت:

۱- ههر کارگههه که چهند پشکین جودا جودا قهدگریت و ههر ئیک ژ قان پشکان ژی ب جوّره پیشه و کاره کی یی تایبه تمهنده وه ک پشکا به رهه می و پشکا کرینی و پشکا فروّتنی و پشکا دارایی و پشکا پروّپاگندو راگه هاندن و پشکا ژمیریاران و پشکا قه کولینان... هتد.

ههر چهنده ئه ش پشکین هه ژئیک جودانه، بهلی دکاری دا ب تیکرایی تهمامکهری ئیک دوونه بو بدهستقه ئینانا بهرهه می و بجه ئینانا ئارمانجین ئه وی ده زگههی.

۲- ههر پشکه فی ژ پشکین کارگههی چهند رؤلین گرنگ ههنه و ههمی رؤلین وی ژی تهمامکه رین ئیکن وه فی رؤلین ریقه به ری و رؤلی هاریکاری و رؤلی ئهندازیاری و رؤلی سهرپهرشتی کاری و رؤلی شاره زای رؤلی کریکاران... هند.

۳- ههر ئیّك ژقان روّلان ئهرك و مافیّن خوّ ییّن تایبهت ههنه بوّ نموونه ریّقهبهر و ئهندازیار لدویث یاسایی ئهركی ل سهر ملیّن وان دهستنیشان دكهت و د ههمان دهمژی دا مافی دابینكاری و دارایی ههیه دقیّت ههقسهنگی یی دناف بهرا مافان و ئهركان پهیروبكهت و نابیت نه وه كهه قی ههبیت، بقی جوّری ژی دقیّت فهرمانبهر دكاری خوّدایی وهفادار و دلسوّز بیت و خوّ بوّ خزمه تكرنا دهزگههی و بجهئینانا ئارمانجا وی تهرخان بكهت، د ههمان دمژی دا پیدقییه كارگهه ههمی مافیّن دارایی و دابینكاریا كومه لایه تی بوّ دابین بكهت.

ئارمانجين دەزگەھى ئابوورى:

- ۱- زیده کرن و دابینکرنا به رهه مئینان و که رستین به رهه مداری و بکاربرنی کو جفاکی یندفی ینیه لدور چهندایه تی و جوری دیار کری.
- ۲- دابه شکرنا کهل و پهلان لسهر بازاری ب مهرهما فرقتنا وان بق بازرگانان داکو
 بگههنه دهستی بکری، ودابینکرنا ییدڤیین وان.
- ۳- پێکوٚلێ دکهت چهند بنهمايێن دارايي ل سهر پيشهسازيێ و چاندنێ و پێك گوهوٚرينا بازرگاني بجهبينيت.
- ٤- رێکخستن و چاڤدێری کرنا خزمهتگوزاری یان لدویڤ پێدڤیێن کهسی و جڤاکی
 و دهزگههان.
- 0- هەولددەت هەقەسەنگى يى دناف بەرا داھاتى ھاقوەلاتى و بھايى كەل و پەلا بەرچاف بگریت داكو ئاستى ژیارى نەھەقسەنگ نەبیت و شیانا كرینى ژ لايى ھاقوەلاتیانقە لاواز نەبیت.
- ۳- فیرکرنا کارمهند و کارگیران د دهزگههین ئابووری دا ب وی شیوه ی کو ئاستی
 وی بهرههمی زیده بکهت و جوری وی باش بکهت.

۷- پاراستنا بهایی دراقی نیشتمانی بهرامبهر نرخ و بهایی بیانی، ئه ش هه قسه نگیه ژی دناف به را داهات و دهرامه ت و هه قسه نگی یا دنافبه را به رهه می و و به رهینانان د نافبه را کرین و فرق تنا که ل و په لاندا دهینته گوری.

۸- پیکولا بهردهوام بو بدهستقهئینانا باری ئابووری و خوش ژیاریا هاڤوهلاتیان ب ریکا زیدهکرنا بهرههم و باشترکرنا باری ژیاری و تهرخانکرنا موچهکی پیدڤی دگهل جیگیرکرنا نرخ و بهایی کهل و پهلان.

۹- زیده کرنا ریژا به رهه می نابووری نه قجا چ چاندن بیت یان پیشه سازی بیت نه فی نارمانجه ژی ب بکارئینانا نامیرین نوی یین چاندنی و پیشد سازی دهینه گوری.

۱۰- روی ب روی بوونا کیشین ئابووری و چارهسهرکرنا بینکاریی و گرفتا دارایی و کیمیا بودجی و کیشا هه لاوسانی و گرانیا بازاری .

سى: دەزگەھىن راميارى:

دهزگههی رامیاری ب گرنگترین دهزگههی دروست بوویی کومهلایهتی دهینته دانان د جفاکی نویدا ، چونکی بهرپرسیاری چارهسهرکرنا کریارا حوکمرانیییه د جفاکی دا کو دبیته نهگهری سهرفهرازیی و ناشتی یی و تهناهی یی دناف ههمی نهندامین جفاکی دا.

دەزگەھين راميارى ژى يېكھاتىنە ژ:

(کومه کا یاسا و ریّسا یان کو پهیوه ندیا چاوانیا ره فتار و سهره ده ریا که سان دیارد که ت د سیسته میّن رامیاری دا وه کی پارت و ده ستهه لاتا سیاسی و بشکیّن ده وله تی ب هه می بسیوّرییّن وان ییّن جودا قه).

هه ژی گوتنی یه ده زگه هین رامیاری تمام که رین ده زگه هین دینه کو جقاك ژی پیکدهیت وه کی ده زگه هین ئابووری و ده زگه هین پهروه رده یی و ده زگه هین ئابینی و ده زگه هین نابینی و ده زگه هین نابینی و ده زگه هین نابینی ده شکین ده زگه هین رامیاری شروقه بکه ین ال دویف وان بشکین ژی پیکهاتین هه روه سا ئه و وه زاره تین کو حکومه ت پیکدئینن، بو نموونه وه کی شروقه کرنا وه زاره تا به ره قانیی بو چه ند لقه کان یان چه ند پشکه کان و شروقه کرنا لقه کی ژی بو چه ند روله کان و هم روله کیژی بو چه ند نه رك و ما فه کان شروقه بکه ین کاری قان ده زگه هان پاراستن و رینگرتنه ل کارین دو ژمنکاریی د ژی جفاکی و نه هیلانا مه ترسیین ده رقه و نافخو . گرنگترین ئه و فه رمان ژی کو ده وله ت وه کی ده زگه هه کی رامیاری پیشکیشی که س و حقاکی د که ت ئه قنن خوارینه :

۱- بهرهقانیی ژوهلاتی بکهت ب بکار ئینانا هیّزا لهشکریا چهکدار ژههر دهستریژییهکا داگیرکهران و پاراستنا سهرفهرازیا نیشتیمانی و هیّمنی و ئیمناهیا هاقوهلاتیان بهرامبهر ههر دوژمنکاریهکی.

۲- ئیمناهی وئارامیا نافخو ب ستویی خوقه دگریت، بو هندی کهسانین دهروون لاواز ئیمناهیا نافخو تیك نه دهن و ئه کاره ژی ده زگه هین ئیمیناهیا نافخو و ده زگه هین دادوه ریی پی رادبن.

۳- دەزگەھێن راميارى خزمەتگۆزاريێن ئابوورى رێكدئێخينن وەكى دابينكرنا كارى ورێكخستنا كارێ بەرھەم هێنانێ و دابهشكرنا بەرھەمى و دابينكرنا.

هه قسه نگیی د ناقبه را داهاتی هاقوه لاتی و نرخی که ل و په لان و چاره سه ره کرنا کیشین ئابووری و لقاندن ئابووری و لقاندن و چالاککرنا بازرگانیا نافخ و ده رقه.

2- گرنگیدان ب فهلسه فا پهروهردهیی و فیرکرنی د ناف تهخین گهلی دا ب ریکا دروستکرنا قوتابخانان و زانکو و پهیمانگههان و قهکرنا خولین زانستی وزانیاری و راهینانین هونهری و پالدانا قوتابیان بو مفا وهرگرتن ژ پهرتوکخانان.

0- پویتهدان ب باری ساخلهمیا کهسان و جقاکی ب رینکا قهکرنا نهخو شخانان و بنگههین ساخلهمیی و دهرمانخانان، زیدهباری دامهزراندنا کولیژین پزیشکی بو نههیلانا ههمی جوره نهخوشیین مهترسیدار و ههروهسا دابینکرنا پیدقیین ساخلهمیی ب گشتی.

٦- ته رخان کرنا خزمه تگو زاریین جاگی بو چاره سه رکرنا کیشین جاگی بو وان که سین روی ب روی گرفتین جاگی دبن و قه دیتنا ریك و جهین باش بو وان گرفتان.

۷- پرکرنا دەمى ھاقوەلاتيان يى كو ب ھەروە دچيت ب بزاق وچالاكيين ب مفا ھەتا كارى داھينانى و شيانين وان دەربارەى چالاكيين وان گەشە بكەت و كەسين خودان شيان لى دروست بن و خۆ ب قان چالاكيان قە (وەرزش، ھونەر، ويژه و پيزانينا-ھتد) مۇويل بكەن.

۸- نههیّلانا کاری ره گهز پهرستیی و جوداهیا نهتهوهیاتیا هاقوهلاتیان و بهرسینگرتنا ئهویّن لایهن گریمی و یشته قانیا قان هزر و بیران دکهن.

۹- ب پیخهمهت دابینکرنا بارودو خهکی هاریکاریی د نافهه را کورین گهلی و دهولهتی دا کاردکهت، دابینکرنا کاری خزمه تگوزاریین باش بو هافوه لاتیان

بهیّته گۆری دقیّت لایهنیّن شههرهزا وکارگیر بو خزمه تکرنی ب سهرکه فتی بریقه بیدت و بهرهقانیی ژ پرو گرامیّن گهشه پیدان و خزمه ت گوزاریی و ئیمناهیی بکهن.

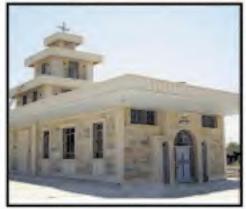
۱۰- دەولەت بەرسىنگى پىلىن رەشەونبىرى يىن بىانى بگرىت كو مەرەما وان تىكدانا ناسناما ھاقوەلاتيان ولاوازكرنا كارى بونياتدانانى و راوەستاندنا كاروانى ئاقاكرنى يە، ژبلى نەھىلانا رەوشت و تىتالىن جقاكى و شىواندنا وان بى ھىندى كەلتوورى نەتەوايەتى لەنگ و لاواز و نە جوان بكەت.

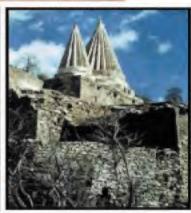
چار: دەزگەھين ئايينى:

ئايين ديارده کا مرۆقاتىيە دقى گەردوونى دا و چ ژ پله و جهى جقاكان نەئىنايە خوارى، فەرھەنگا (لارس) يا سەدى بيستى ئەو دياركريە كو ئايين تشتەكى ھەقبەشكە لى ناقبەرا تىكرايى مرۆقان و مرۆقىن بەراھيى ژى ژى بى بەھرنەبوون و خودان ھزرو بيرو باوەريا ئايينى يا تايبەتا خۆ بوون، پويتەدان ب خودى و ب تشتين كو ل پشت سرۆشتىنە ئىكە ژ باوەر و يىكۆلىن جىھانيىن كو مرۆقى بخۆقەگرتى.

بیرو باوهرین ئایینی خورستی دهروونی مروقایه تیینه، چونکی به لگه هه نه سروشتی مروقی ژی ئه قی راستیی دسه لمینیت، ب وی چه ندی ئایین جهی ئارامیا مروقایه تییه دکاره سات و نه خوشیان دا و که لهه کا موکمه کو ژهه می جورین خرابیی و نه خوشیان و نه ئارامیی و حه زین تایبه ت دپاریزیت. ده ستین و داویا وی ژی د قیره دا کوم دبیت کو ئایین پید قیه کا مروقایه تییه نه و پاشه روژی.

ئايين چەند روخسار و ساخلەتەكين تايبەت ھەنە كو دشيين داان خالين خوارى دا دياربكەين:

 ۱- ئايين كۆمەكا باوەر و بھاينن پيرۆز و رەوشت و تيتالان ب خوقەدگريت كو پەيوەندىيەكا كارىگەر ب ھەبوون و ھنز و بنگەھنن پيرۆزقە ھەيە.

ژ لایی سرو شتی قه ژ ههمی وان تشتان ژی بلندتره کو مرو ف بشیت دهستکاریی تیدا بکهت و بریاری سهر بدهت.

۲- ئاینیی کاریگهریه کا دهروونی و جفاکی یا کویر ههیه دناف دل و دهروونی وان کهسان دا یین کو باوهردارن و دهستی خو ژی وان تشتان قه گرتیه یین کو پهیوهندیا وان ب بجهئینانا ئهرکین ئایینی قه ههیه.

۳- ئايين رەوشتى مرۆڤى دياردكەت و نەخشى ژيانى دكىشىت و بارى دەروونى ياقژدكەت و كاروبارىن تايبەت و گشت رىك دئىخىت.

٤- ئايين دژى زۆرداريى و بەنداتيى دراوەستىت و دېنكولى ژى دايە كو مرۆڤى بگەھىنتە جىھانەكا بەختەوەر و ژيارەكا خۆش و رێز گرتنى و ڤيانى.

۵- ئايين وه ل باوهرداری دکهت دهستی ب بهايين پيروز بگريت و بهردهوام ژی
 باوهری ب وی ئايينی ههبيت و ژێ نه دهرکهڤييت.

۳- ئارمانج و بهایین ئایینی ژلایی کهسانین باوهردارقه ب چهند تشتین پیروزیین دروست دهینه هژمارتن، ئه قجا ژبهر وان کارتیکرنان دبیته ئه گهری ئیکهتیا جقاکی و پیگیریه کا بی توخیب ب رهوشت و تیتالین ئایینی قه ههیه.

کهسه کی ژی کو باوه ری ب ئایینی خو هه بیت نه شینت ب راستی پهیره و بکه ت ئه گهر د جفاکی دا یی قه ده ر بیت و تیکه لی که سین دی نه بیت. بقی ره نگی بو مه دیار دبیت کو تیکه لی و گونجاندن باشترین ریکن بو نوی کرنا باوه ریی و گشت بهایین ئا سمانی کو مروقی باوه ری پی هه یه، تیکه لی و گونجاندنا ب جفاکی قه ژی ل ناف مزگه فت و مه زارین ئایینی و که نیسان و جهین ئایینی پهیره و دکه ت، چونکی دفان جهاندا هزر و بیروو ژ دانا باره رداران ب ئیك ده روون دیار دکه ن و ب ئیك بیر و باوه و بهایان قه دگری دده ت. بقی ره نگی ئایین دبیته ئامرازه کی پشته قانیی و ئیکه تیی و پشت گریدان و پیکفه گریدان ل ناقبه را که سان و کومان.

ئارمانجين ئايينى:

ئايين چوار ئارمانجين سەرەكى بجه دئينيت كو پيكهاتينه ژ:

1- روونكرنا ئارمانجين دەستە و تەخان د شرۆڤەكرنا وان دا دگەل ئاشكراكرنا بناغه و هەمى وان تشتين كو رايا وان قەگرتى.

۲- نویکرن دگهشه پیدانا سۆز و ههستی هه قپشك دا ل نا قبه را كهسین جفاكی ب
 ریکا رهوشت و تیتالان قه دروست دکهت

۳- دیارکرن و چهسپاندنا سهرجهم وان بهایین پیروّز یین کو خهلك دهست ژی بهرنادهن.

٤- دیارکرنا رێکێن دابینکاریا چڤاکی ب رێکا دەست خوٚشیا ئەوێن بەرەف ب کارێ باش ڤه دچن و وان کهسان ژی سزا د دەت یێن کو ژ ئایینی دەردکهڤن و کارێ خراب و نه باش ئەنجام ددەن.

فهرمانين ئايينى:

ئايين چهند فهرمانين جڤاكى يين مهزن و پيرۆز بۆ كهسان و جڤاكى ب جه دهيٚليت، بۆ وان كهسين كو باوهرى يى ههى ههر چهند جڤاك د بياڤى زانست و تهكنهلۆژيا دا يى پيشكه فتى بيت.

چەند فەرمانين بنەرەتى و كۆمەلايەتى ھەنە كو دشيين دۋان خالان دا كۆم بكەين:

۱- پشته قانیی ژ رهوشتی پهسهند و باش دکهت و ریکه که ژی ب موکم کرنا
 ئیکگرتنا جقاکی دناقبه را کورین ئیک جقاکدا.

۲- روّهنکرنا دیاردان و شروّقه کرنا ئالوّزییّن ژیانی ئه و ژی ب ریّکا ب جهئینانا کاروباریّن ئایینی کو دبیته ئه گهری هیّمنیا دهرونی مروّقی، ب تمامی ژی ههست ب شیان و غیره ت و خهباتا بهردهوام یا مروّقی دهیّته کرن.

۳- ئايين ب هيزترين ئه گهرئ دابينكاريين جڤاكى يه، چونكى ههر ئايينه يى كو مروٚڤى ژ كارو فهرمانين خراب و توندو تيژيئ دوير دئيخيت و پالدهت بو كارو و فهرمانين باش و پهسهند كو ئهڤه ژى دبيته ئه گهرى پيشكه فتنا كارواني جڤاكى دگشت بياڤاندا.

٤- ئايين ئالۆزيى و گرژيا دەروونى مرۆۋى رۆك دئىخىت و پاقژ دكەت ل دەمى كو گرفت ونه ئارامىيەك بەرەف وى دھىت دى بىتە ئەگەرى بلندبوونا ھشيارى و شيانىن مرۆۋى.

٥- ئايين دبيته ئهگهرئ پهيدابوونا كۆمهكا هزر و بيرين گيانى و رەوشتى و بهايئ سهرجهمئ وان ناڤهرۆكا ڤان بير و باوەرانه و دبنه ئهگهرئ ئيكگرتنا جڤاكى و دويركهفتن ژ ئاژاوئ و گرژيئ و بهلا و جودابوونئ.

7- ئايين وان پهيوهنديين مروّڤايهتى يين كو ل ناڤبهرا كهسانين جڤاكى ههين موكم تر دكهت ب ريّكا شيرهت و كارپيّكرن و پالدانئ و نيّزيكبوونئ ژ كاريّن باش و دويركه فتن ژ كرياريّن نه جوان، پويته ژى ددهته ريّزگرتنا كرياريّن باش و سزادانا ئهويّن بهرهف كاريّن خراب دچن.

۷- ئايين د هيزكرنا خيزاني دا و زالبوون ب سهر سهردهري و ره فتارين ئهندامين وي دا روّله كي گرنگ ههيه. چونكي ئايين بشته ڤانيا دهستهه لاتا دايك و بابان دكهت و هيزا كارتيكرنا وان ژي ب سهر زاروّيين وان دا زيدهتر دكهت، گشت ئايين ب تايبه تي ئاييني ئيسلامي داخازا وي چهندي دكهت كو پيدڤيه كور و كچ گوهداريا دايك و بابان بكهن و ب جهئينانا فهرمان و شيرتين وان راببن.

يينج: دەزگەھين يەروەردەيى:

ده زگه هی پهروه رده یی پیکهاتییه ژ: (کو مه کا یاسا و ریسایین فه لسه فی یین دیار کری ده رباره ی ره فتار و سهره ده ری و پهیوه ندییا پهروه رده یی یین کو د ریک خراوین فیرکاری دا هه نه وه کی باخچی زارو کان و قوتابخانه و پهیمانگه هو کولیژ و زانکویان.

ژبلی ویژی پویتهی ب ریکخراوین پهروهردهیی و ئه گهرین ههبوون و وهرار و قوّناغیّن دیرو کی و گوهوّرینی ژی ددهت یین کو تیدا دهربازبووی.

دقیر و شرور ده در الله دور که هین پهروه رده بیدا، پیدقییه نه و فه لسه فا پهروه رده بی و مهره مین بیردوزی و ریکین فیرکارین مه نه هینه ژبیرکرن یین کو باوه ریی دده نه سهر وان بابه تان ژی کو دهینه خواندن و نه و پهیوه ندیین کو ب جقاکی قه دهینه گریدان، هه تا چه ندی دگه ل نارمانجین جقاکی و نه و بار و دو خین سه رده می دگونجن کو پروسا فیرکرنی بکاردئینیت.

ههروهسا سرو شتی وان پهیوهندیین پهروهردهیی و جڤاکی یین کو مامو ستا و قوتابی دگههینته ئید.

ئهم نهشیّین بتمامی دهزگههیّن پهروهرده یی تیبگههین ئه گهر بتنی وه فه کوّلینه کا ئاسایی مه بکارئینا و مه جوداکر ژ مروّقی و جقاکی؟

چونکی دشیّین د سروٚشتبوون و گرنگی و کاریگهریا قان دهزگههان تیبگههین ئهگهر هاته گریدان ب لایهنیّن کو مهلایهتی و کو مهلّناسیقه.

هه قبه ندییه کا به یز دنا قبه را ده زگه هین پهروه رده یی و جفاکی دا هه یه، ئه قه ژی ب ریکا دیارکرنا وان ئه رك و فرمانان و به رپرسیاریان یین کو جفاك پیشکیشی ده زگه هین پهروه رده یی دکه ت، دشیاندایه دنا قه روك و لایه نین پیشه یین کو مه لایه تی بقه کولی و لی تیبگه هین، ههروه سا دیارکرنا وان ئه رك و فرمانان و به رپرسیاریان یین کو ده زگه هین پهروه رده یی پیشکیشی جفاکی دکهن.

دفان خالین خواری ژیدا چهند خزمه تگوزارییه کا ن یین کو جفاک پیشکیشی ده زگه هین په روه رده یی دکه ت دی ئیخینه به رچاف:

1- جقاك كهسين پيشهيى و هونهرى و داهينهر و خودان شيانان دئيخيته ناڤ دهزگههين پهروهردهييدا وهكو ماموّستا و كادرين بياڤي وانهبيّژيي كو بسپوريين جوّره و جوّر ههنه.

۲- جقاك ب ريكا دەولەتى كو ب مەزنترىن دەزگەھىن ھەقچەرخ دھىنە ھىرمارتن سەرپەرشتىا پرۆگرامىن قان دەزگەھىن پەروەردەيى دكەت و وى فەلسەفى ئى دەستنىشان دكەت كو يىدقىيە بهنتە يەبرەوكرن.

۳- جڤاك كەلوپەل و پيدڤيين ماددى و نە ماددى بۆ دەزگەھين پەروەر دەيى بەرھەڤ دكەت.

٤- جڤاك ب رێكا خێزانێ قوتابيان ل قوتابخانان تۆمار دكەت و چاڤدێريا رێپيڤانا خواندنا وان دكەت و وان پالددەت كو ھەرگاف دچوونا قوتابخانێدا دخەمسارنەبن و پارێزييا كەلو پەلێن دەزگەھێن پەروەردىي بكەن.

٥- جڤاك د رێكا دەولەتى دا وان ئاديۆلۆژيا و هزرو بيران دادنيت كو يێن دەزگەهێن پەروەردەيى پەيرەو دكەن، چونكى ئەڤ دەزگەهه تمامكەرێن دەزگەهێن كۆمەلايەتيێن ديترن كو بنياتى جڤاكى ژێ پێكدهێت.

ئارمانجين دەزگەھين يەروەردەيى:

۱- پهروهرده کا بنهرهتی و سهره کی بده ته بهرهبایین نوی، دا کو بشین بخوینن و بنقیسن و دکریارا ژمیریارییدا ئاگاهداربن و کهسه کی نهزان و پاشکه فتی ژی پهیدا نهیت.

۲- شههرهزاییی وهربگریت ژ پهروهرده کا ژیری کو میشکی بهرفرههتر بکهت
 ئاسۆیی هزرو بیری گهشتر بکهت و رهوشهنبیریی بهرفرههتر بیت.

۳- پێکولێ دکهن تاك خودانێن کهساتيا خوٚبن و بشێن دژینگهها خوٚدا بلهز و بباشي ب ڤهحهون.

٤- تێرکرنا کهسێن جڤاکی ب شههرزایی و بسپوریا زانستی و ئهدهبی و هونهری
 یێن کو جڤاکێن نوی پێدڤیا خو پێ ههی.

٥- راهێنان و مهشقپێکرنا کهسێن وان دهزگههان لسهر ههمی لایهنێن بسپوٚری و هونهری، دیاره ئهو کهس ژی پێدڤییه یێن کو جڤاکی باوهری پی ههبیت ژ بوٚ بجهئینانا پلانان و پروٚژان.

۲- چهسپاندنا گیانی چاکخوازیی و شههرهزایی لده ف کهسین جقاکی و بهرهنگاربوونا
 کارین نه یهسهند و زهرهرمهند ب ریکا یهروهرده و فیرکرنی.

۷- ریکخراوین پهروهرده یی و فیرکاری ژیدهری بنهره تیی وهبهرئینانا سامانین ئابوورینه، چونکی ههر ب ریکا ئه قان ده زگه هان شه هره زایی و شیانا بسپوریا تاکین جقاکی دروست دبیت و د داوییدا دشین بکاربینن ژبو ئاقاکرنا جقاکی و زیده کرنا به رهه مداری و کارگوزاریی.

يرسيارين يشكا سييي

پ۱/ دهزگههین کو مهلایه تی چنه و جورین وان چنه و گرنگیا وان چییه؟ پ۲/ گرنگترین وان کاران روّهن بکه یین کو خیران پیشکیشی کهسی و جقاکی دکهت.

پ۳/ دهزگههین ئابووری چنه و گرنگیا وان بو جفاکی چییه؟ بنموونه قه بهرسفا خو بسهلمینه.

پ٤/ ئارمانجين بنهرهتيين ريكخراوا رامياري بژميره.

پ٥/ قوناغين شروقه كرنا دەزگەھين راميارى چنه؟

ب٦/ گرنكترين ئەو كارين كو دەولەت پيشكيشى ھەڤوەلاتيين خۆ دكەت، برميره.

پ٧/ ئەو روخسار و ساخلەتىن كو ئايىن وەكو سىستەمەكى گىانى كومەلأيەتى دىاردكەت كىۋن؟

پ٨/ ئەو ئارمانج چنە كو ئايين بدەستقەدئينيت؟

پ٩/ گرنگترین ئهو کارین کو ئایین پیشکیشی جڤاکی دکهت بژمیره.

پ،۱۱ دەزگەھين پەروەردەيى چنە و ئەو خزمەتگوزارىين كو جڤاك پيشكيشى ڤان دەزگەھان ژى دكەت چنە؟

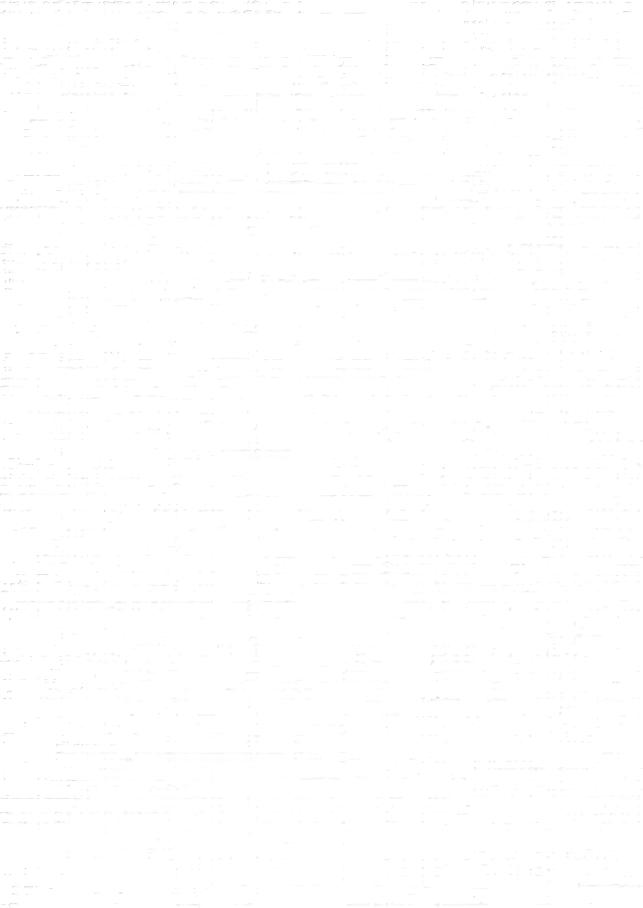
پ۱۱/ گرنگترین ئارمانجین دەزگەھین پەروەردەيى بژمیره.

چالاكيا وانا تايبهت:

((ژلایی ماموّستای و فیرخازانقه دانوستاندن لسهر ئیّك دهزگههیّن گرنگ بهیّته کرن)).

پشکا چاری:

كيشين كۆمەلايەتى

كيشين كۆمەلايەتى

١- ييناسا كيشا كومه لايهتى:

کیشا کو مه لایه تی (دیارده یه که فان ل هه بوونا (کیان) می که سان و جقاکی دکه ت، له ورا پید قییه کارین ته قایی (جماعی) و ریکو پیک ژبو چاره سه رکرن و نه هیلانا خرابی و ئاسته نگان و ده رئه نجامین وان یین خرابکه ر بهینه ئه نجامدان، وه کی گونه هو گونه هکاری و خوکشتن و ته لاقدان و مهی قه خارن و فیربوون لسه ر ماددین بیه و شهر ماددین بیه و شهره لنه ده ن و نه بنه ئه گهره که بو تیکدانا بها و جوانی و چاکی و باشیین جقاکی . کیشا کو مه لایه تی پید قییه دو مه رج هه بن ئه وژی پیکهاتینه ژ:

نیک: مهرجی (بابهتی) یان یی واقعی ئانکو (پیدڤییه کیشهیه دناڤ جڤاکیدا ههبیت وه کی ههبوونا گونههان و هه ژاری و ناکو کی و نه تبایی دناڤبه را کو مین جودادا. دوو: مهرجی خو ب خو (الذاتی) ئانکو پیدڤییه که س هه ست ب هه بوونا کیشان دناڤ جڤاکیدا بکه ت، ب وی رامانی مهرجی بابه تی کیشه کا راسته قینه بو جڤاکی دئینته گوری و دڤیت بهیته چاره سه رکرن.

 ژیارا کۆمه لایه تی و رامیاری و ئابووری بگوه قریت، ئانکو هشیاری و هه ستکرن ب گرفت و کیشین جقاکی نه بیت ئه و نه شیت چاره سه رییه کا گونجای بو قه بینیت. سه باره ت ب مه ی قه خوارنیزی مروف یان که سین جقاکی ب ئه گهر و زه ره روزیانین مه ی قه خوارنی نزانن یان پیکولی ناکه ن ب نه خشه کیشان و کاری ته قایی یی کومه لایه تی کو وی ره فتاری ژ ناقبیه ت و هزر دوی چه ندیدا ناکه ن کو ئه قه کاره کی بمه ترسییه، چ جاران هه ستکرنه کا به یز بو وی کیشی ناکه ن و هیدی هیدی کیشه دی ئالوز بیت و توندوتیژی دی به لاقبیت. راده و ریژا هه بوونا کیشان ل جقاکه کی بو جقاکه کی دی لدویف جه و ده م و پلانا شارستانیه تی جوداهیا خو هه یه بو نموونه د هنده کی جقاکاندا لیدانا زاروکی ب کیشه دزانن و ل هنده کین دی به روقاژییه، هه روه سا ژی سه باره ت مه ی قه خوارنی لده ف هنده کین دی به روقاژییه، هه دوه سامه تا مه ی شه خوارنی لده ف هنده که جقاکان ئاساییه و لده ف هنده کین دی مه ونترین کیشه یه .

بوّ دیارکرنا بابه تی کیشی و سرو شتی وی هنده ک پیناسین کو مهلایه تی ههنه، دی به حسی وان کهین:

رۆبرت میرتۆن (Robert Merton) کو زانایه کی ئەمریکی یه دبیّژیت:

کیشا کو مهلایه تی (قالاهیه کا مه زنه دناقبه را پیقه ریّن کو مهلایه تی و ره فتارا کو مهلایه تی و و ره فتارا کو مهلایه تی کو مه کین دی باوه ریا وان وه سایه کو کیشا کو مهلایه تی (باره کی هم قد ژه دگه ل به ایین که سیّن دناف جفاکیدا، دنه نجامدا به هفرا دگه هنه وی چه ندی کو دفیت نه بی باره به یته گوهورین)

ئانكو ئەم دشيين پيناسەكا سەرەكى بۆ كيشا كۆمەلايەتى ئەنجام بدەين و بيژين:

كێشا كۆمەلايەتى (بارەكە برەنگەكێ ناپەسەند كاردكەتە سەر ھژمارەكا زۆر ژ خەلكى و دشێت كارەكى بھەڤرا بۆ چارەسەركرنا وێ ئەنجام بدەت). ئەڭ پێناسە ژى چوار رەگەزان قەدگريت:

۱- ههبوونا بارودۆخى (بارەك - واقع) كو ههلومهرج و كاريگهريا زۆر لسهر
 تاكهكسان دكهت.

۲- باردۆخ ب چەند رێكەكێن ناپەسەند كارى تى دكەت.

٣- دبيت بتني ريْكهك بكاربهيّت بو چارهسهركرنا وي دو خي.

٤- دبيت ژى خەلك بهەڤرا برەنگەكى ھەڤپشك چارەسەريا كێشى بكەن.

٢- ئەگەرىن كىشا كۆمەلايەتى:

کیشا کو مهلایه تی گهله ک نه گهرین سهره کیین ئیکسه رو نه ئیکسه رهه نه و دقیره دا دی ناماژی ب چهند قه کو لینه کین سهره کی یین زانایان کهین، ژقان شروقه کرنان ژی:
شروقه کرنا دیروکی: نه قه ژی وه سا هزرد که ت کو کیشه ژ نه نجامی که له کبوونا که فتینه سهریک سهریورین کو مهلایه تی بدریژییا دیروکی ژ نه گهری چهند خراپکاریه کین باری گوهورینین خراب و که له کبوونا وان لسه رئیک و کاریگه رییا وان هه تا ده مه کی دویر و دریژ هه ردمینیته قه.

شروقه کرنا زینده کییا بایلوجی: ئه قه وه سا هزرد که ت کو کیشه ژ ئه نجامی کیم و کاسیا بایلوجی یان وه کی پا شمایه ک د جفاکیدا مایه قه دجهدا دمینیت و هنده ک ژ وان بو کاری گونه هکاریی و لادانی پالدده ت.

ئەگەرىن سەرەكى يىن كىشىن كۆمەلايەتى:

۱- ژیک هه لوه شیانا کومه لایه تی: نانکو لاوازی ژ پهیره وی دا بینکاری یا کومه لایه تی و بینهیزیا کاریگه ری یا بها و یاسا لاوازبوونا ده زگه هان به رانبه ر ب دابینکاری یا کار و ره فتارین تاکه که سان و پیک قه گونجاندنا د ناف به راپهیره و ره وشت و تیتال و کومه ل و جڤاکین نافخو ژ تیک دابرین و ده می کو ده ستهه لاتداری یا ده زگه هان لاواز دبیت ئه قجا که س و رفتارا وان تیک چوون نه ریک دبیت کریارین خراب و نه ژ هه ژی نه نه خه خه دده ن و پهیوه ندی لناف به را وان تیک دچیت و لاوز دبیت و ب تایبه تی ل ده می تیکهه لبوونا جڤاکی ب جڤاکه کی دیتر و هاتنا بها و ره وشت و تیتالین نوی کاریگه ری یا ئیکسه ر دکه ته سه رژیک هه لوه شاندنا جڤاکی و تیک چوونا باری ته ناهی یا ناف جڤاکی، سه ره رایی ژ کاریگه یا نه هشیاری یا کومه لایه تی کو کاریگه ریه کاریگه ریه ک

۲- گوهۆرينين كۆمەلايەتى: گوهۆرينين كۆمەلايەتى بۆ جڤاكى ب مفانه.

به لی هنده ک کیشه سه ر هه لدده ن ده می کو بهایین که قن روی ب روی ب بهایین نوی دبن نه ف ب ئیك داچوونه جوره ژیگه بوونه کا کو مه لایه تی بجه دیلیت دبیت ململانی ل ناف به رابه ره بابی نوی و به رهبابی که قن دروست بکه ت. هه روه سا گوهورینه کا ده ملده ست یا بینگافین لایه نی مه عنه وی دبه رامبه ردا دو خه کی دروست دکه ت و زانا (ئوگبرن — OGBURN) ب پاشکه فتنا شارستانی ناف دکه ت.

بو نموونه شوره شا پیشه سازی بوویه ئه گهری پیشکه فتنا لایه نی ماددی ب پینگافا ب لهز هه تا وهلیهات گهله فی ثافره تان مل بملی زه لامان که فتنه کاری، ئه فه ژی بوویه ئه گهری جوره گوهوینه کی دژیانا خیزانی و شیوازی پیکهاتا پهیوهندی دا یا

بوویه ئه گهری گوهورینین کومهلایه تی و قه گوهاستنا جقاکی ژ باره کی دیار کری یی جقاکی بو باره کی تازه یی کومهلایه تی کو پیدقی ب خو گونجاندنی ل گهل بارودو خی نویی ژیانا وان هه بوون، ئه قه ژی دببیته ئه گهری (پاشکه فتنا شارستانی) و ژیک هه لوه شیانا جقاکی، چونکه ده می لایه نی کومهلایه تی نه شیت خو ب هه مان وی له زی بگوهوریت یا لایه نی ماددی گوهوری ئه قه ژی پاشکه قیت، ژبه رهندی لایه نی ماددی زور ب له زرویده تو هه رچ لایه نی کومهلایه تی زور سست و هیدی رویده ت

٣- ژێک هه لوهشانا خێزانێ:

ئانکو نهمان یان تیکچوونا پهیوهندی یا لناف بهرا ئهندامین خیزانی و ژیکههبوونا وان چ ئهگهری جودابوونا دایك و بابان یان، مرنا ئیك ژوان بیت، هوسا خیزان ژبهر ئیك دچیت و ژیک ژیك دبیت، ئه قه ژی ئه وی ناگه هینیت، کو هه می حاله تین جودابوونی یان مرنی دبیته ئه گهری تیکدانا خیزانی، جارین وهسا ژی هه نه باب یان دایك ما فین خیزانی ییشیل دکهن و ب ئهرکی سهرملین خو نارابن و ههر مژیلی قمارو مهی

٤- مشهختبوون:

مشه ختبوون ئیکه ژوان کیشین سهره کیین پرانیا جقاکین جوّره و جوّر ب تایبه تی جقاکین روز هه لات ب دهستی وی دنالن و دبیته ژیده ری گه له کیشان، چونکی تهوین مشه خت دبن ب ساناهی دگه ل باروژیانا نوی و رهوشت و تیتال و بهاین وی جقاکی

ئانكو ئەو جقاكى كو بۆ مشەخت بوويىن ناگونجن، يان كوچبەر تووشى جهى نەخۆش و كىميا ئاقى و نەبوونا كارەبىي و خرابيا بارى ساخلەمى يى يان ھويىن گەھاندن و بارى ژيارى لاواز دىنە قە.

٥- بيّ شيانيا هندهک ژ دهزگههان:

بنیاتی جفاکی ژ ده زگههین پهروهرده ی و ئابووری و ساخله مییی و چهندین ده زگههین دیر پیک دهیت، ههر ده زگههیک ب خزمه تگوزاری یه کا تایبه ت رادبیت و ژقی بیافی قه خزمه تا جفاکی دکه ت و ههرکیم و کاسیه ک ژ خزمه تگوزاری یان و پیدفیین جفاکی کیشان دروست دکه ت، وه کی نهبوونا کاره بی و خرابیا ری و ریباران و نهبوونا ئاف رویا و کیمیا ئافی و نزمبوونا باری ژیاری و زوری یا قوتابی یان و کیمیا قوتابخانان و جهندین کیمو کاسیین دیتر.

٦- ليكدانا بهايان:

بها و ریسایین ره فتاکرن و کارتیکرنا نافیه را خهلکی و خهلکه کی ژ ریده رکه فتی و لادانی دپاریزن، بهلی وه سا ریک دکه فیت هنده که جارا بهایین که فن پیدفیین جفاکی پشتی گوهورینی دابین ناکه ن و ب ئه گهری مشه ختبوونی ژی یان کارتیکرنا شارستانی یه تا جفاکین دیتر، ئه فجا بهاین نوی سه رهه لدده ن و بهایین که فن و یین نوی ناته باونه ریک دبن و ئه ف ناته باییه ژی هه فد ژایه تی یی ژ رفتار و هه ولیست و رهوشت و گوهدان و راستیا رهوشت و تیتالین کومه لایه تین دی ژی فه دگریت کو د نه نجامدا رفتارین هه فد ژ و گه له که جورین ناته بایی یین کومه لایه تی دهیته گوری، گه له که حاران ب (پیکدادانا شارستانی) دهیته نیاسین، ئانکو جوداهی یا شارستانی یا جفاکه کی دگه ل شارستانیه تا جفاکه کی دیتر ژ ئیک دو و جودانه و نه گونجاینه.

٧- جوداهي دناڤ بهرا داهات و خواستين تاكه كهساندا:

دبیت تاکه کهسان پیدقی ب جوره ئاسته کی بلندی ژیاری ههبیت بو دابینکرنا پیدقیین وان، ههر چهنده ئه ش ئاسته ژ بهر هنده ک بارودو خین کیم دهرامه تی و کیم داهاتی بو وان دهست ناده ت، یان پیدقیین ژیانی پیدقی ب باره کی دارایی یی رهایه و تاکه کهس نه شیان قیرابگه هن، له ورا هنده ک ژ وانا د باره کی ناله باری پهروهرده یی کومه لایه تی را دبورن و لاواز دبن و ریکین نه یاسایی و نه هه ژی د گرنه بهر بو بده ستقه ئینانا نیاز و خواستین خو کاری گهنده لی یی دکه نه ریباز وه که هه ولدده ن بو بده ستقه ئینانا سامانه کی زورو زهنگین به وونی، ئه و ژی ب ریکا دزی یان و فند و فیلان و بازرگانیکرن ب ماددی خراب و بی هو شکه رو تیکدانا باری کومه لایه تی به جمه اکی.

٣- رۆلئ كۆمەلناسىئ د چارەسەركرنا كىشىن كومەلايەتى دا:

کومهلناس ب چاقه کی زانستی دنیریته کیشان و ب دیارده یه کا کو مهلایه تی گرنگی یا قه کو لینی ب قه لهم دایه و نهو سهلماندییه کو دقیت نه گهرین کیشان و چاوانیا چاره سهرکرنا وان ب شیوه یه کی زانستی دیار بکهن.

رۆلى كومەلناسى يى دچارەسەركرنا كىشىن كومەلايەتى دا بقان چەند پىنگاقان دىيت:

١- دەست نيشانكرنا سرۆشت و سنوورئ وي كيشي و رادي بهلاڤبوونا وي.

۲- زانینا ئه گهرین جوّره و جوّرین وی کیشی.

۳- دقینت ئەوی چەندی بەرچاف بگرین کو کیشا کۆمەلایەتی پتر ژ ئینك ئەگەرا هەیه و ھەر ئەگەرەكى ژى ھیزا كاریگەرى يى ژ ئەگەرەكى دى زیدەتره.

٤- نابیت کیشا کو مهلایه تی ژ چارچوقی هه می جقاکی بهیته جوداکرن چونکی ئه و کیشه پشکه که ژ که تواری (واقعی) کو مهلایه تی و هه ر کیم و کاسیه کا قی بنیاتی یان گوهورینین سه ردادهین کار دکه ته سه ر چاوانیا چاره سه رکرنا وی.

٥- بكارئينانا شيوازئ قەكۆلىنا كۆمەلناسى كو ئەو ب خۆ ژ چاقپىيكەفتان و
 پرسياركرنى ژ خەلكى دەربارەى ب وئ كىشى نىشانددەت.

۳- قه کۆلەر پشتى قه كۆلىنى ژوى كۆشى و سرووشت و ئه گهرۆن شىرەتكرنى و پۆشنىارۆن خۆدئىخىتە بەرچاقىن بەرپرسان، ئەو ژى ب رىكا خۆ يا تايبەت چارەسەر دكەن.

كۆمەلناسى ب ھەمى لقين خۆۋە پيكولا چارەسەركرنا كيشين كۆمەلايەتى دكەت و گرنگى بۋان بياۋاندايە:

أ- بياڤي گونههباري يي:

گونههزانی پینگافین بهرفرههین پیشقهچوونی بخوقه دیتینه و شیایه د رفتارا گونههبار و سروشتی گونههباری یی بگههیت و چهوا چارسهربکهت زیدهباری دانانا ریکه کی بو زقراندنا گونههباران بو سهر رییا راست (ئانکو چاو گونههباره کی دده زگههی چاکسازیی دا وه لیبکهن کو ببیته مروقه کی ئاسایی و بزقریته ناف جقاکی).

ب- بیافی خزمه تگوزاری یا کومه لایه تی:

ئەقە ژى ل كێشێن دەقەرێن جودا جودا و كێشێن لاوان و خێزان و جڤاكى و كەسێن ب تەمەن قەدكۆلىتەقە و پێشنيارو رێنمايان بۆ چارەسەركرنا وان ديار دكەت، ھەتا تاكەكەس و جڤاك ببنە تمامكەر و رۆلى خۆ د سىستەمى كۆمەلايەتى دا ببينن.

ئەنترۆپۆلۆژیا یا كۆمەلایەتى ئیكە ژ تایبەتمەندیین كۆمەلایەتى كو گرنگى یی و پویتەى ب قەكۆلینا كۆمەلین گوندان ددەت و ل كیشین گوندان و كیشین بەرھەمی وان قەدكۆلیت و سەرەرایى ژ چاونیا چارەسەركرنا كیشین ئابوورى و كۆمەلایەتى و

ئاكنجيين گوندا ڤهدكۆليت.

د- کومه لناس د هنده که بیاقین دیتر دا وه کی کیشین کارکهر و ناکنجی کرنی و کیشین پهروه رده یی و کیشین هه در اری یی قه دکولیت.

گرنگترین کیشین کومهلایهتی و چاوانیا چارهسهرکرنا وان:

د سهرانسه ری جیهانیدا جقاکین جودا جودا روی ب روی چهندین کیشه و گیروگرفتان دبن وه کی کیشین زارو کان و ژیک قهبوونا خیزانان و کیشین گهنجان و پیران و کیشین کوچکرنی و بیکاری یی و مهی قهخوارنی و تریاك کیشانی و خو کوشتنی و دهربه ده ریی و تاوانکاریی، سهره رایی ژ کیشین سروشتی وه کی نه رد هژیان (بیقه له رزان) و له هیان و هه شکه سالیان ژبه ر کیم بارانان، به لی دفیره دا چهند کیشه کا دئیخینه به رچاف.

ئيْک: گونههبارى:

گونه هباری دهست دریزیه بو سهر یاسا و زیده گافی یه ل مافین تاکه که سان و جفاکی، یاسا سزایی بو گونهه باران قه دبریت، گونه هبارین ژی چه ند جور هه نه ژوانا:

۱- گونه ها کوشتنی: ئیکه ژ وان گونه هباریین مهزن کو دهرحه ق که سه کی یان کو مه کا خه لکی ئه نجام دده ت.

۲- گونه ها دارایی: دزین و گهنده ای و ره قاندن و سه خته کرنا پاره ی و گونه هبارین بازاری ره ش کو بگونه هبارین ئابووری ل قه له م دده ن و هنده ك جاران د قان گونه هباری یان دا کارین توندره وی یی ژی د که ن وه کی دزین و ری کگرتن و قوتان و شکاندنا د در گه ه و یه نجه ران و سوتنا د کانان بو نه نجامدانا خراب کاری یی.

۳- گونهها جنسی (سکسی): ئهو جۆره گونههباری یه ئانکو دهست دریزیکرنه سهر ره گهزی مروقی و پیشیلکرنا مافی تایبهتین تاکه کهسان. هنده ای جارا ب رهقاندن و زوری لیکرن دهینه ئهنجام دان نهو ژی دو جورن:

أ- گونه ها تاکه کهسی: کو بتنی که سه ک دهست دریزی یی دکه ته سه ره گهزی می یان هه ش ره گهزی خو بها و رهوشتی که سه کی دیتر پیس دکه ت.

ب- گونه هباریا ریکخستی (المنظمة): کو مهك، یان دهسته یه که یک رادبت و ههر ئیك ژ پشکداربوویان دکاری وی گونه هباریی دا رو له کی تایبه ت هه یه و هه می لسه ریك که فتینه و نه قه ژی شیوازین خو یین تایبه ت د گونه هباریی دا پهیره و دکهن.

ئەگەر و چارەسەكرنين گونەھباريى:

1- بی کاری ئیکه ژ ئه گهرین گرنگیین کو تاکه که سی به ره ف گونه هباریی راد کیشت، چونکی نه بوونا کاری و کریاره کی کو خو پیقه مژیل بکه ن وه لی دکه ت کو ده می تاکه که سان پتریی قالا بیت و باری ئابووری وان خراب ببیت، له ورا دقیت ده رفه ت بو کار کرنی هه بت.

۲- ريبازا جۆراوجۆ بۆ زەعينەكرنا دەمى لاوان بهيتە دابينكرن وەكى يانە و پەرتوكخانە و ريكخستنا بەرنامين تەلەقزيۆنى و راديۆيى و پيشكيشكرنا بەرنامين ب مفا.

۳- دابینکرنا زیره قانین باش بو پاراستنا دوکان و مال و مولکی خهلکی ژ دزیی و دانانا زیره قانین تایبه ت ل سهری رییان هه تا دهرفه ت بو مهره ما دزیی و دهست دریژیکرنی ل سهر مال و ژیانا خهلکی نهییت.

2- بایهخهدان ب شیّوازی (باشکرنا گونههباران) ئانکو پهیرهوکرنا شیّوازی چاکسازیی د زیندانان دا ب وی شیّوهی کو گونههباری فیّربکه ت ره فتارا خوّ باش بکه ت و ب شیّوه کی راهیّنانی پی بکه ت همتا ببته مروّقه کی ب سود و ب مفا بوّ جقاکی خوّ، دقیّت فیّری جوّره پیشه یه کی بکه ت همتا ژ دهرقه یی زیندانی کار بکه ت و بهرهه می ماندیبوونا خوّ بخوت و که سه کی ئه شکه نجه و ئیّش و ئازار نهده ت و پهنایی نهبته به ر دزیی و شه لاندنی .

دو: ههلوهشاندنا خيزاني:

مهرهم ژ ههلوه شاندنا خیزانی تیکچوونا پهیوه ندیین د نافیه را ئهندامین خیزانی یه ئهو ژی ژ بهر مرنا دایك و بابان یان جودابوونا وان ژ بهر گرتنی یان ئیخسیر کرنا بابی و هنده که جاران ژ بهر سته ما دایك و بابان یان نه تابایی و هه فر کی یا دنافیه را واندا، د ئه نجامدا نه خوشیین خراب دی پهرین کیشته سهر خیزانی و زاروک ژ سوز و حه زین کرنی دی بی به هربیت و خوارن و فه خوران وجل و به رگ ب دهست ناکه فت و دی نه چاربیت ژ ده رفه یی توخیبی خیزانی ل دویف پیدفیین خو ب گهرییت ئه فه ژی دی بته ئه گهری دهست پیکا به ره لا بوونی (التشرد) و ژیک فه بوونا ئه ندامین وی خیزانی.

چارەسەركرن:

1- دفینت مروّف بهری پروسا هه قرینییدا ل وی که سی تیبگه هت یی کو دفینت هه قرینیید دگه ل ئه نجام بده ت و ل سهر بنیاته کی راست و دروست پهیوه ندییا خو گریده ت بو وی چه ندی کو دفینت ئاستی ئابووری و رهوشه نبیری و ژی و بیروبوچونین وان نیزیکی ئیك بن.

۲- نابیت مههر هند گهلهك بیت كو وی ژنئینانی پارهكی زور تیبچیت و ژن و میر قهرداربن و ژیانا وان لی تال بیت ههتا دهمه کی زور ههر مژیلی پیدانا وی قهری بین.

٣- دابينكرنا جههكى بوّ ژيان و ژيارا وان (جهي ئاكنجيبووني) ئانكو خانيهك بوّ حهواندنا وان ههبت كو ئهقه ئهركي دەولەتييه جهي حهواندني بوّ هاولاتييان دابين بكهت.

٤- دابينكرنا دهليڤا كاركرنئ بۆ تاكەكەسان ژ پێخەمەت بلندكرنا ئاستى داھاتى
 وان و خۆشى يا ژيارييا ئەندامێن وان.

٥- پيدڤى يه دامودهزگههين خزمهتگوزارى يين دى ب روّلي ههڤكاريي دگهل خيّزاني رابن ههتا ئهركي سهر مليّن وان كيّم بكهت ژ ڤان دهزگههان ژى وهكى: أ- قوتابخانه: دڤيّت كيّش و گرفتيّن قوتبيان و پهيوهنديّن وان دگهل خيّزانيّ ڤهكوّليت.

ب- وهزاره تا کاروبارین کو مهلایه تی دفیت ده رباره یی خیرانین هه لوه شیایی قه کولیت و چارهسه ریا کیشین وان بکهت د رییا قه کوله رین چقاکی دا.

ج- باغچین زارو کان دفیت ب رولی خو یی تایبهت رابن و زارو کان گهله ک ب سوز و خوشی پهروهرده بکهن.

د- دقینت رینکخراوین ئافرهتان و ژنان روّلی خوّ د رهوشهنبیرکرنا خیزانی دا ههبیت و کیش و گرفتین وان چارهسهر بکهت و روّلی خوّ ههبت د رهوشهنبیرکرنا ئافرهت و ژناندا.

سى: مشەختىوون:

مشهختبوون دیارده کا کو مهلایه تیبه و دناف پرانییا جفاکان دا به ر چاف دبیت به لی د جفاکین روز هه لاتی و پاشکه فتیدا پتر به ر چاف دبیت، وه کی کو مه ل ده قه ره کی پو ده قه ره کا دی مشه خت بن و مشه ختبوون ژی دوو جورن:

1- مشه ختبوونا ناقخویی: ئه ش مشه ختبوونا ناقخویی ل ناف دوله ت و جقاکییه و ل جهه کی بو جهه کی دیتر قه دگریت ئانکو ل باژیره کی بو باژیره کی دی، یان ل گوندی بو ناف باژیری یان هه ریمه کی بو هه ریمه کا دی و ل توخیبی ئیك ده وله ت نا بورت.

۲- مشهختبوونا دهرقه: ئه ض جوّری مشهختبوونی دناف جقاکین جوّرهوجوّریّن مروّقایه تیی دا ژ که قن دا ههیه و بوویه دیارده کا جیهانی. پیکهاتیه ژ مشهختبوونی بوّ ژ دهرقه ی توخیبی جقاکی و وهلاتی ئانکو بوّ وهلات و جقاکه کی دییه.

مشهختبوونا نافخۆپى چەند ئەگەرەك ھەنە:

1- باری ژیارا خراب ل گوندان و سیسته می دهره به گایه تییا زوردار و ئه شکه نجه و ئیش و ئازاردانا جوتیار و کریکاران، ژبلی کیمبوونا ده لیفا کارکرنی ل گوندان و پتریا کاری ل باژیران و خزمه تگوزاریین باش وه کی جادین پان و به رفره و قیرکرن و قوتابخانه و نه خوونی یه.

۲- کارهسات و کاودانین سرو شتی وه کی له هی و ئه رد هر یان و نه هاتنا ده رامه تی را به را ب

۳- گەلەك ژ جۆتياران گوندان ب جهدهێلن و بۆ لايى كەسو كارێن خۆ ل باژێران مشەخت دىن.

كارتيكرنا مشهختبوونا نافخويي:

۱- مشهختبوون بۆ باژىزى دبىته ئهگەرئ كىمبوونا بەرھەمئ چاندنى ل گوندان
 و كىمبوونا داھاتى نەتەوھىي.

۲- ئەوينن بۆ باژيرى مشەخت دبن تووشى ئاستەنگ و گرفتين جۆرا و جۆر دبن وهكى جهين خراب كو ژبەر گرانيا كريا خانيان و نەبوونا ئاڤ و كارەبىي ل وان جهين خراب تيدا خۆجهدبن.

۳- توشی باره کی دهرونیی خراب دبن، ژبهر گرانیا خو گونجاندنا وان دگهل کومین دناف باژیری ژبهر ئهو بهها و رهوشت و تیتالین ههین کو دگهل باژیری وه کی ئیك ناچن و دبیته ئهگهری نهره حه تیا وان.

٤- ئاكنجيين دناڤ باژيران بهرهف زيدهبوونئ دبن و جوره گڤاشتنه كا ئاكنجيبوونئ و رويده و دبيته ئه گهرئ كيمبوونا خزمه تگوزاريان و خانيان بو ئاكنجيبوونئ و كيمبوونا هويين گههاندنئ هه تا وزا كارهبئ و ئاڤئ ژى كيم دبيت.

چارەسەركرن:

1- باشکرنا ئەردو زەقىين چاندنى و دابەشکرنا وان ب سەر جوتياران و دابينکرنا ئاقا ئاقدىرى و گرنگىدان ب بەرھەمى نافخۆيى.

۲- دابینکرنا توڤ و زبلئ کیمیاوی و ئامیرین جوٚتی و چاندنی بو جوٚتیاران،
 زیدهباری دانا قهران بو وان ژ بو گهشه پیدانا بهرههمی چاندنی.

۳- دابینکرنا خزمه تگوزاریین باش بو گوندان وه کی ناف و کارهبا و قوتابخانه و نهخو شخانه و گههانددن و باشکرنا ریوریباران.

٤- دامهزراندنا پیشهسازینن تایبهت ل سهر بهرههمی چاندنی ل گوندا، زیدهباری
 پیشهسازینن دهستکرد بو خهلکی گوندا.

ئەگەرىن مشەختىوونان دەرەقە:

١- خرابيا باري ئابووري يي جڤاكي و كيميا دهرامهتي و خرابيا ژياري.

۲- نه ئارامیا باری سیاسی و کومهلایهتی یی جڤاکی ب تایبهتی دجڤاکین پاشکه فتیدا بو خو رزگارکرن ژ بارودو خی نه ئارامیی و تیکدانی.

۳- چاقلیّکرن و لاساییکردن (المحاکاة)، هنده ک که س چاف ژ خه لکه کی دی د که ن بو مشه ختبوونی وه کی چاقلیّکرنا هه فسوی یان برای یان خزم و که س و کاران. ٤- بو مهرهما خواندنی و ب ده ستقائینانا باوه رنامیّن بلندتر.

چارەسەركرنا مشەختبوونا دەرقە:

١- ينكول كرن مو داسنكرنا كارى و دوليقًا كاركرني مو الأوان.

٢- داينكرنا خانيان و شوقان يو وان لاوين نوى هدڤژينيي دكهن.

٣- پيدانا پيشينهيا (سلفة) ههڤڙينيي ب ريڙه کا گونجاي ولي خوٚشبوونا وان (اعفاء) ژلايع حكوومهتع قه.

٤- گرنگيدان ب شيان و بههرهمهنديين كهسانين خودان شيان و داهينهر.

٥- دامهزراندنا تاكه كهسان ل دام ودهزگههنن ميري ل ديف يسيو ريا وان و ب مووچه کی باش و هه ژی کو دگهل بارود و خی ژیانی بگونجت یی جوداییکرن.

چار: كيش و گرفتين زاروكان

سهر باري دهرووني وان ههيه.

يرانيا زورا وهلاتين جيهاني توشى كيش و گرفتين زاروكان دبن و ژ ههمی کیشان گرنگتر گرفتا کیمبوونا خوارنی و دەرمانان و بەلاقبوونا نەخۆشىين كوژەك، ب تايبەتى ئەو نه خو شینن کو دینه نه گهری کنمهوشیا زارو کان و گیرویوونا گهشه کرنا وان وه کی ههستی نهرمین و تالاسیما، ژبلی

وان كيٚشين كو ژ ئەنجامى ھەۋارىيى و ژناڤچوونا خيزانى وه كي بهرالابوون (التشرد)ه وهسا چيدبت هندهك ژ دايكان ژبهر باری ژیانا خو کاردکهن و ل پهروهردهکرنا زارو کان خهم ساردبن و سو زو قیانا وان بو زارو کان کیم دبت. یان ب شاشی پهروهرده دکهن وهکی ب کارئینانا توندو تیژیی و ليّدان و ئاخفتنيّن نهشرين ئهقي ژي كارتيكرنهكا نهباش ل

چارەسەركرن:

کیش و گرفتین زارو کان ب ساناهی و ساده نین، چونکی سالین زارو کینیی که سایه تیا مروقی د چه سپینیت و نه گهر زارو ک ژلایی باری کو مهلایه تی و ساخله میی قه باش بهیته پهروه رده کرن نه و دی ب هوش مه ندی و ساغ و سه لامه تیا له شی و میشکی گه شه که ت و دی بیته نه ندامه کی ب مفا و باش د ناف جفاکیدا، و نه گهر به روفاژی قی چه ندی بیت دی مروقه کی کیم عه قل و له ش نه ساخله م لی پهیدابت و دبیت ژی بیته نه گهری نه شکه نجه و نیش و نازاردانا خه لکی و جفاکی وی، نه قجا جفاک پیدفی ب گه له کی خودان له شه کی ب هیز و هو شمه ند و هو شیار هه یه.

لهورا ژی دقیت کیش و گرفتین زاروکان بهینه چارهسه رکرن و ئه ف چهند ریکه ژی بو چارهسه رکرنا وان دهینه پهیره کرن.

۱- دڤێت خێزان چاڤدێريا زاروٚکێن خو بکهت و خوارن و ڤهخوارنهکا باش و رێکێن پهروهردهيي يێن باش بو دابين بکهن و ئاگههدارێ بارێ ساخلهميا وان بن.

۲- دابینکرنا دهرمانین پیدقی و چارهسهرکرنا وان ل دهزگههین ساخلهمیی وهکی نهخوشخانه و دهزگههین دیتر و دهرزیکدانا زارو کان دری ههمی نهخوشیان.

۳- بهرهه ڤكرنا خوارنه كا باش بۆ زارۆكان وه كى شير و زهرزهوات و فيقى و ئهو
 مادين كو پرۆتين تيدايه.

٤- دامهزراندنا باغچێن زاروٚکان ههتا هاریکاریا دایکان دکارێ پهروهردهکرنێ
 بکهن و فێری وان تشتان بکهن یێن بهری قوتابخانێ.

0- دقینت پهروهرده کرن د قوتابخانان دا لدویث نه خشه یه کی دیار کری بیت و گرنگیی ب لایه نی ژیرایه تی و پهروهرده یی و ناقاکرنا له شه کی ساخله م بدهن و شیرازی توند و تیژیی دیهروه رده کرنیدا نه هیلیت.

پينج: سنيل و كيشين وان:

سنیلاتی ئیکه ژ قوتاغین گهلهك ههستیارین ژبی مروّقی کو پشتی ژبی زارو کینیی دهست پی دکهت، چهندین گوهورینین جهستهیی و دهرونی دژیانا مروّقی دا رویددهن، لدویش هزر و بیرین کومهلناسان ژبه کی دیار کری نینه بو سنیلی، بهلی بشیوهیه کی گشتی ههر د ژبیی (۹) سالیی دا دهست پی دکهت حهتا ژبی (۱۳) سالیی، بهلی هندهك هزرقان هزر و بیرین وان دوهسانه کو ل ژبیی (۱۲) سالیی دهست پی دکهت

ههتا کو ژین (۱۸) سالیی، بهلی
مهرهج نینه ئه ش ژییه بو ههمی
تاکه کهسان و ههمی جقاکان یی
دروست بیت، پیقهره کی سهدا
سهد بیت، چونکی چهندین
هوکارین جورا و جور کارتیکرنا
خو لسهر پیگههشتن و گهشهکرنا
باری دهرونی و جهستهیی
یی مروقی ههنه، وهکو پلا

گهرمی و باری ژینگهها خیزانی و جفاکی، ل ده فهرین گهرم سنیلهییا کچی درهنگتر دری ساردا دژییه کی درهنگتر گهشهد کهت.

تاييەتمەندىين سنيليى:

ئەقى ژى چەندىن تايبەتمەندىين خۆ ھەنە وەكو گوھۆرىن و گەشەكرنا بارى جەستەيى و لەشى و دەنگى و گوھۆرىن د ئەندامىن وى يىن سكسى دا.

مروّف د ئه قی قوناغی دا مژویلی گه له ک حه ز و بیرین به ربه لاقه و دباره کی ده رونیی نه جیّگر دا دژیت، ئه و ژی ژبه رئه گه ری وان گوهو رینین کو ب سه رژیانا وی دا دهین، پیکولی دکه ن خو ژ بها و داب و نه ریت و تیتالین کومه لایه تیین به ربه لاف دویر بینخیت و دژایه تی یا وان دکه ت و دگه ل که سین ده و روبه رین خود ا دکه قیته هم قرکی یی و ده ربرینا نه رازیبونی و حه زدکه ت ده رکه قیت ژ پیقه رین گشتین جفاکی.

ييدڤيين ئەڤى قوناغى:

ئه ق قوناغه پیدقی ب رینمایی و ئاموژگاریین هیدی و نهرم یین دایك و بابان ههنه و چاقدیریا ره فتارین تاکه کهسی بکهن و پیکولی بکهت همقال و برادهرین وی بنیاسن و روژانه ئاگههداری کارو کریار و ره فتارین وی بن، چ دکهت و همقالین وی کینه؟ باب و دایك ببنه دو همقالین نیزیکی زارؤکین خو، چونکی ب ئه قی جوری دشین باوهریی ل ده ق ئیك و دو دروست بکهن و کیشه و ئاریشین زارؤکین خو بزانن،

دویربکهن ژ کارین خراپ و ره فتارین نه جوان و ههژی، بقی ژی زارو کین خو ب پهروهده کا باش و زانستی پهروهرده بکهن... تشتین قه شارتی و نهینیین خو بو ئیك و دو به حس بکهن و دئیك و دو بگههن.

شهش: هيبوونابي هيلان ب ماددين بي هوشكهر (الادمان على المخدرات):

هیبوونا بی هیّلان ب ماددیّن بی هو شکه ر ئیکه ژ وان کیشیّن گرنگ و به ربه لاقیّن ئه قروّییّن جیهانی گرنگ یه کا زور پیدای، ب تایبه تی ماددیّن بی هو شکه ر وه کو: (مخدارات – تریاك).

جۆرين هيبوونابي هيلان:

١- هيبوونايي هيلانا بهردهوام:

وه کو هیبوونابی هیلانا مهی قهخوارنی کو ره فتاره کا خرابا که سانه و هنده که که که به به به که مه فه فوارن روّژا خوّ رانابوّرینن هه تا وهلیدکه ته هه می روّژی دسه رخوّشن و نهشین ب بی مه یی یان تریاك ب ریقه بچن، دئه نجامدا ئه قه دی کاره ساته کا مه زن بسه رکه س و خیزانی و جقاکیدا ئینیت. که سی سه رخوّش ساخله مییا وی دی به ره ف خرابیی قه چیت و ره فتارین خراب و نه ره وا دکه ت و خه لك ره خنه کا زور لی د گریت و ژیک قه بون دی نه ندامین خیزانا وی قه گرین و هه قرکی دی پهیدا بن دناقبه را ژنی و هه قرینی وی دا و که سی سه رخوّش ده سته ه لاتا وی بسه رژن و خیزانا وی دا نامینت، هنده که جاران که سین سه رخوّش گونه هاریی و دزیا دکه ن و هه تا کوشتنی دی دکه ن.

٢- هيبوونابي هيلانا بهر وهخت (الادمان الوقت):

ژ ئەنجامىٰ كارەساتەكىٰ يان ئارىشەكىٰ يان ژ نشكەكىٚقە دى توش بىت و پشتى ھنگى دى ھۆلىت. بقى جۆرى ئەف كەسە دى ژ كىستىٰ جقاكى چىت و ئەقە دى بنە بارەكىٰ گران لسەر ملىن جقاكى و چ مفا بو خو و خىزانىٰ و جقاكى نابىت.

ئەگەرىن ھىبوونابى ھىلان:

۱- بیکاری وبهتالی تاکه کهسین جقاکی پال ددهن کو ئهقی رهفتارانه نه هه ری بکهن.
 ۲- هه قالین خراب و سهرداچوی، کارتیکرنی لسهر که سان دکهن و فیری رهفتارین خراب دکهن.

٣- جاڤلێکرنا دەوروبەرێن خۆ وەکو بابى يان برايان کەسەکى نێزيك.

٤- بارودو خي ئابوري و ههبوونا پارهكي زور تاكهكهسان بهرهف ئهڤي رهفتاري دبهن.

٥- لاوازيا هزر و بيرين ئايني وهدكهن گهنج گوهداريا چ خرابيي و باشيي نهكهن.

۲- بشاشی تیگههشتنا ئازادین و شکاندنا ههمی پیقهرین مروقایه تین ژ پیخهمه ت حهز و ئارهزوبان.

۷- کهسێن بێ وژدان ب مهرهما بازرگانيکرنێ و خو دهولهمهندکرنێ ئهڨان ماددێن بێ
 هوٚشکهر دناڤ جڨاکيدا بهلاڤه دکهن.

چارەسەركرن:

۲- دەست نىشانكرنا ئەگەرىن ئەقى كريارى.

٣- چارهسهريا كێشێن دهروني بۆ بهێته كرن.

ځارهسهریا کیشین خیزانی و کیشین کارکرنی بو بهینه کرن، بو هندی بو سهر کاره کی دی و جهه کی دی بهیته قه گوهاستن.

۵- سزایی توند بو وان کهسان دانن یین کو تریاکی و ماددین بی هوشکهر دئینن
 و وان کهسان ژی کو هاریکاریا وان دکهن و چاقدیریا کارین وان بهیتهکرن.

۲- باجه کا زور بهینته سه پاندن لسه رئینانا مهیی و جهین فروتنا وی، مهرج بینه
 دانان لسه روان که سین دچن دکرن کو ژیی وان ژ (۱۸) سالا کیمتر نه بیت.

۷- ریکی نهدهن بساناهی ئه ش مادده بگههنه دناف وهلاتی دا و ل ههمی جها
 بهینه بکارئینان.

حهفت- كيشين (قارئ بوون) و سهرداچونا گهنجان:

کهتنکرن (جنح) جودایه دگهل ئهنجامدهری گونههباریین مهزن، بو هندی ئهقه ژیی وان ژ (۱۸) سالیی نهبوری یه و ههر چهنده ههمان گونههباری وه کو دزی و گونههباریین دی ئهنجان ددهن، دیاردا ژ ریدهرچوونا گهنج و لاوان دیاردهیه کا ترسناکه و ژ زارو کینیی ب ئهگهری کیشین خیزانی و جقاکی دهست پی دکهن، ژ ریدهرچوون ب ئهگهری بی سهرپشتی و بهره لایی فیری دزیی و دهست دریژیکرن لسهر خهلکی بی دی دبن و ژیانا خهلکی دئیخنه دلگرانیی و مهترسیی و هنده ک ژوانا دهستکه کی بو ئهنجامدانا گونه هباریین خو دگهل ئیك و دو پیک دئینن و جقاکی نهرحهت دکهن.

ئەگەرين ژ ريدەركەفتنى ((سەرداچونى):

۱- نهگهری بایوْلوْژی: هنده و ژ زانایان ئه قی ره فتاری وهسا لیّکده ن کو پاشهٔ همایی و بایوْلوْژییه و تا وانه کا خورستی یه، یان ژی ژ ئه نجامی کیّم و کاسیا میّشکی و نه شاره زایا هنده و که که مانه ب تایبه تی ئه ویّن دیاسا و ریّساییّن بناغه یی ییّن جقاکی نه گههن و نه شیّن یه بره و بکه ن.

۲- نهگهری دهرونی: هنده و رونی و گرییین دهرونی کو دریانا هنده که که که که در و نه دروستی یا باری دهرونی و گرییین دهرونی کو دریانا هنده که که که در و از که دروستی یا باری دهرونی و گرییین دهرونی یان دخیزانی و ژینگه ها کومه لایه تی دا سهرهلدده ن، قوتابی گوهی خو بو ناموژگاریان قه ناکه ت ویی خه مساره به رامبه رینماییان و حهز ژکاری توندره ویی دکه ت.

۳- خیزان: خیزان روّله کی گرنگ دپهروهرده کرنا زاروّکان دا دبینیت کو گرنگترین قوناغا ژیانا مروّقی یه، لهورا ههر کیم و کاسیه ک دکریارا پهروهرده کرنی دا دهرباره ی زانین و رینمایی و گرنگی نهدان ب سهرهدهری و ره فتارین زاروّکان و پهیوهندی ب جقاکی قه، دی بیته نه گهری لاوازیا زاروّکی د تیگه هشتنا برگین سهرکیین سهرهدهریا کوّمه لایه و نهزانینا بها و رامانین ویین بلند. ههروه سا شیوازی توندوتیژیی و لیدانی و تهپه سهریی و سقاکاتیی دهرهه قی زاروّکی دا، ناسناما وی زاروّکی تیک دده ت و باوهری ب خو و که سین بهرامبهری وی لاواز دکه ت و ریزی نه لخو و نه ل که سین دی دگریت. تیک چوونا خیزانی نه گهره کی سهره کییی قی کیشی یه، چونکی خیزان و ژیانا دناف خیزانی دا وه کی جه هنه می دی لی هیت ب نه گهری کیشین زور و نه نیک بوون و دلسوّزی دناف خیزانی دا نامینیت و ده ستی خوّ دئیخته دناف ده ستی ژریده رجوویین دی دا.

3- بارودوّخی قوتابخانی: قوتابخانه جهی دووی یی زاروّکی یه پشتی خیزانی و ئهگهر هاتوو زاروّك دخیزانا خودا ب خوشی و شادی پهروهرده کربیت، دقیت قوتابخانه ژی ببیته تهمامکهری قوناغا ئیکی و نهبیته ئهگهری نهخوشی و ئهشکهنجهدانا دهرونی، ئهگهر هات و قوتابی دناف خیزانا خو ژی دا نهیی رحمت بوو، ئهقه دقیت قوتابخانه وی کیم و کاسیی پر بکهت و چارهسهریی بو بکهت و ببیته دهزگههه بو ئارامیا قوتابی و جهی بهختهوهریی و ئاموژگاریی.

۵- ژبنگهه: مهرهم ژ ژبنگههی نهو ناقهندا سروٚشتی و کوٚمهلایهتییه کو مروّف تیدا دژیت، چونکی دبیت جهی ژبارا وی یی خراب بیت چ ژ تهندروستی و چهوانیا جهی ژبانا وی، یان ههبونا کارگهه و دوکانین پیشهیی ل دهورو بهرین جهی ناکنجیبوونا وی، ژ بلی بهلاقبوونا جهین دهم بوراندنی وه کو سینما و مهیخانان د ناف جقاکی دا. ژبنگهها کو مهلایتی کارتیکرنه کا راسته و خو د کهته سهر پهروهرده کرنا زارو کی، چونکی نه گهر هات و نهو ناقهند کو تیدا د ژبت ناقهنده کا خراب و خودان ره فتار و سهرهدوریین

نه شرین بیت، ئەقە دى كارتیكرنه كا گرنك كەتە سەر وى زارۆكى و رەنگقەدانى دى لسەر رەفتار و سەرەدەریا وى كەت.

ئه قجا دی وهسا وهسا چی بیت کو ئه ف نافه ندا کو مه لایه تی که سین جوره و جورین خودان داب و نهریت و رهوشتین جودا جودا تیدا دژین و زارو ف ژی ههر چ لسهر زمانی وان هه یه دی فیربیت و ره فتارین کریکاران و وخودان کاران و نهوین حه ز سینما و مهیخانان دکه ن دی کارتیکرنی لیکه ن و دی ژ ریکا راست لاده ن.

چارەسەركرن:

۱- چارهسهرکرنا نوژداری: ئهگهر هات و ئهو کهسی ژ ری دهرکه فتی یی کیم ئاقل و کیم هو ش بیت ب ئهگهری کیم و کاسی د دهمارین میشکی یان توشی نهخوشیه کا دهرونی بیت، ئه قه د قیت نوشداری بسپور د ئه قی بیا قیدا چاره سهریی بکهت.

۲- چاقدیریکرنا خیزانی: دایك و باب دقیت دوو بهره کی و نه قینکرنی دنا قبه را خود دا بده نه لایه کی به رامبه رزارو کین خو، گهنگه شی نه که ن و در ایه تیبیا ئیك و دو نه که ن و ب سفکاتی نافی ئیك و دو نه ئین و پیدفیین زارو کین خو دابین بکه ن و ده می زه عیکری بو بکه نه ده مه کی ب مفادار و هاریکاریا قوتابخانی بکه ن د چاوانیا په روه رده کرنا وان دا.

۳- قوتابخانه: قوتابخانه د شيّت روّلي خوّ دچارهسهرکرنا ئهڤي کيشي دا ب چهند ريٽکان ب بينيت.

أ- پهيرهوکرنا شيوازين پهروهردهکرنه کا زانستی ب شيوهیه کي راست و دروست. ب- کريارا توندو تيژيي دگهل قوتابيين زارؤك پهيره و نه کهن.

ج- جوداهیی نه ئیخنه دنافبهرا قوتابیاندا.

د- هاندانا كارئ باش و پشتگريا وان بكهن.

ه- دهست نیشانکرنا وان قوتابیین کو تووشی کیشین دهروونی بووین، دناف خیزانین خودا نهرحهت و نهجینگیرن و کاری پیدفی بو چارهسهرکرنا وی کیشی ئهنجام بدهن.

و- دیارکرنا ژ قوتابیین ژ ری دهرکه فتین دقیت بهری وه ختی بهینه دیارکرن ههتا زوی بهینه چارهسهرکرن و نه قه گرین و خیزانین وانا ب قان دیاردان ئاگههداربکهن. ز- قوتابیین نه خوش ئه قجا چ نه خوشیین له شی بن، یان یین دهروونی بن دقیت بهینه دهستنیشاکرن بو چارهسه رکرنا وان.

3- بجهئینانا یاسایا چاقدیریکرنا نوی پیگههشتیان: ئه و یاسایین کو حکومه تی داناین و گونههبار ل دویف وان یاسایان د ئیخینته ناف ده زگههه کی چاککاری یا تایبه ت دا دئیخیته به ر چاقدیریی پشتی قهبرینا سزای بو گونه هباران هه تا جاره کا دیتر ببنه ئهندامین ب مفا بو جفاکی.

۵- قهكۆلىنا كومهلايهتى: ئەنجامدانا قەكولىنەكا تايبەت ژ كەسێن ژ رێ دەركەفتىن و بەردەوام شيرەتان و رێنماييان پێشكێشى وانا بكەن.

٦- پشکداریا ریّکخراویّن مهدهنی: سهندیکا ئافرهتان و ژنان و مل ب ملی ریّکخراویّن قوتابیان دقیّت ل دویڤ دهنگی کیشیّن قوتابیان بچن و پهیوهندیی دگهل خیّزانیّن وان بهیّنه گریّدان.

ههشت: خو كوشتن (الانتجار):

ئىّكە ژ وان دياردىن كۆمەلايەتى كو ئەڤرۆ د جيهانى دا و دناڤ جڤاكى مەژى دا بەرچاڤ دكەڤيت، دياردا خۆ كوشتنى يە.

دیاردا خو کوشتنی دیارده کا دهروونی - کوهه لایه تی یه و مروّف ب خو بریاری ل سهر کوشتنا خو دده ت، ئه ش بریاره ژی کاره کی ب زه حمه ت و گرانه و ژ ئه نجامی چه ندین ئه گهرین کوهه لایه تی و دهروونی و ئابوری و بوچوونا خو یا تایبه ت په نا یی بو قی کاری قه شارتی دبه ت، خو کوژی ده رئه نجامی دائیخستنا ده رگه هانه ل بهر روویی مروّقان و مروّق ده می هه ست ب شکه ستنا ژیانی و ژ ده ستدانا بهایین جوانین ژیانی، یان ژ ئه نجامی ئه و قه ده ری بیزار بوونی یه ژ ژیانا خو بیزار بوون به رامبه ریشهاتین ژیانی و پاشه روّژی، و بریاردانا ل سه ر خوکوشتنی کاره کی وه سا ب ساناهی نینه، ئه گه ر پالده ر و هو کارین زور مه زن ل پشترانه بن

ناهیّته نهنجامدان، لهورا پیدقی یه مروّق بهرامبهر کیشه و ناستهنگین ژیانی ب هیزبیت و وهسا ب ساناهی خونهئیخیت و خو نه ئیخته ل بن گفاشتنا مرنی ... ئیك ژ وان نه گهریّن سهره کییّن شکهستن خوارنا مروّقی دکارو ژیانی دا، نانکو مروّق نهشیایه ب شیّوهیه کی تهمام مفای ژ هو شمه ندی و شیانیّن خو وهربگریت، لهورا سهر که فتنا مروّقی هیچ پهیوهندیه ک ب پلهیا کو مهلایه تی یان شیانا دارایی و هه ژاری و دهولهمه ندیی قهنینه، باشترین هو کار و پالده ری سه رکه فتنی نهو که س ب خویه بو هندی د ژیانی دا شاد و به خته وهربیت، وه کی ژلایی هه میان قه ناشکرا دیاردا خو کوشتنی بوویه ئیک ژ کیشین کو مهلایه تیین به ربه لاقین جفاکین نو و پرانیا ته خ و چینین جفاکی قه گرتینه و ب تایبه تی دجفاکین پاشکه فتی دا، ئیک ژ جفاکین کو روی ب روی قی دیاردا نهه شی و خراب بوویی جفاکی کورده واری یه، ب تایبه تی پتر دناف نافره ت و کچان دا به رچاف دبیت، هنده گ ژ ژنان یان کچان ب نه گه ری گیرو گرفتان یه ناد به رقی شیّوازی نه باش.

گرنگترین ئەگەرین خو كوشتنی:

 ۱- تێکچوون و ئالۆزبوونا بارێ دەروونى و كۆمەلايەتى يا وى كەسى يە، ب ئەگەرێ گيروگرفتێن ئابورى و گرانيا ژيان و خۆژيارىيێ.

۲- بی هیڤیبوون و رهشبینی بهرامبهر ژیانی و پاشهروٚژی، ئهڤه ژی ب ئه گهری لاوازیا کهسایه تی و نههشیاریی یه.

۳- زۆرى لێكرن و گفشتنا كۆمەلايەتى ژ لايى كەسێن نێزيكێن وى وەكى باب
 و برا و خێزانى.

٤- بها و رەوشت و تیتالین جڤاکی کاریگهریه کا سهره کی ل سهر وی کهسی ههیه،
 ب ئه گهری ره فتارو سهره دهریکرنه کا خهلهت.

٥- ژ پشتگوه هاڤێتنا وی ژلایی خێزانی و جڤاکی ڤه، و ب کێم سهحکرنی وهل
 وی کهسی دکهت ههست ب پهریشانیی بکهت.

جۆرين خو كوشتنى:

خو كوشتني چەندىن جور و شيوازين تايبەت ھەنە:

- 1- خو کوشتنا پالپیدهر (المحفز): ئه ف جوّره خو کوشتنه بو هندی یه ههستا دهوروبه ران و کهسانین نیزیکی خو ب لفینیت و کاریگه ریا خو ل سهروان ب جه بهیلیت... وه کی خوسوتاندنا که سه کی ژ پیخه مه ت خوشت فیا خو کو ئه فه ژی لیکدانه کا خه له ت و دروست نینه.
- ۲- خو گوریکرن (گیانفیدایی): ئەف جوره پیکهاتی یه ژ خو کوشتنا سهربازه کی ژ پیخه مهت وه لاتی خو یان پیشمه رگه که بو کوردستانی ب حه زا خو قی گیانفیدا کاریی هه لبژیریت و خو نه ده ته دهستی دوژمنی ئه قه جوره که ژ خو کوشتنی ژ پیخه مهت بیر و باوه ران.
- ٣- خۆ كوشتنا ژنهچارى: كەسەك توشى خۆ بەردانە قە و بى ئومىدىى دىيت وەكى ئەو سەرمايە دارى د كاودانەكى نەچاقەرىكرى دا ئىفلاس دىيت ژخەمان دا خۆ دكوژیت.
- ٤- خو کوشتنا بی ئومیدیی: ئانکو ئهو کهسی ژ ههمی ژیانی بی ئومید دبیت و دونیا ل بهر چاقین وی رهش دبیت و قی ریکی ب باشترین ریك دزانیت و چ ریکین چاره کرنی یین دیتر نابینیت.

چەوانيا چارەسەركرنى:

- 1- چارهسه رکرنا باری دهروونیی کهسان ب ریّیا بنگه هیّن ساخله میی و بسپوریّن بیاقی دهروونی.
- ۲- رینمایکرنا که سان ب رینا که نالین راگه هاندنی و روز نامان و ته له فزیو نان و رادیو یان ده رباره ی خرابین نه نجامگه هاندنا ئه قان جوره کریاران.
 - ۳- نههیدن و کیمکرنا گرفتین دارایی و ئاکنجیکرنی و پیدفیین خیزانان.
- گرنگیدان ب لاوان و کیموکیاسیین ژیانا وانان بو هندی ههست ب بی ئومیدیی
 نه کهن.

يرسيارين يشكا چواري

پ۱/ ل دویف بیرو بو چوونین زانایان و پیناسین وان کیشا کومهلایهتی دیاربکه؟

پ۲/ کیشا کو مهلایهتی دو مهرجین ههین چ نه؟

پ۳/ روّلی کو مهلناسیی دچارهسهرکرنا کیشین کومهلایهتی دا چی یه؟

پ٤/ ریّبازیّن کو مهلناسیی راقهبکه دچارهسهرکرنا کاری گونههباریی دا؟

پ٥/ ژیکههلوهشیانا خیّزانی چی یه و چهوا دی هیته چارهسهرکرن؟

پ٦/مشهختبوون كێشهكا كۆمهلايهتى يه، جۆرێن مشهختبوونێ چ نه؟ و ئاماژه ب چارهسهركرنا وان بكه؟

پ۷/ گرنگترین کیشین زاروکی دیاربکه و چارهسهرکرنین وان دهستنیشان بکه؟ پ۸/ ئهنجامین ماددین بیهوشکهر و مهی قهخوارن و چهوانیا چارهسهرکرنا وان بهحس که؟

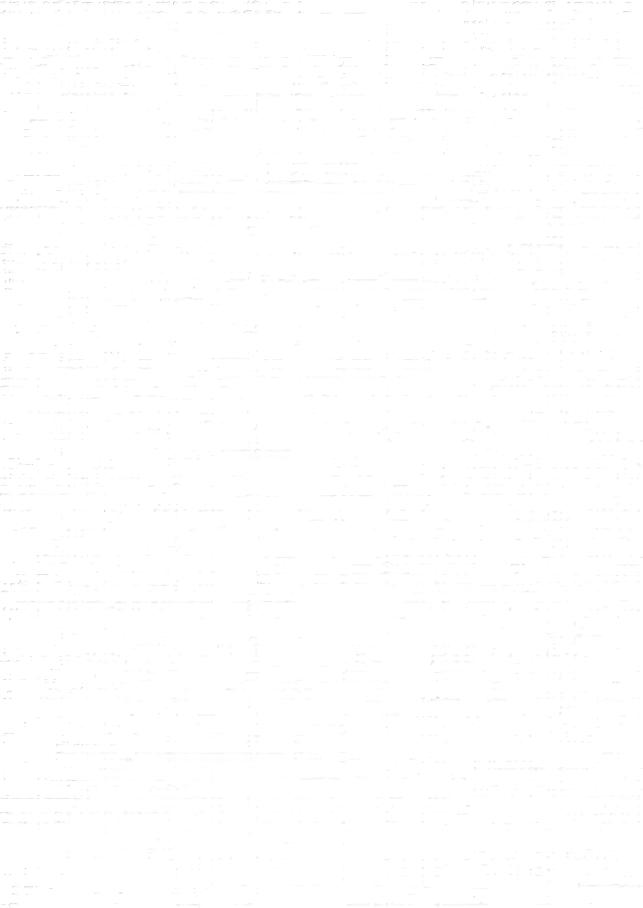
پ۹/ ژ ریدهرچوونا لاوان چی یه و ئهگهرین وان چ نه؟ پ۱۰/ خو کوشتن دیاردهکا دهروونی – کومهلایهتی یه، ئهگهرین وی چ نه؟

چالاكى:

((کیشه کا گهنجان بکهنه تهوهر و قوتابی و مامو ستایی بابهتی دانوستاندنی ل سهر بکهن)).

پشکا پینجی:

ريككارييا كۆمەلايەتى

ريككاريا كومه لايهتى (الضبط الاجتماعي)

مهرهم ژ (رێککاریا کۆمهلایهتی) ئهو شێواز و رێبازه یا کو جڤاك پهیرهو دکهت ههتا ئهندامێن وێ ملکهچیا یاسایێن کۆمهلایهتی ببن و خو دگهل ب گونجینن. پێناسهکا دی یا رێککاریا کوٚمهلایهتی وهسا لێکدهت کو: چهند رێبازهکن قهبارێ کوٚمهلایهتی دپارێزیت و رێك دئێخیت و ههڤسهنهنگیا وێ ل دهمێ ههر گوهوٚرینهکێ بجه دئینیت. ههروهسا رێککاریا كوٚمهلایهتی ب شێوهکێ بین ئاگههی دهێته بجهئینان، چونکی ئهم یی ل سهر راهاتین ویێن بووینه پشکهك ژمه و ئهم ژی كو ژ دایك دبین، دبینین یاسایێن قێ رێککاریێ بهری مه ههبووینه و ژ ئهنجامێ پهروهردا خێزانێ و فێربوونێ دجڤاکی دا مهشارهزایی ژێ پهیداکریه، ئانکو ئهم ل دویف رێبازا خێزانێ سهرهدهریێ دکهین. بهری چوونا مه بو قوتابخانێ بێی کو هزر لێ بکهین درێکێ دا رێبازێن رهوشتێن گشتی بجه دئینن، وهکی چهوانی باشی دگهل ههڨالێن خودا دکهین و دبرژینی راوژ باش).

ئارمانجين ريككاريا كومه لايهتى:

ئارمانجا ژ ریککاریا کو مهلایهتی ریکخستنا ره فتارین تاکه کهسانه، و ریککاریی زیده باری وی ژی کارتیکرن ههیه ل سهر تاکه کهسان و جقاکان ل دهمی کارو کریارین روزژانهیین خو بو هندی کو یاسا و رهوشت و تیتال و بهایین ئایینی و رهوشتین بهربهلاف و بنهمایین کارکرنی و پهیرهوین کو مهلایهتی ژی نهده رکه قن، همتا کو کهس دهستدریژیی نه کهن سهر ئیك و دو چ ب ئاخفتنی یان لیدانی یان ب کوشتنی یان ب دهستدریژی کرنا سهر کهل و پهلان وه کی دزیکرن و ویرانکرن، ئه قجا ریککاریا کو مهلایهتی

ریبازه که جفاك به رگریی ژریکخستن و به رده وامیا و بهایا و یاسا و جهین پیروز و کهل و په لین گشتی د که ت و گیانی تاکه که سان و ئاسایش و مال و سامانی وان دپاریزیت.

ئیك ژ ریبازین ریككاریی قهبرینا سزایه بو نهوین ریكا خهلهت دگرنهبهر و خهلات ژی بو وان كهسانهیین یاسان بجهدئینن، ریبازین وی ژی پیك دهین ژ خیزان و دستورین وی و دهولهت و یاسایین وی و ئایین و سهركرداتی و رهوشت و تیتال و رهفتار و رهئیا گشتی، بو نموونه شیرهتین دهزگههین كومهلایهتی دستوره كی رهخساندیه پهیرهوكرن تیدا ییكهاتیه ژ دهستورین ریككاریی.

ئەرك و فرمانين ريككاريا كۆمەلايەتى:

۱- پاراستنا هه قسه نگیا ژیانا روز انه ب شیوه کی ریکو پیّك.

۲- هه قسه نگکرنا بنیاتنانا کو مهلایه تی ب ریّیا ریّکخستنا پهیوه ندیان و دانانا بناغه و بنه مایین کار و کارتیّکرنا دنا فبه را کو مهلان و ده زگه هیّن کو مهلایه تی دا وه کی: (خیّزان، قوتابخانه، فه رمانگه هیّن دارایی و یاسایی، نه خو شخانه، بنگه هیّن ساخله مییی).

۳- بهره قانیکرن ژ پهیرهوی کو مهلایه تی و ده زگه هین وی و یاسایین جهین پیروز و پاراستنا وان ژ وان که سان یین کو روی ب روی وان دبن یان پیکولا تیکدانا وان دکهن.

3- پشتگیر کرنا پینگافین هنده ک ژوان ده زگه هین کو مه لایه تی یین کو ل چاف ده زگه هین دیتر د پاشکه فتینه هه تا بگه هنه ئاستی وان ده زگه هین کو مه لایه تی یین کو ل چاف ده زگه هین مه به حس ژی کرین د پیشکه فتینه ب تاییبه تی ل ده می گوهورینین کو مه لابه تی یین نه چافه مریکری و یین و بله زدا: بو نموونه ل ده می رویدانا شوره شین مللیین وه کی شوره شا فرنسا ۱۷۸۹ و شوره شا (۱۶)ی ته موزا سالا ۱۹۵۸ ل عیراقی

- کو هنده ک ژ دام و دهزگههین دهولهتی کاروبارین خو ههر لسهر ریبازا که قن ب ریقه دبرن، لهورا دهولتی یاسایین نوی دهرئیخستن هه تا نه ف دام و دهزگهه ل دوی ف یاسایی کاربکه ن و پیشبکه قن و نهوی سهرپیچیی بکه ت سزای بو دهربیخیت.
- ٥- زالبوون لسهر رهفتارا تاكهكهسان ب وى شيوهى كو دگهل بها و رهوشت و ياسا و تشتين پيرۆزين كۆمهلايهتى بگونجن و ريك بكهڤن.
- 7- پاراستنا ژیان و سهرفهرازیا ههڤوهلاتییان و ئهو ژی ب ریّکا پارستنا ماڵ و سامانیّن تاکه کهسان و جڤاکی ب گشتی، دگهل پاراستنا دام و دهزگههان و پروّژیّن ههمه جوّر و ئامیر و هوّییّن گههاندنی ژ کاری خرابکاریان و تیّکدانی و دزیی و تالانکرنی.

كرنگيا ريْككاريا كۆمەلاتى (الضبط الاجتماعي):

ئهم ههمی ههست ب گرنگیا ریککاریا کو مهلایه تی دکهین د ژیانا مهدا وه کو سیسته مه کی ژیانی و جفاك ژی پیگیریی پی دکه ت.

- ١- رەفتارين دناڤبەرا كەسين دناڤ جڤاكى دا ريك د ئيخيت.
- ۲- پهيوهندين دناڤبهرا دهزگههاندا پێکڤه دگونجينيت بشێوهيه کی کو کاروبارێن وان
 ب ناڤێکدا نهچن و تێکهل نهبن.
- ۳- ئێمناهیی و بهرقهرابوونی بسهر کارکرنێدا بکێشیت بو دهستڤهئینانا بهرههمی باش و زور.
- 3- دابینکرنا دهرفهتین پیشکهفتنا زانستی ههتا ببنه جهی خوشی و شادیا جقاکی. تشته کی ئاسایی و سروقتی یه ههر ئیك ژ مه پیدقی ب قان شیوازین ریککاریا کو مهلایهتی ههیه ودقیت برگین وی دگهل خو و بهرامبهری خهلکی ب جهبینن و بهرسنگی ژ ری دهرکهفتیان بگرن ههتا ئهقی پهیرهوی پیشیل نهکهن

و پشت گوه ناهاقیرژن، دقیت ئهوی ژی بزانن کو سزا دی بیته بههرا وان کهسین ژ قی شیوازی و ریبازی دهردکه قن و ژ جقاکی دی هینه دابرین.

ههر كهسهك سهر پيچييا بنهمايين ريككاريا كۆمهلايهتى بكهت دى بيته ئهگهرى سزادانا وى، جڤاك ژى ب چاڤهكى سڤك دى سهحكهتى يان دى ژ جڤاكى دوير ئېخيت.

شيوازين ريككاريا كومه لايهتى:

جاران ب چاقه کی خراب ته ماشه ی ری ککاریین کو مهلایه تی دکر ب وی چه ندی کو پیکهاتییه ژ کو مه کا بها و یاسایان یین کو بسه ر خه لکیدا د سه پاندن، هه قوه لاتی ژ ترسا سه پاندنا سزا و دیفچونی ملکه ج (قانع) دبین، به لی پشتی قه کو لینه کا کویرا زانایا بو نه قی بابه تی نه و سه لماندن کو خه لکی گه له ک ب ناسایی ری ککاریین کو مه لایه تی د ژیانی دا پهیره و دکه ن، چونکی بویه پشکه ک ژ ناسناما وان و ژ لایی وانقه یا په سه نده و هنده ک ژی خه لاتین دارایی و کو مه لایه تی ژی چاقه ری دکه ن. نه وانقه یا په سه نده و هنده ک ژی خه لاتین دارایی و کو مه لایه تی ژی سه ری کاریا کو مه لایه تی دامه زراندن:

ئیک ژوانا سزایه و ئهوی دی خهلاته، ژنهو پیقه دی به حسی چهند ریبازه کین ریککاریا کومه لایه تیین جوره جور که ین و ئیخنه به رچاف.

أ- مهشقكرن و راهاتن (التدريب و التعويد):

ئه شیروازه ب ریبازه کا باش دهیته نیاسین، چونکی لسه رگفاشتن و بهرسینگرتن و سزایی نه هاتیه دامهزراندن کو ئه شیروازه ب شیروازه کی نیگه تیف (سلبی) دهینه دانان، چونکی جفاك ب ریکا مه شقکرنی و راهاتنا هه قوه لاتییان فیری ریککاریا کومه لایه تی دکه ت بو هندی بکه نه پشکه ک ژ که سایه تییا تاکه که سان و دژیانا روژانه یا خودا، روژانه ب بی هزرکرن و هه ستی یکرن ب جه دئینن، بقی چهندی ژی جفادی ریککاریا نافخ ییک دهینیت کو ئه قه دیار ترین لایه نی باشیا وی نه:

۱- خەلك ھەر ب خۆ ب بى ھزركرن و ب ساناھى ب جھ دئينن نە ژ ترسا سزادانى يان دەستھەلاتى، بەلكو ب رازەمەنديا خۆ و حەزژ يكرن بۆ ريسايين كۆمەلايەتى ملكەچ دبن، ئەقەژى باشترين جۆرى ريككاريى يە.

۲- جۆره گونجاندنه کی دناڤیه را خهلکیدا چ وه کی تاکه که سیان کوم دئینیته گۆری و جۆره گونجاندنه کی د شیوازی چالاکیین کو مهلایه تی دا دروست دکه ت.

۳- نهرکی لسه ر ملی جفاکی سفك دکهت و دی بیته نه گهری کیم کرنا وی ئهرکی بۆ چاقدیرکرنا ژ ریده رچوویان (ئهوین ژ ریکی ده رکه فتین) ته رخان دکهت، ژ بلی وی برا پارهیی کو بۆ دام و ده زگههین چاقدیریا دادوه ری وه کو ده زگههین پۆلیسان و دادگههان و گرتیخانان ته رخان کر دی کیم بیت.

ئەو رىكىن كو جڤاك بۆ كارى مەشق و راھاتنى پەنايى بۆ دبەت ئەڤەنە:

١- ييْكُه هاندنا كۆمه لايه تى:

وی شیّوازی پهروهرده کرنا خیّزانی قه دگریتیی کو ب ریّکا وی کوریّن جقاکی پی دهیّنه ئاراسته کرن و فیّرکرن و مهشقکرن و ب ئه گهری هاندنا خیّزانی، بهاییّن جقاکی و ره فتار و ئایینی جقاکی و ره فتار و ئایینی جقاکی و ره فتی باش پهسهند بکهن و ژ کاری نه دروست دویر دکه قن و پهیرهوی کاریّن پهسهند و د جهی خودا دناف شارستانیه تا جقاکی دا دکهن و قوناغیّن پهروه رده کرنا وی ب دریژاهیا ژیانی ژ قوناغا قوتابخانی و زانکوّیی و بیاقیّن دی ییّن ژیانی دریّژی بو ههیه.

۲- فيركرن:

فیرکرن د قوتابخانه و پهیمانگههان و د زانکویان دا ب ریبازه کا باشا فیربوونا رهوشت و تیتالان و یاسا و بنهمایین کارلیکرنی دهیته دانان و ب ری یا وان قوتابی ب ریکین قوناغین خواندنی فیری برگین سهره کیین ریک کاریی دبن و پی دهینه راهاتن.

٣- خهلات:

زاروّك یان مروّقه کی مهزن، ئه گهر هات و دناف جقاکی دا یان دناف خیزانی یان دجهی کارکرنی دا یی پیکگیربوو ب رهوشتی باش و ره فتارا باش، ئهو دی بیته جهی ریزگرتنا جقاکی و پله و پایهیین باش دی بو هینه دابین کرن یان هنده جاران پارهی وهکو خهلاته کی بو دهیته پیشکیشکرن هه تا کو بهرده وام لسه رئه قی ریکی و ریبازی بهیز یی پیگیربیت.

٤- بير و ياوهر (المعتقدات):

بیر و باوهران چهندین بنه ما و بابه تین رهوا یین یاسایی و تشتین بهادار دناف جفاکیدا قهدگریت و هه می نه ف لایه نه ژی پیروزدبن، چونکی ب بهایین پیروزقه دگیریداینه نه قه و ژ لایه کی دی قه خه لك ب پهیوه ندی یه کا سوزداری ب نایین و بیر و باوهرین پیروزین خو قه گریداینه، له ورا ژی هه ر تشته کی کومه لایه تیی د نافا ویدا هه بیت ژ لایی وی قه دی یی خوشتفی بیت و دی ب گه رمی ب جهنینیت. ه باوه ری یی نینان:

جقاك ب ريّكا قەكۆلىنى و دانوستاندنى لسەر بنەمايىن رىّككاريا جقاكى رازەمەنديا ھەقوەلاتيان ب دەستقە دئىنىت ژ بۆ ھندى كو ئەقە ب مفانە و دبەرژەوەندا جقاكىدانە.

٦- چاڤلێکرن و ب زارڤهکرن:

خهلك وهسا يي فيربووى كو وان رهفتاران دوپاتدكهن يين كو باب و دايك يان ماموّستا و خهلكي دى ژي فيربووينه، ئه ث رهفتاره جوّره جاڤليّكرنه ب تايبهتى دهمي كو ههمان ريّك دوباره دبيته قه و خهلك ب قي شيّوهى ژي بزارڤهدكهن.

ب- گفاشتن و بهرسینگرتن:

ئه ق جوّره کریاره ب ریّبازه کا باش و گونجایی ناهیّته دانان، ههر چهنده ئه ق نیشانکرنه رامانا خهله یان خرابیی ناگههینت، چونکی ریّککاریا کوّمهلایه ی د بنهره تی دا پشت ب دوو بنه ماییّن سهره کی گریّدده ت کو پیّکهاتینه ژ خهلات و سزادانی، ههردمی کو ریّبازا مه شق و راهاتنی دگهل که سه کی یا بی مفا بوو، ئه قه جقاك دی ب توندی بهرهنگاریا وی بیت ناهیّلیت زهره و زیانی ب جقاکی ب گههنیت و ناقبری

قهده غه بکه ت و دهست دریژیی ب که ته سه ریاسایی و پیشیل بکه ت و گه فان ل ژیان و سه رفه رازیا که سان و مال و سامانی وان بکه ت بو هندی هیرشی نه که نه دام و ده زگه هین جقاکی و یاسا و بهایین وی یین پیروز.

لقی جوری ریککاریی دا جفاك هیز و سزایی بکاردئینیت ب (ریککاریا دورفه) دهیته بناف کرن ئه گهر هاتوو د گهل ریك کاریا نافخویی بهراورد کر، وه کو چهوا مه ناماژه پی کری ژ بهر هندی کو ئهو گفاشتنا ژ جفاکی یان ژ دهستههلاتی یان ژ لایی هوز و دهولهتی فه دئیخیته سهر تاکه کهسان ژ ترسا سزادانی ژ ریکی دهرناچن.

جۆرىن گى اشتن و بەرسىنگرتنى:

١- ريبازا توندوتيژيي:

دئه قی جوری ریبازیدا سزایی جهسته یی ب لیدان و سزایی زیندانکرنی یان سزایی ل سیداره دانی بو تاونباری دهیته دهرئیخستن.

٢- ريبازا نه توندوتيژيێ:

ئەف جۆرە ژ ێكدابرینا كۆمەلایەتى قەدگرتى و جڤاك ب خۆ ژ كەسى خراپكار دھێته دابرین و بی بەھر دكەن و ب چاڤەكی سڤك و كێم تەماشەدكەنی، خەلاتێن دارایی ژی دبرن و سزایی كاركرنی لسەر دسەپینن و كریی نادەنی و هاریكاریا وی ناكەن.

هۆكارين ريككاريا كۆمەلايەتى:

ئه و شيّوازيّن كو ب ئه گهرئ وئ جقاك ره فتاريّن هه قوه لاتييان لدويڤ ياسا و بهاييّن پيروّز و بنه ماييّن ره فتارا رهوا د گونجينيت و دشيّت پهيوهندى و چالاكييّن كومان و ياساييّن كوّمه لايه تى ريّك بيّخيت.

ھۆكار ژى ئەقەنە:

ئيْك: خيزان:

ئیکهم جقاکی دهستیدگی یه، ئه و پهیوهندی یا دناف به را ئهندامین خیزانی پهیوهندییه کا سرو شتی و ئاساییه نه یا دهستکرده، دلسو زی و هه قکاری و باوه ری ب ئیکودوو دناف به را ئهندامین وی دا یادیاره ژ پهیوهندیین دناف به را وان دا، خیزان ب قوتابخانا ئیکی یا پهروه رده و فیرکرنی دهیته دانان، تیدا که س فیری بنه مایین ریککاریا په فتارا دبن و ب دله کی به رفره ئهندامین خیزانی گوهداریی بو شیره و رینمایان دکه ت، چونکی ئه فین هه ب ئیکه م خانا جقاکی دهیته دانان ل ناف جقاکی و نیزیکی ئیکن.

١- فيركرنا تيكه ه و هيمايين دابينكاريي:

زاروّك د خيزانا خوّدا ب ريّكا پهروهرده كرني و راهيّناني فيرى جوّريّن ريّككارى يي و بنهماييّن سهره كى بنهماييّن وي دبيت و ل فيربووني ژي پشت بهستني لسهر ههردوو بنهماييّن سهره كى كو (سزا) و (ياداشت) دكهت.

ئه گهر هات و زاروّك كاريّن باش و ره فتاريّن باش و راست و رهوان ئه نجام بدهت، ديّ خيّزان دياري و خهلاتا پيشكيّشي وي كهت، ئه گهر هات و لسهر ريّناماييّن خيّزانيّ نهچوو ديّ تووشي سزا و ليّپرسينيّ بت وكه ف و پاشقهبرن ديّ ليّ هيته كرن.

۲- ب ئەندامبوون د جڤاكى دا:

مروّف بنی کو ب بیته ئنک ژ ئهندامین جقاکی ئهو نهشین ژ رامانا ریّککاریی بگههیت و ملکه چی بهایین کومهلایه تی و بنه مایین ره فتار و یاسایان بت، ل دهستپیکی مروّف دناف خیزانا خو دا ههست بئهندامه تیا خو دکه ت و پشتی ئه قی ژی وهسا تیدگه هیت کو خیزانا وی پشکه کا بچویکه.

رُ جِقَاکه کی مهزن و بهرفره یی پیکیره بیاسا و بهایین وی و ههمی گوهداریی بو بنهمایین وی دکهن، نانکو نهو ژی نهندامه که رُ وی جِقَاکی.

٣- فيرى گياني ههڤكاري يي دكهت:

خیزان زارو کین خو فیر دکهت چهوا ههستی هه فکاری یی لده ف دروست بکهت و چهوا ژی هاریکاریا ئه ندامین خیزانا خو بکهت، ژ ب ریقه برنا باری ژیانا وان و کاروبارین ناف مالی پی دهن، ل وی دهمی باش دکاری هاریکاریی دگههیت، ئه فه دری و بو کارکرنی زور یا گرنگه و هاریکاریی دکهت هه تا باش د تیکه هین ریککاریا کومه لایه تی بگه هیت و خو بو بچه مینیت.

٤- فيركرنا بيروباوهران:

مروّف برینگا خیزانی فیری بیروباوهریّن ناف جقاکی دبیت، کو ب بنهمایه کی گرنگی ریّککاریا کو مهلایه تی دهیّته دانان، وه کی یاسایان و دادوهریی و رهفتاران و چاواتیا سهرهدهریکرن و پیّگیر بوون و رهوشتان.

٥- فيركرنا بها و تيتالان:

بها و رەوشت و تىتالىن جقاكى بنەمايىن رىككاريا كۆمەلايەتى نە، خىزان ئىكەم دەستەيە كو مرۆقى فىرى ئەقان بها و رەوشت و تىتالان دكەت يىن كو كۆمىن خەلكى يەيرەو دكەن و بجهدئىنن و نابىت ژى لادەن.

٦- خيران خالا گريداني په دناڤ بهرا كهسي و جڤاكي دا:

خیزان بکاری گههاندنا یاسایا و هزرو بیرین جقاکی رادبت و رینمایین گریدای ب جقاکی قه ژ لایی وان بهیز دکهت، ئهرکی (ئهندامین خیزانی) دئیخیته ستویی خو و بهرپرسیاره بهرامبهر راهینان و فیرکرنا وان، خیزان رادبیت بهنارتنا ئهندامین خو بو خواندنگههان و رینمایین فهرمی و یاسایان بجهدئینیت و سهرهدانا داموده راگههین کو مهلایه تی دکه ت.

دوو: دەوئەت:

رێکخراوهکا کۆمهلاتییه و خودان بلندترین پلهیا دەستههلاتی یه کو دشیّت دەستههلاتی لسهر ههمی ئهندامیّن جڤاکی بسهپینیت. بنهمایین سهرکی ییّن دەولٚهتی ئهڤه نه:

۱- گهل

۲- ئاخ

٣- دەستهەلات

دەولامت كەسەكى مەعنەوى يان ياساييە پىكھاتىيە ژ ياسابوونا گەلەكى ژ گەلان لسەر ئاخەكى، ب رامانەكا دى دەربرينەكا ياساييە بۆ ھەبوونا گەلەكى ژ گەلان لسەر ئەردى كو تايبەتمەندىيا خۆ و دەستھەلاتەكا تايبەت ھەيە.

دەوللەت دەستھەلاتدارىيەتا خۆ ب رىكا ئەندامىن خۆ (ئەندامىن حكومەتى) كو رەگەزى ھىزى وەكى ھىزا دستوور و ياسا و دەزگەھىن بجھئىنانى بجھدئىنىت.

دەوللەت ھۆكارەكى رىككارى يى يە:

دەولەت ب ھۆكارەكى رىڭككارىي دھيته دانان و بقان چەند رىكان كار دكەت:

۱- دهولهت لسهرانسهری جیهانی و دناف جقاکان دا مافی فشاری ههیه بو بجهئینانا یاسایان.

۲- دەوللەت سەرپەرشتىا بجهئىنانا ياسايان ل دامودەزگەھێن پەروەردێ و دارايى و
 ساخلەمى و ھەمى دەزگەھێن دىتر دكەت.

۳- دەوللەت ياسايان دادريژيت و راست قە دكەت.

٤- دەوللەت دشیّت خیزانی وەك هۆكارەكی بجهئینانا ریّككاریی بكاربینیت بۆ ئەقی مەرەمی بجهئینانا ریّنمایان و یاسایین قوتابخانی و دەزگههیّن دیتر بكاردینیت، هەروەسا لدەمی ییدڤی هیریّن یۆلیسان ب كاردئینیت.

۵- دولهت ئیمناهی یی و تهناهی یی دپاریزیت و بهرسینگی وان دراوستیت ئهوینن ژیانا هاقوهلاتیان و مال و سامانین وان و روضه وان دئیخنه دمه ترسی یی دا.
 ۲- دهولهت پاراستنی ل جهین پیروزین جفاکی و دهزگهه و شوینوارین ئایینی دکهت.

۷- دەوللەت ھندەك ژ كيموكاسيين ناڤ جڤاكى پردكەت، وەكى ريكخستنا كارينن ھاتن و چوونى كو بۆ ئيكەم جار وەك سيستەمەك دھيته بكارئينان، ھەروەسا ژى سەبارەت سيستەمى رينمايان و بەلاڤكرنا وان ژى.

۸- دەوللەت لدەمى كاودانىن نەخۇش و بارىن نە گونجاى يىن بلەز وەك لەھيان يان ئەرد ھۇيانان و شەروبەلاقبوونا نەخۇشيىن كوۋەك دى ياسايىن نوى و رىنىمايىن نوى دەرئىخىت ھەتا خەلك بۆ بەرۋەونىيا خۆ كار پى بكەن.

سيّ: ئاىين:

نایین ژیدهری داد و دادوهریا یاسایان و کار و په فتارین باش و راستی و راستگویی و کارین راستهقینه و خورهوشتییا باش دابین دکهت و خهلکی ژ دهستدریژیا سهر ئیکودو و مال و سامانی وان دپاریزیت... نایین بگرنگترین شیواز ژ شیوازین دابینکاریا ناق جقاکان دهیته هژماردن، نایین رینمایین خهلاتین باش ل دونیایی و روژا دوماهی یی بو کارین باش و راست و رهوان دکهت، ناگههداریه که سهباره په نوانین خواپ دقی دونیایی دا و د دونیایا دی دا ژ بو هندی کو سزا د بیته بههرا وان خراپ دقی دارین خابیی و خراپکاریان دکهت

و کارین راستهقینه پهسهند و پهیرهو دکهت، ههروهسا سزا و خهلاتان دهستنیشان دکهت ئهقه ژی بنهمایین سهره کی یین کاری دابینکاریی نه. پیروزیا ئایینی د وی چهندی دایه کو ژیدهرین وی خودایی مهزنه و هیزه کا شیاندارا وهسایه ریککاره یی پی دبه خشین و خهلك ب دلسوزی قه خو بو رینمایین وی دچهمین دا کو خودایی مهزن ژی رازی بیت، بقی جوری ژی شیوازین ریککاریی د ناف جفاکی دا دهینه گوری.

چار: ئايدۆلۆژىەت (ھزروبير):

ئایدوّلوّرْییه ت پهیقه کا لاتینیه و ژ دو برگان پیکدهیّت (Logy) رامانا هزر و بیرا دگههینیت، کوّم و تاکه (Logy) رامانا زانستی دگههینیت کو رامانا هزر و بیرا دگههینیت، کوّم و تاکه کهس بهرده وام حهز دکهن بزانن سروّشتی ههبوونی و رامانا وی چییه و پهردی لسهر نهیّنیان لابدهن و ب رامانا ژیانی بگههن و ئارمانجیّن باشیا ژیانی بزانن و باشترین ریّك بوّ بدهستهٔهئینانا قان ئارمانجان چنه؟ ههروه المقیّت ریّبازیّن بلندیّن کارتیّکرنی و ئه گهری ههبوونا مروّقی بزانن، بقی چهندی ههر جقاکه که بیروبووچونیّن خوّ دهرهه ق بهبوونی و گهردوّنیی و ب جقال و ریّبازیّن باشیّن ژیانا کوّمهلایه تی ههنه ئه قهر ی بهبوونی و گهردوّنی و ب جقال و ریّبازیّن باشیّن ژیانا کوّمهلایه تی ههنه ئه قهر ی وهرگیرایه و شیّوازی ئایدوّلوژییه تدهیّته ناف کرن ژ پهیقا (Idea)ی ئانکو هزر وهرگیرایه و شیّوازی ئایدوّلوژی چهندین بیروباوهریّن سیستهمیّن ژیانی و کارتیّکرنا وان قهد گریت، بهلیّ ئایدوّلوژی ییّن رامیاری بووینه بناغه بوّ دامهزراندنا دهولّه تی و باسایان و فهلسه فا سیاسی وه گریده کی یاسایان و ریککاریی و رهوشتی گشتی و یاسایان و فهلسه فا سیاسی وه گریده کی یاسایان و ریککاریی و رهوشتی گشتی یی جقاکان.

بوّ هندی شیّوازی ئایدوّلوّژی ببیته ریّبازه کا سهرکه فتی یا ریّککاریی، پیّدقییه شیّوی ته مام ههبت نه ک شیّوه کی پشکی یان قهبری، ههتا کو لایهنیّن ژیانی و ئاینده ی نیشانبده ت، بهلکی دقیّت ویّنی ئاینده ی بجوانی و ساناهی بوّ خهلکی ب دهرئیّخین و وی بسهلمینت کو بجهبینیت.

ئايدۆلۆژيەت ھۆكارەكى رىككارى يى يە:

۱- دەمى كو ئايدۆلۆژيەت دېيتە بيروباوەرين راميارى و ژيدەرى سيستەمى دەوللەتى بريكا نياسينا پەيرەوى كۆمەلايەتى و رامياريى و دەستنيشانكرنا فەلسەفا وى بېيتە ريبازەكا دابينكارى.

۲- هۆكارەكە بۆ هندى كو جڤاك و كەسان پىكڤە گرىدەت و كاروبارىن وان دەربارى ئەرك و دەستهەلات و بزاڤا وان دناڤ جڤاكى دا رىكدئىخىت.

۳- د قوناغا خهباتگیری دا بو سهرکه فتنا خو یا ئایدوّلوّژی و دامهزراندنا سیستهمه کی نوی ، دی کهسانیّن لایه نگیر و گهله ک ژ کهسانیّن دی ملکه چی فهرمانیّن رابهریّن بزاقی بن و قوربانی یی دی بگیانی خو دهن ژ پی خهمه ت وی ئایدوّلوّژی یی و فهرمانیّن رابهریّن خو بجهتینن.

ځایدولوژیهت ئیکگرتنا جڤاکی نوی دکهته فه بریکا خونیکرنه ڤی دههلکه فتنین نشتیمانی دا.

۵- ئايدۆلۆژيەت ھارىكاريا ئىكبوونى و ئىكگرتنا كۆمەلايەتى دكەت،و دەرئەنجامەكە
 بۆ كۆمبوونا خەلكى لدۆر ھىمايىن درويشم و راگەھاندنان.

يينج: سهركردايهتى:

سهرکردایه تی پیدقیه کا کو مهلایه تی یه بو ههر جقاکه کی و ههر کو مه کی، چونکی نابیت و نه شین قهباری جقاکه کی وه سا بی سهرپهرشتی و رینمایان بریقه بچیت و کاروبارین خو بریقه ببت، ژبلی هندی داد پهروه ری دی هیته پاراستن و مافی پاراستنی ب ستویی خوقه دگریت و بتوندی دژی دوژمنان دی راوستیت.

د ههمان دهمدا ههر کومه ک چ یا مهزن بیت یان بچوویک بیت نه گهر رابهره ک نهبیت فهرمانا لسهر بکهت بق ریخخستنا ژیانا وان دی ههرکهسه ک یان ههر دهسته ک ل ناف جفاکی دی بحه زا خق ره فتاری کهت و دهستدریژیی لسهر ئیک دو کهن و تیکدانی ل ناف

جڤاكى دى بەلاڤ بيت و ياسا و ريسايين جڤاكى دى پيشيل كەن.

ههمی جقاکه کی قه دگریت، له ورا سه رکردایه تی پیدفیه کا کو مه لایه تی یه دفیت هه بیت هه تا ژیانا جقاکی رینکبیخیت و فه رمانان ب سه روانان ب سه پینیت، وه کی هو کاره کی دابینکاریی و رینک خستنی.

سەركردايەتى وەك ھۆكارەكى رىككارىيى:

سەركردايەتى ب قان چەند ريكان دبيتە شيوازەكى ريككاريى:

۱- سهرکردایهتیا جهماوهری دکهت بق ب دهستقهئینانا ئارمانجین نیشتمانی و نهتهوهیی.

۲- وان ئارمانجان دیاردکهت کو خهلك ژ پیخهمهت دا پیکولی دکهن کورین جقاکی و دام و دهزگههین وی خهباتی بکهن د چالاکیین خویین ئابووری و کومهلایهتی یین جقاکی چالاك دکهن.

۳- شیانا هاندانا خهلکی ههیه بو ب دهستقه ئینانا ئارمانجین خو، ئهوژی ب ریکا وان شارهزایی و کاریگهریا ل سهر خهلکی ههی، ههروهسا ب کارئینانا وی قیانی و ریزی یا ژ لایی خهلکی قه ههی.

٤- سهركردایه تین شیانا چاره سهركرنا هه قركین و دوبه ركیا ل ناقبه را خه لكی هه ی، ئه و ژی ب ریكا تیگه هشتنا ئاریشین جقاكی و وهل خه لكی د كه ت كو ب ئاشتیانه ره فتاری د گهل ئیك و دوبكه ن.

٥- ره فتارا سهرکرده ی و هزر و داخویانیین وان سهرکردان ب دریژاهیا دیروکی بووینه یاسا و ره فتارین بنهره تیین جقاکی و زور جار دبیته ریسا و رفتاراوان دژیانا وان یا روژانهدا.

شهش/ رابا گشتی:

رایا گشتی هزره که ژ ئهنجامی دانوستاندنا هشیارانه دناف کو مه کا خهلکی کو به رژهوهندیه ک و ان پیک ه گریدده ت ده رباره ی ئاریشه کا گشتی کو پیک ه دانوستاندنان د که ن. پشتی دروستبوونا رایا گشتی ئه وا بویه هیزه کا کاریگه رو که سانین سه رب جفاکی قه نه شین خو ژی لا بده ن، هه روه سا رایا گشتی جو ره په فتار و هه لویسته کی دسه پینیت و خه لك بجه دئینن، ئه قه ژی جو ره که ژ جو رین پیککاریی.

رِهگهزین پیکهاتنا رایا گشتی:

بنهماینن رایا گشت ینکهاتینه ژ:

أ- رويدان. ب- ئاخڤتنا رِابهران.

ج- هۆكارى چاپكرى. د- رادىق و تەلەفزىقن.

ه- فيركرن. و- دانو ستاندنين تايبهت و راگوهورين.

ئاستين رايا گشتى:

رايا گشتى سى ئاست يىن ھەين:

۱- رایا گشتی یا قهشارتی (بیدهنگ): ئهقه یا ههی و نا راگههینیت وه کی چهوا کو مه کا مروّقان رایه کا گشتی یا هه قپشك ههبیت به لی ده ربرینی ل سهر ناکهن و دیار ناکهت.

۲- رایا گشتی یا ئاشکرا: ئهقه وهك هزرهك یا ههی بهلی چ تشت ب دهست قه ناهینت وهکی وی کو بتنی داخازا تشته کی دیار کری ژ کومی یان جقاکی بکهت.

۳- رایا گشتی یا کریاری: ئهو رایه ب وهر گرتنا ههلویسته کی ب کریار داوی دهینت بو بجهئینانا وی هزری.

رایا گشتی وهک ریبازهکا ریککارین:

۱- رایا گشتی یا دابه شکری: ئه ف جوّره رایه وی قه دگریت کو جفّاك دابه ش دبیت ب سهر دو بوچوونان، ههر ئینك ژوان رایه کا تایبه ت ههیه. ژینك جودانه.

۲- رایا گشتی یا ئاسایی: ژماره کا زور یا خهلکی ل سهر ریکدکهفن.

۳- رایا گشتی یا راستهقینه: ههمی ل سهر ئیّك هزر و بیرانه و ئهقه ژی بلندترین یلا رایا گشتییه.

يلين هيزا رايا گشتى:

ئەقەرى دقان چەند لايەنين سەرەكى دا دھينه دياركرن:

1- رایا گشتی شیانه کا مهزن یا هه ی ل ده می ناریشان و ته نگافیان و ل ده می شهری یان به لافیوونا نه خو شیه کا کوژه ک یان کاره ساته کی کو رویدده ت و ده می رایا گشتی هه لویسته کی دگرنه به ر، وان هه میان دفیّت بهیّنه پهیره و کرن.

۲- رایا گشتی رهوشت و تیتاله که بهره بهره دروست دبیت و ب توندی گه فی ل
 تیکه دهرین وان دکه ت له ورا هؤکاره که بؤ پاراستنا وی.

۳- رایا گشتی چاقدیریا ئەركین دەستههلاتی دكەت كو ئەقە مەزنترین شیوازی دابینكارییه.

٤- رايا گشتى هەڵويستى كەسان ل دويڤ پێدڤيێن وان گوهۆرينا جڤاكى
 رێكدئێخيت.

حهفت: پروپاگنده (الدعاية):

پروپاگنده چهند ههلویسته کین ره فتاران دروست دکهت، وهدکهت ره فتارین خهلکی ب هنده ک ریسا و ههلویستین دروستکری پیگیربن.

پرو پاگنده د ههمی دهمان دا یا خراب نینه وه کی دهیته به حسکرن، به لکی خزمه ته کا باشا به رژهوهندیا ئابووری ولاتی ژ دهرقه و نافخو دکه ت و خزمه تا ولاتی دکه ت

د باردوخین نه ئاساییدا و پشته قانیا به هاو رهوشت و تیتالین وی دکه ت، پروپاگنده ژی دبیت رامیاری یان ئابووری یان بو شهری یان کو مهلایه تی بن.

يروياگنده وهک هۆيهكي ريككاريي (ضبط):

ئەف شيوازە بقان چەند خالان ئاشكرا دبيت:

۱- ئاموژ گاریا خەلكى دكەت بۆ پەیرەوكرنا رەفتارەكا دیاركرى، رەفتارەكن
 قەدەغە دكەت.

۲- دەولەت پروپاگندان ب كاردئينت بۆ كارتێكرنێ ل سەر رايا گشتى ژ پێخەمەت
 بەرژەوەنديا گشتى و بۆ ھندێ دا پشتەڤانيا بەرژەوەنديا گشتى بكەت.

٣- دەولەت ب كاردئينت بۆ بەلاۋكرنا فەلسەفا راميارى و كۆمەلايەتيا خۆ.

٤- ئهو رهوشت و تيتال و شيواز و رهفتارين د جڤاكى دا ههين ب خوقه دگريت
 ب رئيا پهرتووك و تهله فزيون و روزنامان بهلاڤدكهت.

ههشت: هويين ديين ريككاريي:

هنده و گی دا یین دابینکاریی د جقاکی دا یین ههین به حس لی نه کرینه وه کی ریخین مللی (چهوانیا خوارن و قه خوارنی و جلو به رگ و چهوانیا سلاقکرنی و رهوشت و تیتال و تیتالین دی). ئه ش ریخین مللی ژی شیوی تیتاله کی ب خوقه دبینن و ئه شوت رهوشت و تیتال پتر ددیار و ئاشکرانه و سزاتیدا یی ئاشکرایه و هنده ش شوز و تیرین ئاینی و دویرئیخستنا کو مه لایه تی وه سزایه پهیره و دکهن، که سان ژ جقاکان ده ردئیخن و بیده هردکهن ژ مامله کرنی.

پرسیارین پشکا پینجی

پ۱/ مهرهم ژر نککاریا کو مهلایه تی چییه و چهند پیناسین جودا ههنه؟ پ۲/ گرنگییا ریککاریا کو مهلایه تی چییه؟

پ۳/ چهند ریبازه و مهشق و راهاتنی ههنه، سروشتی ریبازین وی دیاربکه؟ پ٤/ جقال پهنایی دبهته بهر چهند ریکه کان بو مهشق و راهاتنی... به حس بکه؟ پ٥/ بوچی هنده و جاران جقال پهنایی دبته بهر گفاشتنی و بهرسینگرتنی بوریککاریا کومه لایه تی و ریبازین وی ئه قی ره فتاری دیاربکه؟

پ٦/ چەوا دەولەت وەك شيوازەكى رىككاريا كۆمەلايەتى رۆلى خۆ دېينت؟

پ٧/ رولي ئاييني دريككاريا كۆمەلايەتىدا بەحس بكه؟

پ۸/ مەرەم ژ ئايدۆلۆژىيى چىيە و چەوا وەك شىوازەكى دابىنكرنا جقاكى كاردكەت؟ بهوا سەركردايەتى دبىتە شىوازەكى رىككاريا كۆمەلايەتى؟

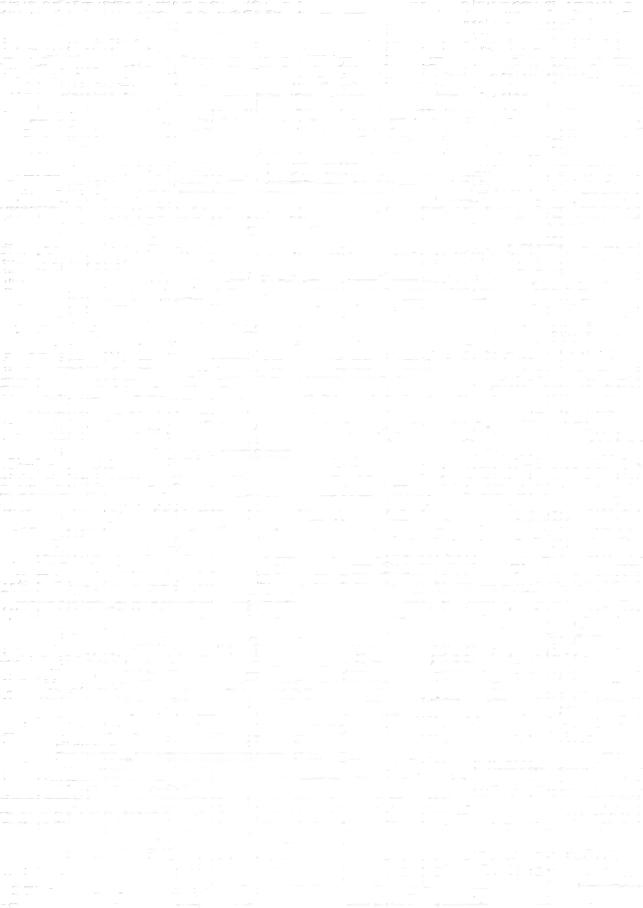
پ١٠/ ئەڤێن ل خارى روھن بكە:

١- ئاستين رايا گشتي.

۲- پلێن هێزا رايا گشتي.

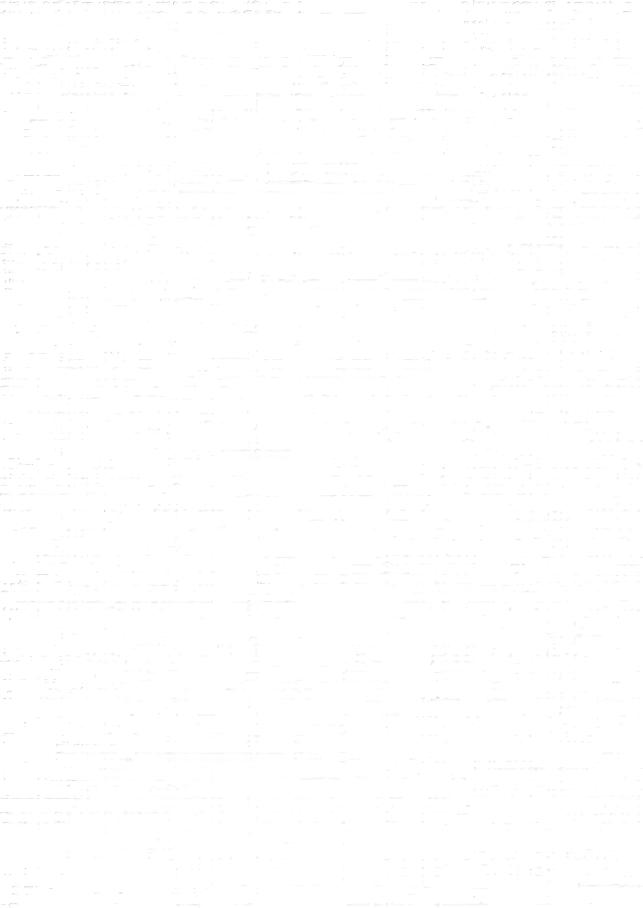
٣- رۆلىي رايا گشتى وەك شيوازەكىي رىككاريىي.

پ١١/ چەوا پروپاگندە دېيتە شيوازەكى رىككاريا كۆمەلايەتى؟ بەحس بكە؟

پشکا شهشی:

گوهۆرىنا كۆمەلايەتى

گوهۆرىنا كۆمەلايەتى

دشنین گوهورینا کو مهلایه تی پیناسه بکهین ب وان (گوهورینین ب خو یان نهخشه بو کیشایه کو ب سهر ژیرخان و سهرخانا جقاکی دا دهیت وه ک (ده زگههین ئابووری و ده زگههین کو مهلایه تی و نموونه یی و زانستی). ده زگههین جقاکی ژی ژ شیوه کی ساده بو شیوه کی ئالوزی تیک ئالوزیایی کو ل دیف خواستین جقاکی و سیسته می کومهلایه تی و ئارمانجین وی بگونجیت.

پیناسه کا دی یا گوهورینا کو مهلایه تی: (پیکهاتییه ژ وهرگیریانه کی (انقلاب) (ههلگه رانه وهیه ك) د سهر بنیاتی جفاکی دا، ئه ش جفاکه ژ قوناغه کا پاشکه فتیا شارستانی به ره قوناغه کا شارستانییه کا پیشکه فتی یا بلند تر دبه ت.

د نیقا ئیکی یاسه دی نوزدیدا کو مه لناسی گرنگی ب قه کولینا گوهو رینا کو مه لایه تی دایه. ده می (ئوکست کونت و هربرت سبنسر) و چه ندین دی ژی رابووین ب شروقه کرنا ئه گهرین گوهورینا کو مه لایه تی و ده رئه نجامین وی ل چار چوقی رویدانین شوره شین رامیاری و پیشه سازیین خوقه دکولین.

ئه و شوره شین کو ل کییشوه ری ئوروپا سه رهلداین ب تایبه تی ژی شوره شا رامیاری ل فره نسا و شوره شا پیشه سازی ل ئنگلته را.

ئه ش شورشه بوینه ئه گهری گوهورینین روهن و ئاشکرا د رژیمین حوکمرانیی و بیر و باوهرین هزری بین گهلان و پهیوهندیین بهرهه م ئینانی و ئاستی ژیاری و شیوازین ژیانا کومهلایه تی دا، لهورا گرنگ بوو بیردوزه کا تایبه ت ب گوهورینین کومهلایه تی بهیته گوری و کاری شروقه کرنا یاسایین بزاقا جقاکان و ریبازا وی ب ستویی خوقه بگریت و قوناغین میژوویا شارستانی کو جقاك تیدا دبورن دهستنیشان بکهن، و شیوه و گرفتین.

ههر قوناغهك ژ قوناغين ديرو كي و پهيوهنديا ب لايهنين ماددى و گيانيى د دياردين گوهورينا كومه لايه تى دياربكه ت.

شيوين گوهۆرينا كۆمەلايەتى:

بابهتی شیّوی گوهو رینا کو مه لایهتی پهیوهندی یا ب بابهتی ئاراسته و ئارمانجین وی گوهو رینی قه ههی، گوهو رین ب ئیك شیّوازی تایبهت رویناده ته هه بارمانج و ژینگه هدودابن. دشیّین گوهو رینی بقی شیّوی ل خواری پولین بکهین:

١- گوهۆرىنا كۆمەلايەتيا بازنەيى:

هزرا گوهورینا کومه لایه تییا بازنه یی ژ کومه کا وه رگرتیان پیکدهینت، وه سا هزرد که ت کو دیاردین جفاکی ب ههر جور و شیوه کی هه بیت، ده م بو ده می دووباره دبیته فه و دووباره بوونا وان ژی پشت ب وی باری بابه تی و خویه تییی کو جفاك تیدا ده ربازدبن، دهینته گریدان.

جار ههیه جقاك ب دهمه كن راوستان و پاشكه فتنی راده ربازدبن. پاشی به ره و ورارو قه ژاندن و گه شه پیدانی دچن. ئه قجا ئه ش دهمه به رده وام نابیت و سه رژنوی تووشی یا شكه فتن و تیکدان و نه ته بایی دبنه قه.

ئەڤ پیرۆزە دەستپیکی لدەف گریکان سەرھلدایه و شارستانیا خۆ ب شارستانیەته کا بین بەرامبەر و ھەرە پاش دادنا کو جوداھیا قی دگەل ھەمی شارستانیەتین دی ھەبوو کو گەھشتبوو وی پەری پیکەھشتنی. فەيلەسۆ فین گریکی دوی باوەریدابوون کو جقاکی مرۆ قاتیی دھیته گوهۆرین، بەلی گوهۆرین جقاکی مرۆ قاتیی بەرەف دابرین و ژیک قەبوونی و ژناڤچوونی دبەت، پشتی هنگی د چوار قوناغان دا دەربازدبیت بقی چەندی کو جقاك

ژ چهرخی زیری بهرهف چهرخی زیقی دچن، ل داوییژی دچنه دناف چهرخی سفری دا (نحاسی) ههتا د ئهنجامدا خو د چهرخی ئاسنی دا خو دبیننهقه.

ئه ش بیردوزه داکوکیی لسه ر هزرا وه کئیکییا گیانداری جفاکی دگهل گیانداری ناژه آلی دکه ت ژ لایی چاوانییا پهیدابوون و پیگه هشتنا کا چاوا مروّف ژ دایك دبیت و مهزن بوون و پاشی پیربوون... ههروه سا جفاك ژی ب ههمان قوناغین ژیانا مروّفیدا دهربازدبیت، بفی پیقهری باوه رییه که درست دبیت و هل جفاکی دکه ت کو ب هیله کا بازنه یی دا بچیت.

٢- گوهۆرىنا ئاسۆيى يان (درێژى):

ئه ش بیردوزه دوی باوهریدایه کو هه می دیارده و کریار و پهیرهوین جفاکی ب بهرده وامی دهینه گوهورین و ئه ف گوهورینه ژی به ره ف ئارمانج و خواسته کا دیار کری دبه ت و رویدانین رابوری ژی تیدا دووباره نابنه قه، به لکی جفاك به ره ف قوناغه کا بلند و پیشکه فتی یا بلندتر و کاریگهر و شیاندار دچیت و هی قیین مروقی و جفاکی بده ستفه دئینیت.

ئه ش بیردوزه د سه دی نوزیدا سه رهلدایه و دقییا ئاراستین گوهورینا کومه لایه تی دیاربکه ت، باوه ری وه سا بوو کو ئاراسته کی پیشکه فتی دهه می بارودو خاندا پینگا قا دها قینت، هه روه سا ده زگه ه و رین کخراوین جفاکی کو بنیاتی کومه لاتیا وان پینکئینایه ب شیوه کی ساده دهستپید که ت و پاشی گه شه دکه ت و ئالوز و هویر دبیت و بنه مایین گشتی یین وی بو روهنکرنه کا تایبه ت دابه ش دبیت، بیردوزه یا هه ی دوی باوه ریدا یه کو هه قبه ندیین جفاکی ژی د زنجیره کا قونا غا را ده ربازبووینه و وی دووپات دکه ت کو هه می دیاردین جفاکی ئه فی زنجیری په پیره و دکه ن د گوهوریناندا.

٣- گوهۆرىنا بەلاقبوونا شارستانيەتى:

به لاقبوون پیکهاتییه ژ قه گوهاستنا پیکهاتین شارستانی ژ نشتیمانی رهسهن بو جفاکین دی، کو برهنگه کی ژ رهنگان دهینه دارشتن و کاریگهریا جفاکی لسهر دیاردبیت بشیوه کی جفاکی و شارستانی و ته کنولو جی.

به لا قبوون بنگه هه کی بنه ره تییه د گوه و پینا شارستانییه تی دا دهه می جفاکاندا، به لا قبوونی روله کی مه زن لسه ربله ز گوه و رپنا جفاکان هه یه. نه گه رجفاکین مروفاتیین که قن بره نگه کی ته مام و دابری ژ نیك و دو ژیابان، نه و چ جاران نه دشیان هزر و زانست و داهینانان پیک بگوه و رن

ئانكو دا ههر د ئاستهكي پاشكه فتى يي كومه لأيهتى و زانستى و مادديدا ميننه قه.

هنده گ ژ زانایان ئهوی دووپات دکهنه قه کو بتنی ئیک شارستانیه تا رهسه نهبوویه ب دریزاییا دهمی بویه ژیدهری شارستانیه تا جقاکی دی، شارستانیه تا دولا را فیدهین ژیدهری شارستانیه و بویه ئه گهری درستبوونا شارستانیه تا هه قشیوه یا دولا را فیدهین یان ژوان پیشکه فتیتر.

ههروهسا ئهو زانا دبیّرن جقاکیّن که قن ییّن چاندنی کو دکه قنه دهرقهی ده قهرا روزهه لاتا که قن، هه مان تایبه تمهندییا شارستانیه تا دوّلا را فیده ین ههبرویه، د سهرده می حه مورابیدا هه مان شیّوازی شارستانیه تی ب ریّکا به لاقبوونا شارستانیه تی بو سهرانسه ری جیهانی قه گوهاستیه.

٤- گوهۆرىنا كۆمەلايەتى يا يېشكەفتى:

پشتی سهرهلدانا پهرتوکا داروین ل ژیرناقی (بنیاتی جوّران) وهسا به لاف بوو کو گوهوّرینا جقاکی مروّقاتیی دکه قیته ژیر یاسایا گهشه کرنی، ئهو یاسا وه ل بزاقا گوهوّرینی دکهت د چهند قوناغیّن گهشه کرنی دا ئیّك لدوی ئیّکی،

جوداهیا پلهداریی ئیک لدویف ئیکی ب ئالوزی دهربازدبیت، ژ ساده یی بهره ش ئالوزیی و ژ نزمیی به گوپیتکی، ئه ش ته شگهره د سهدی نوزدیدا ئاقاکر ب ئاراسته یی ئیک گهشه کرنا دریژهدار. و ئانکو پیگیری بوون بقی ئه و دگه هینیت کو قوناغین گهشه کرنی به همان شیوه یه د دهرباره ی ژماره و دوباره کرن د دیروکا گهشکرنی دا همه می نه ته وان و جقاکاندا.

زانایی فهرهنسی سانت سیمون باوهریا وی ئهوه کو ئهو قوناغا دیرو کا مروقایه تیدا بوری، سی قوناغین هوشمهندین نه:

قوناغا هەلسەنگاندنى و قوناغا بابەتى يە.

ئو گست كونت ب بيروباوهرين سانت سيمونى ين كاريگهر بوو، نهو ژى بو هندى چوويه كو گهشهكرن ب سى قوناغان دبوريت: قوناغا ئاينى (لاهوتى) و قوناغا فهلسه فى و داوى قوناغ ژى قوناغا زانستى يا دور هيلى يه (المرحله العلميه الواقعيه). كونت ئاماژى ب وى دكهت كو قوناغا ئيكى دكهڤيته بهر كاريگهريا هيزا جهستهيى يا رهق بى گيان. قوناغا دووى قوناغهكا گوهورينين هزريين روهن و ئاشكهرا و بهرنياسه، ئانكو پشتى وى كو مروقى باوهرى ب هيزا بى گيان ههبوو، ئهڤجا روى كره هيزين زيندى و ئهو بيروباوهرين كو ناڤهروكا تشتان و هيزا ليكددهته قه. قوناغا سيى ب قوناغهكا هزريا زانستى يا ژير بيژى يا ههڤهسهنگه، ههروهسا گه. قوناغا سيى ب قوناغهكا هزريا زانستى يا ژير بيژى يا ههڤهسهنگه، ههروهسا كونت وهسا بو د چوو كو ههر گوهورينهكا دى ژى بكهڤته بهركاريگهريا وى، ئهڤجا لويرى ل ههمى جڤاكاندا پهيوهندى دناڤبهرا بارودوخى ماددى و رهوشتى و راميارى دا ههيه، ب تايبهتى لدهمى ئهڤ جڤاكه ب ههمان قوناغين ديروكيين شارستانى دا د بورن، ههروهسا سيستهمى كومهلايهتيى جڤاكين سهرهتا يين ههڤچهرخ ل سيستهمى د بورن، ههروهسا سيستهمى كومهلايهتيى جڤاكين سهرهتا يين ههڤچهرخ ل سيستهمى

٥- گوهۆرىنا كۆمەلايەتيا نەخشەدار:

گوهو رینا کومه لایه تیا نه خشه دار پیکهاتییه ژ وی جوری گوهو رینی کو دگه ل بنه مایی ده ستیوه ردانا ده وله تی بو ریک خستنا نه خشه دانانا کاروبارین حقاکی، ئه و ژی دگه ل به رژهوه ندا گشتی ب گونجیت. جقاك ب ریکا ده وله تی پیدفی یه ئارمانج و به رنامه و پروزین ئابوری و رامیاری و کو مه لایه تی بو جقاکی دابین بکه ت، همتا گهشه کرنا داخاز کری بجه بینیت، به لی جقاك نه شیت ئارمانجین خو بجه بینیت ب بی پهیره و کرنا ریک و شیوازین بجه ئینانی کو ب ریکا وی دشیت ئارمانج و مهره مین خو به ده ستفه بینیت، وه دکه ت ژ شیوازه کی بو شیوازه کی دی بگوهوریت کو بو ئاسته کی بلندتر د گوهوریت و پله و پایی وی بلندتر دبیت.

ئه ق جوّره گوهوّرینیّن نه خشه بو کیّشای دهه می جقاکاندا رویده و سیسته می دوی هه ریی چه وا بیت جقاکیّن سه رمایه دار و سوشیالست د بقی گوهوّرینی دبوّرن و هه ر چه نده رژیّما سوشیالستی دگه شکرنیّدا پشت ب پلان دانانا ناقه ندی زیّده تر گریّدده ت ژ جقاکیّن سه رمایه دار دا. ده وله تیّن سوشیالست پلانی بو هه می که رتیّن جقاکی دادریژیت و سه رپه رشتیا وان دکه ت و ب شیّوه یه کی ئیّکسه ر ده ست ل کاروباریّن که سان وه ردده ت و سه رپه رشتیا به رنامه و ریّک خستنا وان دکه ت، به لی هندی ده وله تیّن سه رمایه دارن بو داد ریژیت و سه رپه رشتیا بجه ئینانا وان دکه ت، به لی به لی ب چ ره نگ ده ست تیّوه ردانی دناف کاروباریّن که سان ناکه ت و تیّکه لی پلان دانانیّن وان نابیت و ب ئازادی کاردکه ن و کاروباریّن ماددی و نه ماددی پلان دانانیّن وان نابیت و ب ئازادی کاردکه ن و کاروباریّن ماددی و نه ماددی که و ب خوّ بریّقه دبه ن ئیّکه مین که س کو نه ف جوّره گوهوّرینه ده ست نیشانگری، کومه لناس (فرانك وورد) بوو د داوی یا سه دی نوّزدی و ده ستینیکا سه دی بیستی دا

ناف و دهنگی خو دهرئیخستیه و ئاماژه ب وی چهندی کر کو دروست نینه بیژین گوهورینا کو مهلایه تی تشته کی نه چاقه ریکری بیت و ژ خورا رویده ت و دشیاندا نینه دهست بسه ردا بهیته گرتن، یان بهیته دهست نیشانکرن به لکو گوهورینا کو مهلایه تی دشیاندایه پیشوه خت پلان بو پیشبینی و دهست پیکرنا کاری و کاردانه قه و ئه نجامان بو بهیته کرن و دشیاندایه دهست بسه رهیزا ویدا بگریت و وان ریک و شیوازان دیاربکه ت پین کو به رنامه و ئارمانجین وی بجه دئینیت.

دیاردا گوهۆرینا كۆمەلایەتى دگشت جڤاكاندا ھەیە ئەڤ دیاردە ژى چەند ئەگەرەكێن بابەتى ھەنە دشێن بۆ سێ جۆران پۆلین بكەن:

١- ئەگەرين سروشتى:

مروّف د ههر جهه کیدا بژیت پیکولی دکه ت خو دگه ل ژینگه و سروّشتی وی ژینگه هی بگونجینیت، ئه ردی بکیلیت و جوّکا دورست بکه ت و چاندنی بکه ت، د چاندنی ژی دا ههر چوار وهرزین سالی به رچاف وه ربگریت و لدویف کانیین کانزا د ناف ئه ردیدا بگه ریت، ئه قان هه می گوهو رینا مروّف ب خو دکه ت، دقان گوهو رینا دا مروّف دقینت زنجیره کا پهیوهندین مروّقایه تی و هاریکاریی ب که سانین دیقه گریبده ت و مروّف به رده وام گوهو رینا ب خوقه دبینیت، چونکی کومه کا هیقی و ئارمانجین تازه بو بجهئینانا وان به رچاف دکه ت.

بهلی جارین و هسا هه نه گوهورین بسه رسرو شتیدا دهین و به روفاری خواستین وی دبیت و بایی بهیز رادبیت یان لههی و نهرد هه ریان رویدده ن و باری ژیان و نیمناهیا مروفی تیکدده ن و وه لیدکه تکدده ن و وه لیدکه کاری زیده تر وه کو کار قه دانه که به رامیه رفان کاره ساتان بکه ت.

هنده ک جاران مروّف خهمساری یی دچاندنا نهردی چاندنی دا دکهت و نهو نهرد ب قهلهوی نا مینیت و ب نهچاری بجهدهیّلیت و بهره ش نهرده کی چاندنی یی دیتر دچیت بقی چهندی ژی جوری کارو شیّوازیّن بهرهه می دگوهوّریت و نه ش جوره گوهوّرینه د جقاکی دا دهنگ قهدده ت.

۲- ئەگەرى يېشەسازى و تەكنەلۆژى:

ب شۆرەشا پیشهسازی شۆرەشه کا کۆمهلایه تیا مهزن سهرهلداو رژیما دەسههلاتدار و پروکرامین خواندنی و باری ئابووری و قهباری خیزانی قه گرت و بویه ئه گهری پهیدابوونا سهندیکایین کریکاران و یین ئهندازیاران و... هتد. ههروهسا بو یه ئه گهری ژناڤ چوونا جقاکین بچووك و جقاکین دەسییکی.

بهردهوام پیشهسازی پیشدکه قیت و گههشته رادی پهقاندنا نهتومی نهنجام بدهن و نهسمانی قهکولن و بگههنه سهر ههیشی.

بو نموونه تله قزیون و سه ته لایت و ده نگو باسین سه رانسه ری جیهانی بو خیزانی دابین دکه ت و جیهان وه کی گونده کی بچووك لیکرییه و شیاینه ب ئیك چرکه رویدانین جیهانی بزانن و به لاف ببن. ترومبیل و باله فران جقاکین قه قه تیایی ب ئیك گه هاندن ب جفاکین دیتر ژی گریدان سه ره رای ژوان کو موبایلی ژی پهیوه ندیین وان ساناهی تر کرن، رادی به رهه می زیده کر و باری ژیاری به ره ش باشتر چوو.

باژیر مهزنتر لیهاتن و مشهختبوون بهره ش باژیران زیده تر کر و ههر دیارده ک ژ قان دیاردان رهنگ قهدان بو سهر پهیوهندیین کو مهلایه تی ههبوویه کو بنه مایی کو مهلایه تی ژی پیکهاتیه، ئه ش پهیوهندییه ژی ژ ئاسته کی بو ئاسته کی دیتر وهرار کرییه و هاتیه گوهورین.

٣- ئەگەرىن كۆمەلايەتى:

قان ئه گهران پهیوهندی ب گوهورینین سهر پهیکهر و پیکهاتین جقاکی ههیه و جقاك ههر وه کی چهوا کو مه لناس به حس دکهن ژ چهند ده زگههین سهره کی پیکهاتیه و ههر ئیکی کارو ئهرکی دیارکری یی خو ههیه وه کی ده زگههین رامیاری و ئابوری و ئاینی و پهروهرده یی و لهشکری، قان ده زگههان پهیوهندی یین وان ب ئیك دووقه ههنه و تهمام کهرین ئیك و دوونه و ههر گوهورینه ك ل ههر ئیك ژ وان روویبده ت، وهسا کار دکه ته سهر ده زگههین دیتر، بقی چهندی ژی پیکهاتا کو مهلایه تی ل شیوه یه کی بو شیره یه کی دیتر دهینته گوهورین، ئه گهر بهیت و ده زگههین ئابوری پشت گریدانی بی پیشه یا کشتوکالی و چاندنی بگوهوریت ب پیشه سازی و بازرگانی و شیوازین بیشه هانی و شیوازین بیشه هانی و شیوازین به شوه کریدانی که شیره کرد نامیکی، به شوه کوهورینه ژی کارتیکرن ل رژیما خیزانی و پهروهرده و سیسته مین دی یین کومهلایه تی کرییه خیزانا یر ئه ندام بو خیزانه کا بچووك و کیم ئه ندام گوهوریه.

ئەنجامين گوھۆرىنا كۆمەلايەتى:

ئهو گوهۆرينين كو ب سهر جڤاكى دا دهين كارڤهدانا كۆمهلايهتى و ئابورى ب سهر تاكه كهسان و دهسته و جڤاكان دا دبيت، دشين ئهنجامين گوهۆرينا كۆمهلايهتى بڤان چهند خالان دەستنيشان بكهين:

۱- گوهورینا کاری جڤاکی ژ کاری شڤانیی یان کشتوکال و چاندنی بو کاری بازرگانیی یان پیشهسازی یی.

۲- بلندبوونا ئاستى ژيارا تاكە كەسان و جڤاكى ب تايبەتى پشتى گوھۆرينا جڤاكى ژ چاندنى بۆ پىشەسازى يى. بلندبوونا ئاستى ژيارى دېيتە ئەگەرى زېدەبوونا بەرھەمى و شيانىن تاكە كەسان بۆ كرينى.

ئەقەرى ژ ئەنجامىن داھاتى تاكە كەسان و بلندبوونا نرخ و بھايى تشتان دھيتە گۆرى.

۳- تایبه تمه ندی و دابه شکرنا کاری سه رهلده ت، ئه ش ریببازه دبیته ئه گهری زیده بوونا به رهه می و پاشی یا جوری وی و ب سه ر چه ند لقه کین به رهه مدار و کار گوزاری یا ناف جفاکی.

٤- بكارئينانا دەزگەه و ئاميرين تەكنەلوژيا ل كارى بەرھەمئينانى و دكارگیريى يا گشتى دا، ھەر چەندە ئەف ئاميرە پیدفى ياوان ب مەشق و راھینانا زانیارى و تەكنەلوژیا ھەيە.

٥- بها و رەفتارىن كۆمەلايەتى ژ بهايەكى خۆيەتى و ئازريايى و كەسايەتى بۆ بهايى بابەتى و ژيرى و كۆمەلايەتى دھيتە گوھۆرين.

۳- خیزان ل قهباره کی مهزن و ئهندامین زور بو خیزانه کا نافنجیا بچووکا کیم ئهندام دهیته گوهورینی، شیوازی ژن ئینانی ژ فره ژنی بو ئیك ژنی دهیته گوهورین، سهرهرایی وی ژی دبیته ئه گهری لاوازبوونا پهیوهندی یین مروقایه تی و دوستایه تی.

۷- ب ئه گهری ئالۆزی و پارچه پارچهبوونا جڤاکی و زوری یا گڤاشتن و فشارا ب سهر تاکه کهسان و جڤاکی دا دیاردبیت.

۸- لهزیا گوهۆرینا بارین ماددی و سستی یا گوهۆرینین نموونهیین رەوشت و تیتالین کۆمهلایهتی دبیته ئه گهری سستی یا پینگافین شارستانی ئه قهژی ئه گهری سهره کی یی کیشین وان جڤاکانه کو تووشی گوهۆرینی دبن.

۹- گوهورینا سیسته می رامیاری ژرژیما سته مکاری یا توندره وی و خوبه رستی
 بو رژیمه کا دیمو کراتی باوه ری ب دادوه ری یا کومه لایه تی و سه ربه ستی یی و
 وه که هه قی یی هه بیت.

۱۰- ئازاد بوونا ئافرهتی و رزگارکرنا وی ژ وان ئاستهنگین کومهلایهتی کو د سهر وان دا دسهپاندی بوون ههروهسا وهك هه شی بوونا وان دگهل زهلاماندا د باری ماف و ئهركین كومهلایهتی دا و به شداریكرنا وان د بیافین جوّره و جوّرین ژیانیدا مل ب ملی زهلامان.

بيردۆزين گوهۆرينين كۆمەلايەتى:

گرنگترین بیردۆزین گوهۆرینین کومهلایهتی ئەقەنە:

١- بيردۆزا گوهۆرىنا كۆمەلايەتى ژ لايى فارابى قە.

٢- بيردۆزا گوهۆرىنا كۆمەلايەتى ژ لايى ئېن خەلدۆن.

٣- بيردۆزا گوهۆرينا كۆمەلايەتى ژ لايى ئەمىل دۆركھايم.

٤- بيردۆزا گوهۆرىنا كۆمەلايەتى ژلايى ئۆگبرين.

ئانكو ل خارى ژى ب دريرى دى لقان بيردوزان قەكولين: ١- بيردوزا گوهورىنا كۆمەلايەتى ژ لايى فارابى قە:

گوهورینا کو مهلایه تی ل لایی فارابی تشته کی مسو گهره و ب بهرده وامی و کاریگهری یی به رنیاسن. وه سا هزرد که ت کو جفاکان ژ جفاکی نه ته مام بو جفاکی ته مام دهیته گوهورین و جفاکی ته مام ژ جفاکی بچووك فه دهیته گوهورین بو جفاکی مام ناوه ند و پاشی بو جفاکی مه زن دهینه گوهورین.

جڤاکی بچووك ژی پیکهاتیه ژ کومبوونا خهلکی باژیری کو پشکه کن ژ نه ته وهی و دکه قنه ژیر ده ستهه لاتا سه رو که کی، جڤاکین مام ناوه ند ژی پیکهاتینه ژ سه رجه می نه توه ی ژ پشکه کا ئاقه دانکری ل ژیر سیبه را حکومه ته کا سه ربخو دا تیدا ده سهه لاتی دگیرن و جڤاکین مه زن ژی سه رجه می جیهانی یه ب گشتی د ئیك ده وله تدا و ل ژیر ده ستهه لاتداری یا ئیك حوکومه ت دایه.

جڤاكێن نه تمام ژ جڤاكێ خێزانێ ڤه دهێته گوهۅٚرين بوٚ جڤاكێ تاخي و پاشي بوٚ جڤاكێ گوندي. جڤاكێ خێزانێ پێكهاتيه ژ كومبوونا ئهندامێن خێزانێ ل ئێك مال و جڤاكێ تاخي ژي سهرجهمێ چهند خێزانهكا يه ئێك جهدا، جڤاكێ گوندي ژي كومبوونا چهند تاخهكايه د سنوورێ گوندهكێ دياركري دا. ههروهكي فارابي هزردكهت جڤاكێن نهتمام ب درێژييا ديروٚكێ دبنه جڤاكهكێ تمام ب ئهگهرێ گوهوٚرينا وي ژي.

٢- بيردوزا گوهورينا كومه لايه تى ل لايى ئبن خه لدون:

ئبن خهلدوّن نافدارترین زانایی کوّمهلزانیه کو گوهوّرینی ب کاره کی (حهتمی) یی جفّاکی ددانیت، ژ ئاسته کی بوّ ئاسته کی دیتر، ژ لایی وی ژی جفّاك ب ههبوویه کی زیندی دخهملینیت چونکی ژ دایك دبیت و گهشه دکهت و مهزن دبیت و داویی بیّهیّز دبیت و دمریت، وها بوّ دچیت کو جفّاك د سی قوناغیّن گوهوّرینیّن سهره کی دا ده رباز دبیت.

١- قوناغا كوچهراتى يى.

۲- قوناغا گوندىياتى يى.

٣- قوناغا باژيري يع٠.

ئیبن خهلدون هزراوی وهسا بوو ئه گهری بزاقا جقاکی و قه گوهاستنا وی ژ قوناغه کی بیز قوناغه کا دیتر بو لاوازی یا هاریکاری یی دناف بهرا ئهندامین وی و نهبوونا خو خوشی و دلنیابوونی د چارچوقه کی دا خه لك نه شین بهره قانی یی ژ ههبوونا خو بکهن، دقی بیاقی دا جقاك تووشی دو ژمنکاری یی و داگیر کرنی دبیت و جقاك شیره یه کی بو شیوه یه کی دیتر دهیته گوهورین ئه و جقاکی ئه ف دو خه ب سهردا دهیت پیکدهیت ژ جقاکی باژیری یی وی جقاکی یه کو بهرده وام د هه قرکی یی دایه دگه ل جفاکین کوچهرین دهوروبه رین خو ... ئانکو لاوازی یا هاریکاریی و نه ته بای یی دناف به را باژیری یان و کوچه ران زیده تر دکه ت.

ئەقەرى رۇ لايى ئېن خەلدۈنى قە بنياتى گوھۆرىنا كۆمەلايەتى يە.

ئبن خهلدوّن دوی باوهری یی دایه جقّاك ژ شیّوهیه کی دهیّته گوهوّرین و ب قوناغیّن شارستانییّن جودا دا دهربازدبیت، ههروه کی چاوه زینده وهری گیاندار د ژیانیّدا پی دهربازدبیت و جقّاك وه کی زاروّ که کی ژ دایك دبیت وهراری دکهت و بهیّز دبیت وپشتی ئهوی ژ ناف دچیت و ئه گوهوّرینه ژی کاره کی سروشتی و پیدفییه رویبده و دشیان دا نینه قهده غه بکهن و بهردهوام ب گوهوّریت یاسهیه کا دیروّ کی دهیّته دانان و جقّاك بقی چهندی ب سی قوناغاندا دبوّریت:

١- دەمىي وەرارو پېگەھاندنى.

۲- دەمى مەزن بوون و تمام بوونى.

۳- دەمىي پيراتى يىي و ژ ناڤ چوونىي.

گوهو رین ل دیش هزر و بو چوونین ئبن خه لدون گوهو رینه کا بازنه یی ه و ب هیله کا راست و ئاسوویدا ده ربازنابیت، به لکی ب شیوه یه کی بازنی دز قریت. هه روه سا وه سا دبینیت کو قوناغا ئیکی قوناغا کوچه راتی یه و ئه قه ئاکنجی دبن و دبنه جقاکه کی

شارستانی و ئەقە پشتى ژبەر دوو بەرەكىيى و ھەقركىيى ل گەل كوچەران ل داويىي ژيك قە دىت و ژ ناڤ چىت.

٣- بيردوزا گوهورينا كومهلايهتى ژلايي ئهميل دوركهايم:

ئه ش بیردوزه جقاکان دکه ته دو پشکین سهره کی جقاکی میکانیکی و جقاکی نه ندامییتی. مهره م ژ جقاکی میکانیکی جقاکی ساده یه و رژیما کاری تیدا ناهیته دابه شکرن و تایبه تمهندیا کاری تیدا نینه، به لی جقاکی ئهندامیتی جقاکه کی ئالوزه تایبه تمهنده و کار تیدا دهیته دابه شکرن.

دۆركهايم لدويڤ سروشتى گريدانا كومهلايهتى ئهوى ل سهر جڤاكان سهپاندى دكهته دوو پشك (گريدانا ميكانيكى و گريدانا ئهنداميتى) پشكهك ژ وان تايبهتمهند و ئالۆزه و ئهوى دى جڤاكهكى نه تايبهتمهنده و سادهيه. جڤاك ژ جڤاكى ميكانيكى دهيته گوهۆرين بۆ جڤاكى ئهنداميتى.

دۆرگهایم دبیزیت: کو جفاکی ساده ب دهستهیه کی دهست پیدکه ت و دبیته عهشیره ت و پاشی دبیته هۆز و ئهفه ههمی جفاکی ساده نه و پشت ب دابه شکرنا کاری و تایبه تمهندیی نا گریده ن.

جڤاكێن ئالۆز و تايبهتمهند جڤاكێن بهفرهه و ئالۆزن و پشت ب دابهشكرنا كارى دگريددهن و نموونا ڤان جۆره جڤاكان ل جڤاكێن باژيرێن يۆنان و رۆمان و ئيمبراتۆريهتێن كهڤن خۆديار دكهن.

 نابینیت، ئەقەژی دبیته ئەگەری کیمیا کەل و پەلین خزمەت گوزاری بەرامبەر ب داخازیا زور ل سەر تشتان، ئەقە ژی وه ل ئاکنجییان دکەت کو بەرەف سیستەمی تایبەتمەندیی و دابەشکرنا کاری بکەن، د ئەنجامدا جوری بەرھەمی و ئاستی ژیارا خەلکی باش دبیت و ھەردەمەکی کو جقاکی ژ شیوی نه تایبەتمەندی (میکانیکی) بگوھوریت بو شیوی تایبەتمەندایهتی (ئەندامیتی) دی وی دەمی شیوازین گریدانا میکانیکی بو شیوازی ئەندامیتی هیته گوھورین.

٤- بيردوزا گوهورينا كۆمەلايەتى ژ لايى ئوگېرين:

هزروبیرین ئو گبرین دهرباره ی گوهورینا جفاکی دهزروبیرین خودا پاشکه فت و سستیا شارستانی دیاردکه ت کو د سالا ۱۹۲۲ دا دهربریه، ئوگبرین دبیریت: ئهو گوهورینین کو ب سهر کو ب سهر شارستانیه تا نه ماددی دهین ب لهزترین ژ وان گوهورینین کو ب سهر شارستانیه تا نه ماددی دهین و ئهنجام و قالاتی دکه قیته ل ناقبه را وان دبیته ئه گهری پاشکه فتنی یان سستاتیی ل ناقبه را شارستانیه تا ماددی و شارستانیه تا نموونه ی یان گیانی، ئوگبرین شارستانیه تی بو دوو بیافین سهره کی دابه ش دکه ت:

ئیك: بیاقی ماددی کو پهیوهندی ب دیاردان و تشتین ماددی و بابهتی یین ههستپیکری ههیه.

دوو: بیاقی نه ماددی کو بیروباوهرین جفاك و رهوشت و تیتالان و پهندو بهایان قهدگریت و که سا پیقه دپیگیرن.

ههروهسا دبیریت: ههر چهنده جوداهی دناقبه را ههردوو بیاقان دا ههیه، ههر ئیك ژوان دبیته تمام کهری نهوی دی تر و پیکفه ئیك و دوو دگرن و چ شیوه کی ژ ئیك دوو ناهینه جوداکرن.

بیروپاوهرکی دی یع نوگیرنن نهوی دیاردکهت کو نامیری بهرههمئنانی نهونن گەلەك ب شيانن كو شيوازەكە دشيين پشتى پى گريېدەن دگوھۆرينا جڤاكى دا ب رنکا گوهۆرىنا شنوى ژينگهها سروشتى يا دەروربەرنن مرۆڤى د گوهۆرىت. زىدەبارى ئەرى ژى يىشكەفتنا يىشەسازبا ئامىرىن تەكنولۇرى، ئەر گوھۆرىنا ئەو خۆ ب خۆ يا بەردەوامە و ئەنجامين وى دزۆرن و كەلەكە بوون بدەستقە دقيت، بهلی ئهنجامی وی شارستانیه تی بهرهباب لدویث بهرهبای بهره ف زیدههیی دین و هدر نهتهوهك لدويڤ بارئ خو يع تايبهت گرنگيع ب رهگهزين شارستاني ددهن و گەلەك ژ بىرو باوەر و ھونەرىن نوى دھىنە گۆرى و بەربابىن لدويڤ خۆ دھىلن، ئەقەرى ھەر ب خۆ كلىلا دەرگەھى گوھۆرىنا جقاكى يە ب درێژاھيا شارستانيەتى. ئەقجا يېشەسازى و تەكنلۆژيا ب گوھۆرينا سەربەخۆ دھێنە دانان، ھەمى رېكخراو و بنهماینن جڤاکی پشت بهستنی ب سروشت و کارتبکرن و کریاریا وان دکهت، بقی ژی وهسا دەردکه قیت کو شارستانیه تا ماددی لایهنی سهره تایی ب سهرشارستانیه تا نه ماددی قه ههیه و سهرجهمی جوداهیین ناقبهرا ههردوو بیاقان یاشکه فتن و سستیم دخولقینیت، ژبهر ئەقى شارستانيەت تشتەكى ئەندامىيە و ژ چەند پشكەكين تەمام ييّكهاتيه، ئەڤجا دبيت كيشه بكهڤيته ناڤبهرا وي بشتى كو ب بلهزتر پيشدكهڤيت ئانكو ئەف يشكە كو يشكا رابەرە دگەل ئەوى يشكى كو ل چاف يشكا ئىكى يا سستە، ب رامانه کا دی ژی یشکا دووی ژ پشکا بلهزیا ئیکی پاش دکه قیت و ست دبیت ئه ش پشکه ژی پشکا شارستانیه تیا نه ماددیه، به لی ب دریژاهیا دهم و وه ختا هنده ک جارا ره گهزین شارستانیه تا نه ماددی یا بو هه ی خو دگهل پینگافین شارستانیه تا ماددی بگونجینیت و ئه گهر هات و ئه قه ژی روی بده ت ئه قه ب سهر پرانیا ئاریشین جفاکی زال دبیت.

گوهۆرىنا بهايين جڤاكى:

ههر جقاکه کی بها و رهوشت و تیتالین خو یین تایبه تهنه، دگهل ژینگهه و باری جقاکی و ئابووریا وی و پلا پیشکه فتنا شارستانیه تی و جقاکی وی و گیانی سهردهم و تیگههین ئهندامان دگونجیت.

ئەق بها و پیقەرە ژ جقاكەكى بۆ جقاكەكى دى و ژ دەمەكى بۆ دەمەكى دى دهێنه گوھۆرىن، چونكى ھەر جقاكەك كومەكا تايبەتمەندى و ساخلەتێن بها دارێن خۆ ھەنە و جودانه دگەل تێگەھ و بهايێن جقاكەكى دى.

ههروه کی جقاکی که قنی ناسایی ل عیراقی کو بشتا خو ب چاندن و کاری دهستکاریی سهرده می دهربه گاتیی د گیرده ت رهوشت و تیتالان و بهایین وی بین تایبه ت باشیا خو ههبوو وه کی مینقانداریی و زیره کیی و شهره ف و هاریکاریا لی قهومیان و هژاران و هنده ف بهایین دی بین خراب ژی ههبوون وه کی توندو تیژیی و تورهیا په گهز پهرستیی و هو زه کی.

ههمی بهایین باش و خرابین جقاکی دگهل سروشتی ژینگهها جقاکی و کارتیکرنا هیزین ئابووری و رامیاری و ئایینی و رووشتی و پیشه ی دگونجیت و سیستهمی جقاکی ب تیکرایا قان بهایان و تیتالان پهسهند دکهت و ب ریبازه کا هاریکاریکرنا پاراستنا ئارامی و هه فسهنگی و بار و دهستگه فتین خویهتی و بابهتی دهیته دانان

پشتی وی کو جفاك ل عیراقی ل بیافین گهشه پیدانا ماددی و نه ماددی پینگافین به رفره بو پیشفه هافیتن، هافولاتیین عیراقی ل سته مكاریا ده ربه گان و ده ستهه لاتا دیکتاتوری رزگار بوون. په روه رده و فیرکرن وه رارکرن و باری سیاسی و جفاکی یی هافولاتیان گهشه کر، ئه فجا په وشت و تیتالان و بهایین جفاکی ژی گوهورین بخو فه دیتن و جفاك ژ قوناغا پاشکه فتنی هیدهیدی بو پیشفه پینگافا قوناغا بیکی یا پیشه سازی ده ستینکر و بهایین نوی هاتنه گوری ب شیوه کی کو دگه ل باری کو مهلایه تی و ئابووری و ره وشه نبیری یی نوی یی جفاکی دگونجیت. جوره باری کو مهلایه تی و نابووری و ره و ههایین نوی هاته گوری.

ههردهم دهرئهنجامی سهرکهفتنی ههر بو بهایین نوی ب سهر بهایین که فن دبیت پشتی به لاقبوون و په سه ندگرنا وان ل ناف جفاکی و لاوازبوون بهایین که فن... ئه ف سهرکه فتنه ژی پید فیه سه سهرکدایه تی و به رپرس لایه نگیریا وان بکهن هه تا بهایین نوی رینکا خو یا ئاسایی بگرن و جهی بهایین که فن بگرن و ره و ریشالین خو دناف جفاکی دا داهیلن، و کاری بی راوه ستیان بو به لاف کرنا هشیاریا ره و شه نبیری دناقبه را که سان دجفاکی دا بکهن ب وی چهندی کو بهایین نوی ل خیزانی و جفاکی دا فشیوازین را گه هاندنی و خاندنگه هان و کارگهه و دام و ده زگه هین جفاکی مهده نی به ینه په یه یوه وکرن هه تا دگه ل باری نویی کومه لایه تی ریککه فیت و د هه مان ده می و ده به به یه یوه وکرن هه تا دگه ل باری نویی کومه لایه تی ریککه فیت و د هه مان ده می و ده به به یوه کارتیکرنی ل که س

دگهل وان ژی دا دبیت دگهل گوهورینا دا هنده و په نتالین خراب و نه جوان د جفاکی دا سهرههلبده کو کارتیکرنی ل سهر کهس و جفاکی دکهت، لهورا پیدفی به دهمی ههیه ههتا کهس خو دگهل فان گوهورینین نوی بگونجینن دبیت ئاریشین

زور ژی پهیدا ببن، ئهو ژی ب ئه گهری بکارئینانا داهیّنانیّن نوی ب ریّکه کا نه دروست وه کی ب کارهیّنانا موبایلی ب شیّوه کی نه باش و نه دروست.

پرسیارین پشکا شهشی

پ۱/ گوهورینا کومهلایه تی چییه؟ ئه و بارودوخ و کارتیکه ر چنه کو کاری لی دکهن؟ پ۲/ به حسی گوهورینا بازنه یی بکه.

پ۳/ چاوا دی گوهورینا ئاسویی شروقه کهی؟ گرنگترین بیروباوهرین وان شروقه بکه؟ پ٤/ به حسی جوداهیین ل ناقبه را گوهورینین کومه لایه تی یین بازنه یی و ئاسویی بکه؟ پ٥/ ئه قی رستی لیك بده (به لافکرنا شارستانیه تی قه گوهاستنا پیکهاتین شارستانیه تی نه ژ نیشتیمانی سه رکی قه بو جفاکین دی).

پ٦٠/ گوهۆرىنا كۆمەلايەتيا پێشكەفتن خواز چىيە؟ بەحسى بنەمايێن وێ يێن سەرەكيێن زانستى بكه؟

پ٧/ بەحسى بىردۇزا گوھۆرىنى يا ئوگست كۆنت بكه؟

پ٨/ شيوين گوهورينا كومهلايهتي پژميره و به حسى ئيكى ژوان بكه؟

پ٩/ گرنگترین ئهگهرین گوهورینا کو مهلایه تی دهستنیشان بکه و به حسی روّلی ههر ئیّك ژ وان د گوهورینا بهایین جڤاکی دا بکه.

پ١٠/ گرنگترين ئەنجامين گوھۆرينا كومەلايەتى بژميره.

پ١١/ فارابي چهوا گوهۆرينا كومهلايهتى ليك دەت.

پ۲۱/ به حسى بيردوزا گوهورينا كومهلايهتى يا (ئبن خهلدون)ى بكه؟

پ۱۳/ ل بهر روناهیا بیردوزا فارابی بهراورده کی ل نافیهرا جفاکی تهمام و جفاکی نه تهمام بکه.

پ۱۱۷ بهراورده کی دنافیهرا جفاکی و ناژه لی وه گیانداره کی زیندی دهرباری گهشه کرنی و گوهورینی بکه.

پ١٥/ بيردوزا گوهورينا كومهلايهتى يا ئهميل دوركهايم بهحس بكه؟ پ١٦/ بهراورديهكي دناڤبهرا جڤاكي (ميكانيكي) و جڤاكي ئهنداميّتى (عضوي) كه؟

پ۱۷/ زانا ئوگبرین چهوا گوهورینا کومهلایهتی لیک دهت؟ پ۸۱/ بهراورده کی ل نافیه را بهایین کهفن و بهایین نوی بکه و نموونان بو بینه. پ۹۱/ مهرهم ژ (نهته پایا بهایان) چییه و رولایی وی دگوهورینا کومهلایه تیدا به حس که؟

چالاكى:

((گوهۆرينا كومهلايهتى چهوا د جڤاكى دا روى ددەت؟ دانوستاندنين تهمام دەربارى ئەڤى دەستەواژى بهينه كرن)).

عەرەبى	کوردی	عەرەبى	کوردی
مركب	ئاوێته، لێكدايي	جنحة، خطيئة	كەتن – گونەھ
نظرية المعرفة	ئەپستمۆلۆژيا، بىردۆزا	کاهن	ر ەبن
انتاجية	زانیاری	اتجاه	ئاراستە
جزء	بەرھەمدارى	سكون، هدوء	ئارامى ، تەناھى
تجزئة	پشك	جب الاستطلاع	حەزا سەر ھەلبوونى
استهلاك	پارچەكرن، ژێك	المنبهات	ب ئاگەھداركەر
البديهية	جوداکرن ب کاربرن	العناية الالهية	چاڤديٽريا خوداي
برهاني	بێ شەك	بوصلة	قيبلهنما
مجبر، مضطر	بەڭگەيى، سەڭماندن	إشارة	ئاماژە
انتاجية	ب ناچاری – ناچار	احصاء	ئامار
قيمة	بەرھەمدارى	عملية الاحصاء	ئامارگيري
الهام	بها - بههره	الة	ئامير
محور	تهوهر	متداخل	تێکداچوون
			ناڤێكداچوون
اجباري	ب زۆرى	متماثل	وه كدهدڤ
نسيج	تەڤن	مقدار	بڕ

	تشريح	كەلاشتن	محسوم	ب ئيك لاكرن
	بحث	ڤەكولين	امتياز	ناياب
	تصنيف	پۆلىن	مجال (فرصة)	بياڤ (دەرفەت)
	ملتزم	پابهند/ پێگير	البنيويه	بونیاد گهری
	الالتزام	پێگیری	منعش	قە ژ اندەر
	ما بعد الطبيعا	پشت سروشتی	وجود	هدبوون
	مكانة، منزلة	پایه	الوجودية	بوونه کی / ههبوونی
	مجرد	پەتى	كائن	بوونهوهر/ گياندار
	حريص	رژدبوون	كامل	تهمام
	ضغط	پەستان	تحديث	تازەكرن، نۆى كرن
	مقبول	پەسەند	طعن	تان
کاری	تفاضلي	پەسندكارىي، جوداكارى	منسجم	تەبايى، لێكھاتن
	تعاطف	پەيوەندىا سۆزى	متوازي	هه فتهریب
	ذات، نفس	خۆ	نضام	پەيرەو، رژيم،
				سيستهم
	الهي	خودایی	شوال	پرس
	الكفاية الانتاج	تيرايا بەرھەمدارى	تعزية	سەرەخوشى
	ذاتي	خويەتى	المراتبية	پلەدارى
	عادة، صفة	هيبوون	خلاصهة	پوخته
	اكتشاف	ڤەدىتن	تنبؤ	پێۺؠۑڹؠ

پیشه سازی کردن تصنیع روشت و تیتال عرف پیکهاته ترکیب ریککاری الضوابط پیکهاته ترکیب ترکیب ریککاری الضوابط پیکهاته ترکیب فصیله دادگه ها بشکنینی محکمة التفتیش بیهیوه ندی تعلل جیهانا که رسته یی العالم المادي داپشتن صیاغة میکروّب جرثوم دابینکرن اشباع میکروّب جرثوم دابینکرن اشباع خورست فطري، طبیعي داهات دخل خانیی دانایی دار الحکمة ژیک قمبوون تفکك دورشمنان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة دورهافیّشتن استنتاج ژیر عقل دورهافیّشتن استنباطي رامان تأمل دورهافیّشتن استنباطي رامان تأمل دورهیانی استنباطي رامان تأمل دورهینانی استنباطي رامان تأمل دورهیانی استنباطي رامان تأمل دورهیاری، توندروی عبارة، فقرة روگهز نامیز عرقی دوستهواژه عبارة، فقرة روفتاره کی سلوکی دورمارگیری، توندروی تصعب روها مطلق دورهی حبیة روون سیاق دیندک				
پیْکهاته ترکیب ریّککاری الضوابط دادگهها بشکنینی محکمة التفتیش پهیوهندی علاقة، رابطة دادگهها بشکنینی محکمة التفتیش جوّر فصیلهة پرزین تحلل جیهانا کهرستهیی العالم المادی داپشتن صیاغة ملحورداکاران المعتزلة داستان ملحمة میکروّب جرشوم دابینکرن اشباع خورست فطری، طبیعی داهات دخل خانیی دانایی دار الحکمة ژیک قهبوون تفکك خانیی دار الحکمة ژیرکاری الممارسة العقلیة دورئهنجام استنتاج ژیر عقل دهرهکی خارجی نهیّنی سر دهرهافیشتن استنباطی رامان تأمل دهرهگیه دامهزراو مؤسسة، منشأة رهگهز نامیز عرقی دمارگیمی، توندپوی تصعب رمها مطلق دمارگیری، توندپوی تصعب رمها مطلق دادد	وادي الرافدين	دولا دوو ړووبار	صناعة	پیشهسازی
بهیوهندی علاقة، رابطة دادگهها بشکنینی محکمة التفتیش بخور فصیلهة پزین تحلل جیهانا کهرستهیی العالم المادی داپشتن صیاغة میکروّب خرجوداکاران المعتزلة داستان ملحمة میکروّب جرثوم دابینکرن اشباع خورست فطری، طبیعی داهات دخل خرست فطری، طبیعی داهات دخل دانیی دار الحکمة ژیّك قمبوون تفکك دار الحکمة ژیرکاری الممارسة العقلیة دهره کی خارجی نهیّنی سر دهرهاقیشتن استثناء راستهقینه واقعی مردورهٔیک خارجی نهیّنی سر دهرهاقیشتن استثناء راستهقینه واقعی دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهرهیٔنانی مؤسسة، منشأة ره گفر نامیّز عرقی دهمارگیری، توندر موی تصعب رهها مطلق دهمارگیری، توندر موی حبیة رموهن سیاق	عرف	رەوشت و تىتال	تصنيع	پیشهسازی کردن
جوّر فصیلهة پرزین تحلل العالم المادي داپشتن صیاغة میکروّب خوجوداکاران المعتزلة داستان ملحمة میکروّب جرثوم دابینکرن اشباع خورست فطری، طبیعي داهات دخل خانیی دانایی دار الحکمة ژیک قمبرون تفکك داهیننان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة داهینان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة درمه کی خارجی نهینی سر عقل دهره کی خارجی نهینی سر دهره فیشتن استنباطی رامان تأمل دهره فیشتن استنباطی رامان تأمل دهره گید دامه زراو مؤسسة، منشأة ره گهر ئامیز عرقی دمار گیری، توندر دوی تصعب رها مطلق دمار گیری، توندر دوی تصعب رها مناق دادل درساق تصعب رها سیاق	الضوابط		تركيب	پێؚکهاته
جیهانا کهرستهیی العالم المادي دارشتن صیاغة دوجوداکاران المعتزلة داستان ملحمة میکروّب جرثوم دابینکرن اشباع خورست فطری، طبیعي داهات دخل خانیی دانایی دار الحکمة ژیّك قهبوون تفکك داهینان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة دورئهنجام استنتاج ژیر عقل دورهکی خارجی نهیّنی سر دورهکی خارجی نهیّنی سر دورهافیّشتن استثناء راستهقینه واقعی دورهیٔنانی استنباطی رامان تأمل دورهیٔنانی استنباطی رامان تأمل دورهیٔدارو مؤسسة، منشأة رهگهز نامیّز عرقی دوستهواژه عبارة، فقرة رهفتارهکی سلوکی دومارگیری، توندروی تصعب رهها مطلق دیداد	محكمة التفتيش	دادگهها بشکنینی	علاقة، رابطة	پەيوەن <i>دى</i>
خوجوداکاران المعتزلة داستان ملحمة میکروّب جرثوم دابینکرن اشباع خورست فطری، طبیعی داهات دخل خانیی دانایی دار الحکمة ژیک قهبوون تفکک داهیّنان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة دهرئهنجام استنتاج ژیر عقل دهرهافیّشتن استثناء راستهقینه واقعی دهرهافیّشتن استنباطی رامان تأمل دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهرهیّنانی عبارة، فقرة رهفتارهکی سلوکی دهمارگیری، توندر وی تصعب رهها مطلق دهمارگیری، توندر وی	تحلل	ړزين	فصيلهة	جۆر
میکروّب جرثوم دابینکرن اشباع دارت فطری، طبیعی داهات دخل خانیی دانایی دار الحکمة ژیک قهبوون تفکك داهینان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة دهرئهنجام استنتاج ژیر درکاری سر عقل دهرهافیّشتن استثناء راستهقینه واقعی دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهروّگهه دامهزراو مؤسسة، منشأة ره گهز نامیّز عرقی دهستهواژه عبارة، فقرة رهفتارهکی سلوکی دهمارگیری، توندرهوی تصعب رهها مطلق دامدار	صياغة	دارشتن	العالم المادي	جيهانا كەرستەيى
خورست فطري، طبيعي داهات دخل خانيي دانايي دار الحكمة ژيك قهبوون تفكك داهينان اختراع ژيركارى الممارسة العقلية دورئه نجام استنتاج ژير عقل دوره كي خارجي نهيني سر دورهاڤيشتن استثناء راستهقينه واقعي دورهيناني استنباطي رامان تأمل دوزگهه دامه زراو مؤسسة، منشأة رهگهز ناميز عرقي دوسته واژه عبارة، فقرة رهفتاره كي سلوكي دمارگيرى، توندر دوى تصعب رهها مطلق ديدك	ملحمة	داستان	المعتزلة	خوجوداكاران
خانیی دانایی دار الحکمة ژیك قهبوون تفکك داهینان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة درئهنجام استنتاج ژیر عقل دهره کی خارجی نهینی سر دهرهافیشتن استثناء راسته قینه واقعی دهرهینانی استنباطی رامان تأمل ده زگه دامه زراو مؤسسة، منشأة ره گهز نامیز عرقی دهسته واژه عبارة، فقرة ره فتاره کی سلوکی دهمارگیری، توند پرهوی تصعب رهها مطلق دندك حبیة رهوهن سیاق	اشباع	دابینکرن	جرثوم	ميكرۆب
داهیّنان اختراع ژیرکاری الممارسة العقلیة دهرئهنجام استنتاج ژیر عقل دهره کی خارجی نهیّنی سر دهرهاقیّشتن استثناء راستهقینه واقعی دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهزگهه دامهزراو مؤسسة، منشأة رهگهز ئامیّز عرقی دهستهواژه عبارة، فقرة رهفتاره کی سلوکی دهمارگیری، توندر هوی تصعب رهها مطلق دندك حبیة رهوهن سیاق	دخل	داهات	فطري، طبيعي	خورست
دهرئهنجام استنتاج ژیر عقل دهره کی خارجی نهیّنی سر دهرهاڤیّشتن استثناء راستهقینه واقعی دهرهیٔنانی استنباطی رامان تأمل دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهزگهه دامهزراو مؤسسة، منشأة رهگهز ئامیّز عرقی دهستهواژه عبارة، فقرة رهفتاره کی سلوکی دهمارگیری، توندر هوی تصعب رهها مطلق دندك حبیة رهوهن سیاق	تفكك	ژیّك قەبوون	دار الحكمة	خانیێ دانایی
دهره کی خارجي نهیننی سر دهرهافیشتن استثناء راسته قینه واقعي دهرهافیشتن استثناء رامان تأمل دهرهینانی استنباطي رامان تأمل ده زگه هد دامه زراو مؤسسة، منشأة ره گهز ئامیز عرقی دهسته واژه عبارة، فقرة ره فتاره کی سلوکی ده مارگیری، توند په وی تصعب ره ها مطلق دندك حبیة ره وه ن سیاق	الممارسة العقلية	ژیرکار <i>ی</i>	اختراع	داهێنان
دهرهاڤێشتن استثناء راستهقینه واقعي دهرهێنانی استنباطي رامان تأمل دهرهێنانی مؤسسة، منشأة رهگهز ئامێز عرقي دهستهواژه عبارة، فقرة رهفتارهکێ سلوکي دهمارگیری، توندرهوی تصعب رهها مطلق دندك حبیة رهوهن سیاق	عقل	ژیر	استنتاج	دەرئەنجام
دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهرهیّنانی استنباطی رامان تأمل دهزگهه دامهزراو مؤسسة، منشأة رهگهز ئامیّز عرقی دهستهواژه عبارة، فقرة رهفتاره کی سلوکی دهمارگیری، توندر هوی تصعب رهها مطلق دندك حبیة رهوهن سیاق	سر	نهێنی	خارجي	دەرەكى
دهزگههد دامهزراو مؤسسة، منشأة رهگهز ئاميّز عرقي دهستهواژه عبارة، فقرة رهفتاره کي سلوکي دهمارگيري، توندر هوي مطلق دهمارگيري، توندر هوي حبية رهون سياق	واقعي	راستهقينه	استثناء	دەرھاڤێۺتن
دەستەواژه عبارة، فقرة رەفتارەكى سلوكي دەمارگيرى، توندروى تصعب رەھا مطلق دىدك حبية رەوەن سياق	تأمل	رامان	استنباطي	دەرھێنانى
دهمارگیری، توندر هوی تصعب رهها مطلق دندك حبیة رهوه سیاق	عرقي	رەگەز ئامىز	مؤسسة، منشأة	دەزگەھ دامەزراو
دندك حبية رەوەن سياق	سلوكي	رەڧتارەكى	عبارة، فقرة	دەستەواژە
	مطلق	رهها	تصعب	دەمارگیری، توندر ەوى
هه قد ر الاخلاق	سياق	رەوەن	حبية	دندك
	الاخلاق	رەوشت	تناقض	ھەقدۋ
دووانه كي، دوولايهني ثنائي، ازدواجي رهوشتناسي علم الاخلاق	علم الاخلاق	رەوشتناسى	ثنائي، ازدواجي	دووانهكى، دوولايەنى
دیار ظاهر رژیان فیض	فيض	رژیان	ظاهر	ديار

صيغة	دارشت	ظاهرة	ديارده
مرصد	روانگه	جدل	ديالێکتك
مجاملة	رووپايي	كريستيان، مسيحي	فەلە
علم المساحة	رێۑۑڨاناسى	مقابلة، رؤية	ديدار، تێڕوانين
عاطفي	سۆزدار	الحضارة	شارستاني
وقت	دەم	المنطق	ژیربیّژی، لۆژیك
سقف	بان	البيئة	ژینگهه، دهوروبهر
الاشياء	تشت	مدح، وصف	ستایش، بهسن
اثار، اثر	شويننهوار	فرض	سەپاندن
ممكن، محتمل	شياو – ههڙي	شمول <i>ي</i>	سەرتاسەرى
تحليل	شروڤهكرن	مخالف	سەرپێچيكار
تناسخ	گوهۆرين	برهان، قبول	سەلماندن
تصور	شێۅهکرن، بۆچوون	ثقیل، جلیل	سەنگىن، گران
شكلي	شێۅ٥کی	عمود	ستوون
كيفي	جاواتي	امان، استقرار	ئێمناهي، سەقامگيري
محاكي	چاڤلێکهر	وحي	سروش
ثابت	چەسپاو	حذر	هوشياري
مركز	مەڭبەند، ناقەند	أواني فخارية	ئامانێن ئاخێ
مفهوم	تێگەھ	ادراك	پێزانين
ذوق	چێڙ – تام	المدينة الفاضلة	باژیری چاکیێ
ماهية	چىيەتى	خبير، مختص	شارەزا، پسپۆر

تفلسف	فەلسەكارى	خبرة عملية	شارهزای کاری،
			پسپۆرساز <i>ى</i>
ملاك	فريشته	تحفة، روائع	شاكار
انحراف	ژ ړیدهرچوون	مرحلة	قۆناغ
صفة	ساخلەت	رائع	قەشەنگ
خارق العادة	نائاسايى، ئاسايى قەدەر	علم الكلام	قسەناسى
هوية	ناسنامه، پێناس	الطين الصناعي	تەقنا دروستكرى
تعرض	تووش بوون	هرم	قووچەك
وسيلة	شيّواز، ئامراز	بداوه	كۆ چەرى
تفكك	هەڭرەشانەوە	الشخصية المسرحية	زارڤەكەرى شانوگەرى
الرواقيون	ليوانك	مقتدر	ژ <u>ێ</u> هاتی
مذهب الموئلة	ریباوهری خوداداری	تعدين	كانزاكارى
		مادي	كەرستەيى، ماددى
		فجوة	ڤالاهي
		عجز	كەفتى
		كبت	تەپەسەركرن
		عملي	کریاری
		تحنيط	مۆمياكردن